

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Ústav historických věd

Fara v Sudslavě a její památková obnova

Bc. Věra Příbylová

Diplomová práce

Pardubice 2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Věra Příbylová**
Osobní číslo: **H16386**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Péče o kulturní dědictví**
Název tématu: **Fara v Sudslavě a její památková obnova**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude věnována historii a stavebnímu vývoji fary v Sudslavě (okres Ústí nad Orlicí). Zpracovatelka shromáždí veškeré písemné i jiné zprávy (ikonografie objektu na kresbách, vedutách, mapách a plánové dokumentaci) a zmínky o objektu a po jejich srovnání s poznatky zevrubného terénního průzkumu (provedeného podle metodiky o nedestruktivním SHP) se pokusí komplexně vylíčit příběh stavby fary (s důrazem na analýzu její dispoziční struktury a cenné architektonické prvky) a jejích majitelů až do současnosti. Vedle publikované odborné a regionální historické literatury zpracovatelka excerpuje spisovou úřední agendu z archivu NPÚ, restaurátorské zprávy a průzkumné elaboráty, dokumentující průzkumy a památkovou obnovu objektu v posledním půlstoletí. Zvláštní pozornost bude věnována cennému souboru dochovaných historických divadelních kulis z počátku 20. století. Význam fary v mikrokosmu obce a jejího okolí se bude snažit nahlédnout spektrem kulturní historie a dějin každodennosti. Připomenuta bude také dnešní role fary jako kulturního centra života sudslavského společenství.

Rozsah grafických prací: **obrazová a fotografická dokumentace**

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

HRUBÝ, Vladimír. Královéhradecká diecéze: diecéze - biskupství - biskupové. Pohledy do minulosti církve na území královéhradecké diecéze), Hradec Králové: Nadace na opravu církevních památek v diecézi královéhradecké 1994. MACEK, Petr. Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum. 2., dopl. vyd. Praha: Jalna, 2001. MACEK, Petr. Barevnost fasád: průzkum, dokumentace, vyhodnocení a obnova exteriéru historických staveb. Praha: Národní památkový ústav 2009. ŠKABRADA, Jiří. Konstrukce historických staveb. Praha: Argo 2003. RAZÍM, Vladislav - MACEK, Petr. Zkoumání historických staveb. Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze 2011. ZAPLATÍLEK, Tomáš. Fara Sudslava: historie a současnost 1692-2014 / Plebania Sudslava: historia i współczesność 1692-2014. Sudslava: Genius loci Sudslava 2014. ZAPLATÍLEK, Tomáš. Historie ochotnického divadla obce Sudslava. Sudslava: Genius loci Sudslava o.s., 2014. ZAPLATÍLEK, Tomáš. Vítejte v říši divů: Welcome to wonderland. Sudslava: Genius loci Sudslava, 2014. MACEK, Petr - BIEGEL, Richard - BACHTÍK, Jakub. Barokní architektura v Čechách. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum 2015.

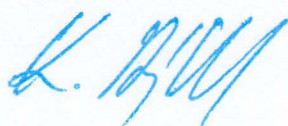
Vedoucí diplomové práce:

doc. Mgr. Pavel Panoch, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2017**

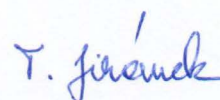
Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2018**



prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan



L.S.



doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu pramenů a použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 16. 6. 2019

Bc. Věra Příbylová

Ráda bych poděkovala vedoucímu své diplomové práce doc. Mgr. Pavlu Panochovi, Ph.D., za veškeré rady, komentáře a konzultace při psaní diplomové práce.

Děkuji Mgr. Tomášovi Zaplatílkovi, že jsem mohla trávit čas u něj na faře, kterou mě několikrát provedl, a že mi poskytl celou řadu dokumentů pro zpracování závěrečné práce.

Dále děkuji Šárce Mrázové z Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za archivní materiály. Kronikářce obce Sudslava Mgr. Štěpánce Hubálkové za přínosné informace, paní Anně Harapátové z Velké Skrovnice za vzpomínky a vyprávění o farnosti, užitečné materiály a fotografie. Vážím si rozhovorů s dalšími pamětníky, kteří si na mě udělali čas a zasvětili mě do historických událostí.

Děkuji svým přátelům, při psaní mě podporovali a přinášeli mi další zajímavé podněty, pomohli mi s korekturami a překladem textu. Jmenovitě vděčím za pomoc Mgr. Zuzaně Šťastné, Mgr. Stanislavě Starzové a velké díky patří Bc. Rudolfu Kholovi, který mi byl oporou po celou dobu mého studia.

Poděkování patří také mým kolegyním a kolegům z práce za jejich trpělivost, pochopení a maximální snahu vyjít mi vstříc během studia.

Děkuji mamince a svým dětem Honzíkovi a Kubíčkoví, neměly to se mnou jednoduché.

ANOTACE

Předkládaná diplomová práce zpracovává historii barokní fary a celého jejího areálu v obci Sudslava. Věnuje se stavebnímu vývoji budovy fary od jejího vzniku až do současnosti, její obnově, přináší ucelený pohled na dějiny farnosti a představuje výrazné osobnosti mezi kněžími. Zabývá se rozbořem hodnotných uměleckých děl, jejich ikonografickým popisem a prostřednictvím cenného souboru dochovaných historických divadelních kulis seznamuje se společenským životem v obci v 1. polovině 20. století.

KLÍČOVÁ SLOVA

fara, Sudslava, baroko, Terezie Eleonora z Ugarte, památková obnova, kulisy

TITLE

The Parsonage of Sudslava and Its Heritage Conservation

ABSTRACT

This thesis follows the history of the baroque parsonage and its entire premises in the municipality of Sudslava. It addresses the construction process of the parsonage from its beginning to the present day, and its restoration. It offers a comprehensive overview of the parsonage's history and introduces key members among the clergymen. It analyzes valuable pieces of art, their iconographic description, and through a valuable collection of extant historical theatrical scenery, it bears a witness to the village's social life in the first half of the 20th century.

KEYWORDS

Parsonage, Sudslava, Baroque, Terezie Eleonora, the Countess of Ugarte, Heritage conservation, Theatrical scenery

OBSAH

ÚVOD	8
1. OBEC SUDSLAVA	12
1.1. Stručná historie obce.....	12
1.2. Dějiny sudslavské farnosti.....	15
2. FARNÍ AREÁL	18
2.1. Budova fary	20
2.1.1. Interiér.....	22
2.1.2. Krov	23
2.2. Hospodářské stavení.....	25
2.3. Barokní sochy v areálu fary	27
2.3.1. Socha Panny Marie	28
2.3.2. Socha sv. Jana Nepomuckého	29
2.3.3. Socha Krista na Kříži	30
2.4. Kostel Proměnění Páně.....	31
2.4.1. Zvony v Sudslavě a na Homoli.....	35
3. FARÁŘI	38
3.1. Role kněze.....	38
3.2. Duchovní v sudslavské farnosti.....	40
4. ZAKLADATELKATEREZIE ELEONORA Z UGARTE	46
4.1. Hraběnka rozená Žďárská.....	46
4.2. Kostel Panny Marie Bolestné na Homoli.....	48
5. UMĚLECKÁ VÝZDOBA NA FARY	51
5.1. Baroko.....	51
5.1.1. Sošky barokních trpaslíků.....	55
5.2. Rokoko.....	56
5.3. Secese.....	59
5.4. Portréty farářů.....	60
5.5. Šlechtické portréty.....	62
5.6. Obrazy z 2. pol. 20. století.....	62
6. DIVADELNÍ KULISY	64
6.1. Ochotníci ve východních Čechách. Divadlo v Sudslavě.....	64
6.2. Typologie divadelních kulis.....	72

6.3. Malíři divadelních kulis.....	82
6.3.1. Josef Hynek	82
6.3.2. Emil Šimek	84
6.4. Restaurování divadelních kulis.....	85
6.5. Prezentace divadelních kulis.....	88
7. NOVODOBÁ HISTORIE FARY.....	90
7.1. Památková obnova fary.....	90
7.2. Fara jako kulturní centrum obce Sudslava.....	93
ZÁVĚR.....	96
SUMMARY.....	99
Seznam použitých pramenů a literatury.....	100
Seznam příloh.....	107

ÚVOD

Když bylo 8. listopadu 1620 poraženo stavovské povstání, došlo k významným politickým, ekonomickým, ale také náboženským změnám. Český král a římský císař Ferdinand II. usiloval o prosazení jediného římskokatolického náboženství a rekatolizace byla zahájena 23. listopadu téhož roku – Rudolfův majestát, který potvrzoval náboženskou svobodu, přestal platit. Rekatolizační snahy navíc potvrdilo Obnovené zřízení zemské a katolictví se stalo jediným legálním v zemi. Nové organizace církevní správy se chopil arcibiskup Arnošt z Harrachu a místo arcijáhenství byly zřízeny vikariáty, které umožňovaly lépe spravovat arcidiecézi. Dozor nad duchovenstvem měli vikáři. Kněží museli dvakrát v roce podávat zprávy o fungování fary a zároveň dostávali další doporučení, jakým způsobem faru rychle obsadit, když zemře její správce.¹ Docházelo k postupné reorganizaci církevní správy a v rámci těchto změn byla v druhé polovině 17. století založena také nová biskupství, protože arcibiskupství pražské nemohlo samo obstarávat církevní správu.² Původně měla vzniknout čtyři biskupství – v Českých Budějovicích, Hradci Králové, Litoměřicích a Plzni. Nakonec byla zřízena pouze v Litoměřicích (1655) a v Hradci Králové (1664). Prvním biskupem hradecké diecéze se stal Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka.³ Postupně docházelo k zakládání nových far, ale vzhledem k tomu, že kněží bylo málo, stávalo se, že jeden duchovní měl na starosti více farností. Farní síť se v 2. pol. 17. století postupně zahušťovala. Mezi lety 1694–1710 bylo v pražské arcidiecézi zřízeno 63 nových far. Na konci první čtvrtiny 18. století byla farní organizace plně funkční a byla vytvořena základna duchovní péče.⁴

V diplomové práci se zabývám zpracováním dějin fary, která se nachází v obci Sudslava, v oblasti Podorlicka na pomezí Pardubického a Královéhradeckého kraje. Poprvé jsem faru navštívila před více než deseti lety, její genius loci mě vždycky vtáhl a nutilo přemýšlet o tom, co vše se na faře v minulosti odehrálo, jaký byl její vývoj, kdo byli ti, kteří zdejší farnost spravovali, a jaké předměty umělecké hodnoty restaurátoři ještě podkryjí. Mou snahou je tedy zmapovat dějiny bývalé fary Sudslava, jejíž historie se

¹ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. 2. díl. Praha: ZVON, 1991, s. 82. ISBN 80-7113-004-4

² VONDRUŠKOVÁ, Alena a Vlastimil VONDRUŠKA. *Církev*. Praha: Vyšehrad, 2014, s. 27 - 34. Průvodce českou historií. ISBN 978-80-7429-441-9.

³ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. 2. díl. Praha: ZVON, 1991, s. 90.

⁴ PUMPR, Pavel. *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách. Na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. – 18. století*. Brno: Matice moravská, 2010, s. 19. ISBN 978-80-86488-73-8.

začala psát v roce 1692. Je to první práce u nás zaměřena na kulturně-historický vývoj jedné fary a farnosti od doby svého vzniku až do současnosti, zároveň se jedná o exkurz do každodenního života věřícího lidu na venkově. Církev a duchovní správa sehrály v minulosti důležitou úlohu v jejich životě a nezřídka ovlivnily i chod obce.

Fara původně sloužila jako obydlí pro faráře a byla zároveň jeho úřadem. Farář byl ale i hospodář. U sudslavské fary byly během 19. století postaveny další hospodářské stavby, které společně s budovou fary vytváří hodnotný urbanistický celek. Ve 20. století byla na faře jídelna, škola, knihovna, ale také divadelní sál. Od roku 1964 je objekt prohlášen za kulturní památku.⁵ Faru koupil od církve v roce 2006 Tomáš Zaplatílek a jeho hlavní snahou od počátku bylo zachovat její barokní podobu s architektonickými a uměleckými prvky a začít využívat objekt nejen k soukromému bydlení, ale pořádat i kulturní akce, které obohatí společenský život v obci. Postupná obnova památky už trvá celých 13 let.

V první kapitole shrnuji stručnou historii obce a duchovní správy, která sahá až do období, kdy v českých zemích vládli Lucemburkové. V polovině 14. století se v písemnostech pražské arcidiecéze objevují první zmínky o faře v Sudslavě. V druhé kapitole se zaměřuji na stavební vývoj budovy fary a jejích přilehlých budov. Nezapomínám ani na barokní sochy, které jsou součástí komplexu, a jednu z podkapitol věnuji umělecké výzdobě kostela Proměnění Páně, ikonografickému popisu děl a jejich ztvárnění.

Sudslavskou faru založila hraběnka Terezie Eleonora z Ugarte, která pocházela z rodu Žďárských, jenž silně podporoval dynastii Habsburků. Byla to právě ona, která nechala zbudovat ojedinělou stavbu ve východních Čechách, kostel Panny Marie Bolestné (sedmibolestné) na vrcholu Homoli v letech 1692–1696. Její zakladatelské aktivity byly pro tuto oblast Čech velmi významné z hlediska utváření náboženského života a rozvoje vzdělanosti. V jedné z kapitol tuto zbožnou ženu a donátorku také připomínám.

Díky rozhovorům s pamětníky bych ráda ve své práci představila i výrazné osobnosti mezi knězi, kteří se s velkou vírou k Bohu starali o své „ovečky“, zároveň ze svého jmění vynaložili nemalé finance na péči o sakrální stavby a svým duchovním životem byli farníkům těmi nejlepšími mravními vzory. Duchovní ovlivňovali nejen chod

⁵ Budova fary byla do seznamu nemovitých kulturních památek zapsána podle zákona č. 22/1958 sb. Ke dni 14. 5. 1964.

farnosti, ale často rozhodovali o podobě církevních staveb a s realizací prací řešili i finanční záležitosti.

Cenné materiály mi pro zpracování kapitoly k obnově fary a farního areálu poskytl současný vlastník, zejména se jednalo o podrobné nálezové zprávy a restaurátorské průzkumy či fotodokumentaci týkající se obnovení rokokové a secesní výmalby, soch a dalších uměleckých děl. Rovněž mi bylo umožněno nahlédnout do restaurátorských zpráv uložených v Národním památkovém ústavu se sídlem v Pardubicích.

Jedna z kapitol je přeci trochu jiná, jako by snad do tématu ani nepatřila, s životem ve farnosti je však úzce spojená, a to prostřednictvím ochotnického spolku a divadelních kulis, které byly nalezeny na půdě fary. Ochotnické divadelní spolky měly velký vliv na utváření společenského života v obci. Soubor divadelních dekorací z 20. let minulého století tvoří unikátní celek, protože se kulisy dochovaly ve své komplexnosti. Ve své práci přináším jejich podrobnou analýzu.

Nejcennějšími zdroji informací při zpracování diplomové práce byly kroniky. Farní kronika z let 1692–1842, která je uložena v Okresním archivu v Ústí nad Orlicí, obsahuje zápisy o změnách ve farnosti, střídání kněží, událostech během vedení úřadu či seznamy kněží a kaplanů, nalezneme v ní záznam o založení sudslavské fary. V Pamětní knize obce Sudslava z let 1922–1938 je shrnuta starší historie obce a farnosti. I zde jsou zmínky o vývoji fary, historii kostela a divadelních spolicích v obci Sudslava. Mladší Kroniku obce Sudslava začala v roce 1977 psát tehdejší ředitelka sudslavské školy Lydie Votavová, která ji dovedla až do roku 2000. Následujících pět let je kniha bez zápisů. Od roku 2006 v ní pokračuje kronikářka Štěpánka Hubálková.

V Okresním archivu v Ústí nad Orlicí je uložen fond Farního úřadu Sudslava, bohužel do dnešní doby nezpracovaný, čímž byla při psaní diplomové práce velmi citelně omezena pramenná základna. O povaze archivního materiálu mohu mít přibližnou představu, protože již v bakalářské práci jsem zpracovávala archivní fond Farního úřadu Blazice (okres Kroměříž, Zlínský kraj) a přesvědčila se o nesystematičnosti některých duchovních. Kartony mnohdy obsahovaly „změť“ různorodých dokumentů, jež pocházely z vlastního fungování církevní instituce. Ctihodní otcové se na postu faráře střídali, a ne každý měl smysl pro pořádek a důkladné zaznamenávání důležitých změn. Písemnosti, které vznikaly z činnosti farního úřadu, jsou tedy v různých stavech. Jedná se např. o křestní listy, žádosti o opravy a změny jmen v matrikách, legitimaci nemanželských dětí. Dochovaly se ve zlomcích, protože po zapsání změn do matrik se

nadále nikam nezakládaly. V torzovitém stavu se rovněž dochovaly spisy týkající se manželských odluk od stolu a lože.

Vzhledem k tomu, že nebylo možné pracovat s archivním fondem Farního úřadu Sudslava, zpovídala jsem pamětníky a průběžně vedla rozhovory s místními občany, metoda orální historie přinesla cenné informace zejména při zpracování kapitol o farářích a divadelních kulisách. Některé informace bylo nutné několikrát ověřovat a opětovně s lidmi hovořit, protože ne vždy byly výpovědi zcela pravdivé, a osobní příběhy byly protkány i vlastním míněním.

Zpracováním jedné konkrétní fary z hlediska umělecko-historického vývoje se u nás dosud nikdo nezabýval. Z použité literatury bych chtěla zmínit knihu od historika Pavla Pumpra *Beneficia, Záduši a patronát v barokních Čechách*, ve které se autor věnuje zejména ekonomickým aspektům, a to na příkladu třeboňského panství. Vysvětluje, jakým způsobem docházelo k obsazování far, jaká byla role kněze a patrona a jakým způsobem farář-hospodář s majetkem nakládal. Pro kapitoly zaměřené na kultury a barokní umění, otázky zbožnosti a uctívání svatých jsem vycházela z knihy Jiřího Mikulce *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. Patroni sehrály důležitou úlohu v životě křesťana a historik předkládá ucelené dílo o nejvýznamnějších kultech v 17. a 18. století, poutích a rituálech náboženského života. O společnosti a kultuře období baroka pojednává i kniha *Sláva barokní Čechie*, kterou editoval Vít Vlášek. Autoři jednotlivých statí seznamují čtenáře s barokním uměním na významných uměleckých dílech. Má práce by se při zpracování kapitol o stavebnímu vývoji rovněž neobešla bez stěžejního díla Jiřího Škabrady *Lidové stavby. Architektura českého venkova* nebo *Přehledu vývoje historických stavebních konstrukcí*, ve kterých se podrobně zabývá jednotlivými konstrukčními částmi vesnických staveb. K divadelním kulisám a dekoracím jsem využila obrazovou knihu *Malované opony divadel českých zemí* vydanou v roce 2017.

1. OBEC SUDSLAVA

1. 1. Stručná historie obce

Obec Sudslava leží v Pardubickém kraji, okrese Ústí nad Orlicí mezi městy Vamberk, Ústí nad Orlicí, Brandýs nad Orlicí a Choceň. Podhůří Orlických hor bylo až do 13. století neobydlenou krajinou, kterou pokrývaly převážně listnaté lesy. První zmínky o obci pocházejí z první poloviny 14. století, kdy zde stávala vladycká tvrz a kostel. Tvrz vlastnil loupeživý rytíř Mikuláš z Potštejna. V roce 1338 ji prý dobyl markrabě moravský Karel, později císař Karel IV. V roce 1349 se v pramenech píše o jednom z patronů kostela Janu ze Sudslavi, dalšími majiteli jsou v roce 1399 Petr Kolouch ze Sudslavi, v roce 1415 Jindřich z Brandýsa a Jan z Brandýsa. Některý z těchto vlastníků mohl vybudovat i zdejší tvrz, kterou podle historika Františka Musila soudobé prameny nedokládají. Zaniknout měla někdy v 2. polovině 15. století⁶, v této době přestává být obec samostatným statkem a stává se součástí panství Borovnice, v té době patřilo Lickům z Rýzemburka. Sudslavský hrádek měl poté pustnout a postupně zanikl. Archeolog Karel Josef Biener z Bienenberka⁷, zakladatel české archeologie, měl jeho zbytky spatřit ještě v roce 1779, ty ale zcela zmizely, když sedlák Kačírek v roce 1823 postavil na místě hradiště stodolu.⁸ V obecní kronice se píše, že byl na místě nalezen gotický klíč.⁹ Posledním majitelem z tohoto rodu byl Zikmund, který v roce 1568 prodal vesnici Václavu Hrzánovi z Harasova, a ta se stala součástí potštejnského panství.

V pozdějších letech náleží ke statku Závřší, Borovnice nebo Kostelec nad Orlicí.¹⁰ Statek Borovnice a Závřší patřily po roce 1636 Matěji Adamu z Bloenštejnu, jehož náhrobek s datem úmrtí (1653) se nachází v sudslavském kostele Proměnění Páně. Jeho ovdovělá manželka Ludmila Maximiliana Lukavecká z Lukavic si vzala Jana Petra Hoberka z Hennersdorfu, který nechal v roce 1664 postavit sudslavský kostel.¹¹ V roce

⁶ V Kronice obce Sudslava je uvedeno, že měla zaniknout v roce 1454.

⁷ O archeologovi Bienenberkovi více SKLENÁŘ, Karel a Zuzana. SKLENÁŘOVÁ. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*. Redakce Hana Petrová. Praha: Libri, s.r.o., 2005, s. 76.

⁸ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692 – 1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 51.

⁹ VOTAVOVÁ, Lydie a Štěpánka HUBÁLKOVÁ. *Kronika obce Sudslava*. 1977 – současnost. Sudslava, s. 51.

¹⁰ MUSIL, František. *Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí*. Ústí nad Orlicí: Grantis, 1995, s. 81.

¹¹ Wikipedia. Poslední aktualizace 27. 12. 2017. [cit. 22. 1. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hochbergov%C3%A9_z_Hennersdorfu

1688 od něj borovnický statek se dvorem Závřší, ves Malou Lhotu, poplužní dvůr Polom, Skrovnici, Sudslavu a Seč koupila hraběnka Terezie Eleonora, ovdovělá hraběnka po Petrovi z Ugarte. Tato koupě jí stála 60 000 zlatých.¹² Vzdělaná a ke katolické víře od mládí vedená žena nechala v obci obnovit starou zašlou faru. Borovnické panství po ní zdědila její dcera Marie Maxmiliána z Ugarte, provdaná za Františka Karla Zárubu z Hustířan. Bohužel jediný syn Josef Antonín z Hustířan v roce 1744 zemřel, a tak panství Borovnice zdědila dcera Marie Anna. Vzhledem k tomu, že více než v Čechách pobývala ve Vídni, rozhodla se roku 1756 prodat Borovnici Františku Oldřichovi z Vchynic na Chocni, tak se stalo panství načas součástí Chrudimského kraje. O třicet let později je ale dalšími prodeji a změnami v držbě majitelů součástí Hradeckého kraje.¹³ Když v roce 1850 zanikla patrimoniální správa, stala se obec součástí hejtmanství v Rychnově nad kněžnou a soudního okresu Kostelec nad Orlicí. Ke změně došlo až v roce 1949, kdy se Sudslava připojila k okresu Vysoké Mýto a v roce 1951 k okresu Ústí nad Orlicí, jehož součástí stále zůstává.

František Plocek, který sepisoval stručné dějiny Sudslavy pro Památník místní školní obce v roce 1932¹⁴, snad vycházel ze záznamů nějaké starší kroniky, která byla založena zřejmě už v 1. polovině 19. století. Sám totiž uvádí, že nejstarší obecní záznamy jsou z roku 1832 a z význačných událostí pro obec zmiňuje zřízení druhé třídy školy v roce 1857 nebo příchod Prusů do obce v roce 1866 – „*Obec musela napéci přes noc 500 liber chleba, který byl za dozoru pruského vojáka odvezen do Brandýsa.*“¹⁵ Není možné zjistit, odkud mohl čerpat informace, protože Pamětní kniha obce Sudslava z roku 1922 neshrnuje nic o tomto období.

V roce 1895 existovala v obci také Raiffeisenova záložna sudslavské farnosti, jejím předsedou byl farář Josef Kaplan a zapisovatelem při první valné hromadě byl ustanoven farář Josef Portman. V roce 1911 začal fungovat poštovní úřad a v roce 1919

¹² SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. 2. nezměněn. vyd. V Praze: Šolc a Šimáček, 1931, s. 32, obr. příl.

¹³ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692–1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 53.

¹⁴ PLOCEK, František. *Z dějin a pamětí obce Sudslavy*. In: BENEŠ Václav. *Škola v Sudslavě 1692–1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 51.

¹⁵ Tamtéž, s. 53.

byla zřízena četnická stanice.¹⁶ V roce 1921 měla obec 341 obyvatel a od tohoto roku počet obyvatel klesal.¹⁷ Ke změně názvu obce Cuclav¹⁸ na Sudslava došlo v roce 1922.

V současné době žije v obci přibližně 200 obyvatel. Jejich počet vzrůstá s tím, jak do obce přijíždějí další její obyvatelé na rekreaci během volných dnů. V roce 2015 získala obec nové symboly, vlajku a znak.¹⁹ Jedná se o polcený štít, v pravém poli se nachází postava sv. Jana Nepomuckého se svatozáří a typickými pěti zlatými hvězdami kolem hlavy, v černobílém oděvu a s krucifixem v levé ruce. Socha tohoto světce je dominantou obce a nachází se před bývalou budovou fary. V levém modro-stříbrném děleném poli je nahoře umístěna stříbrná kvádrovaná věž s cimbuřím, v dolní části se nachází lovecká trubka se zlatým kovááním a závěsem, ta je symbolem rodu Žampachů.²⁰ K obci Sudslava se váže také pověst, že zde měl sestoupit na zem anděl. Ve sněhu se objevila jediná lidská stopa a žádné další tu nebyly. Na základě této pověsti měl spisovatel Karel Čapek napsat povídku Šlápěj.²¹

„Snad někdy lidé našli také takovou stopu a nedovedli si ji jinak vysvětlit. Kdožví, třeba předchozí kroky jsou u Pardubic a Kolína a následující až u Rakovníka. Ale stejně si mohu myslet, že další krok není už otištěn ve sněhu, nýbrž možná ve společnosti, uprostřed nějaké události, někde, kde se něco stalo nebo stane; že tenhle krok je článek nějaké souvislé řady kroků. Myslete si řadu takových divů, ve kterých má tato šlápěj své přirozené místo.“²²

¹⁶ PLOCEK, Václav. *Pamětní kniha obce Sudslava 1922 – 1938*. Obecní úřad Sudslava, v elektronické podobě.

¹⁷ VOTAVOVÁ, Lydie a Štěpánka HUBÁLKOVÁ. *Kronika obce Sudslava*. 1977 – současnost. Sudslava, s. 53.

¹⁸ Název obce Cuclav se objevuje na náhrobcích nejstarších hrobů na hřbitově u kostela Proměnění Páně v obci Sudslava

¹⁹ Zajímavostí je, že autorem znaku obce Sudslava je europoslanec Tomáš Zdechovský.

²⁰ Oficiální stránky obce Sudslava [online]. *Rozhodnutí o udělení znaku a vlajky obce Sudslava ze dne 15. dubna 2015*. [cit. 5. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.sudslava.cz/historie-obce.htm>.

²¹ ZAPLATÍLEK, Tomáš. *Fara Sudslava, historie a současnost 1692 – 2014*. Genius Loci Sudslava, 2014, s. 5.

²² Lumír, 44, 7. 1. 1916, č. 1, s. 32-36.

1. 2. Dějiny sudlavské farnosti

Dějiny obce Sudslava jsou úzce provázány s dějinami duchovní správy. Fara už od středověku patřila k místům, která byla v obci těmi nejdůležitějšími – vedle radnice či rychty. Řídící učitel Diblík působící v Česticích ve svých pamětech zaznamenal vývoj sudlavské farnosti. Když v roce 1344–50 popisoval pražskou arcidiecézi, uvedl v kosteleckém děkanátu mezi ostatními i faru v Sudslavě. Jména nejstarších farářů lze vyčíst v Libri confirmationum, kde jsou údaje o kněžích obsazujících uvolněnou faru. Ediční řady konfirmačních knih začali v 19. století vydávat František Antonín Tingl a po něm Josef Emler. V roce 1349 se zmiňují o knězi Bohuňkovi, po něm se měl úřadu ujmout farář Duchek. V roce 1415 zemřel kněz Staněk a na jeho místo nastoupil Mikuláš z Brandejsa.²³

Doba kališnická a s ní související Basilejská kompaktáta omezila přepych a světskou moc církve. Tehdy bylo zabaveno i jmění sudlavské fary, o kněze byla nouze a mše zde zřídka sloužili kališniční kněží. V roce 1618 měl patron kostela Jan mladší z Bubna zavést nová registra desátků, která byla odváděna knězi. Farář zde pak vykonával bohoslužbu každou třetí neděli. Reformační snahy po bitvě na Bílé hoře se dotkly i východních Čech, ve kterých působila značná část českých bratří. Nekatoličtí kněží byli vypovězeni a opuštěné fary neměl kdo obsadit. Majitel statků Borovnice a Chocně Ferdinand Zikmund Kurz ze Senftenau povolal jezuitské misionáře, aby se pokusili místní obyvatele převrátit na katolickou víru. Na jeho statcích měli pobývat přibližně čtyři týdny, svým učením však dokázali přesvědčit pouze 80 lidí. „*Někdy nebylo ani radno, aby se odvážili mezi poštvaný lid bez ochrany.*“²⁴ Naklonit lidi na svou víru přitom nebylo jistě jednoduché, uvědomíme-li si, že v oblasti východních Čech působilo velké množství členů Jednoty bratrské, zejména v blízkosti Kunvaldu či Brandýsa nad Orlicí.

Po polovině 30. let 17. století do Sudslavy farář z Chocně a v roce 1641 se sudlavská farnost spojila s farností v Brandýse nad Orlicí. Když bylo roku 1664 zřízeno nové biskupství v Hradci Králové, stala se sudlavská farnost jeho součástí.²⁵ Duchovní správa v Sudslavě byla obnovena v roce 1692, když zde majitelka

²³ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692–1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 42.

²⁴ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991, 2 sv., s. 80. ISBN 80-7113-004-4. Reformaci nejvíce vzdorovaly kraje nízko položené při řekách (Roudnicko, Mělnicko) a málo přístupných horách (Litomyšlsko, Poličsko).

²⁵ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692–1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 42–44.

borovnického panství Terezie Eleonora z Ugarte, rozená ze Žďáru, nechala vystavět faru novou. „*Zželelo se jí poddaných, kteří služby boží jen zřídka mívali, ke křtu na míli cesty choditi museli a v nemoci jen zřídka kdy svátostmi umírajících zaopatření býti mohli.*“²⁶ Připojeny byly další vsi – Polom, Malá a Velká Lhota a Borovnice.

V roce 1924 náležely k sudslavské farnosti obce Sudslava, Borovnice s Homolí, Malá Lhota, Velká Lhota, Polom, Hájek, Malá Skrovnice, Velká Skrovnice a Turov. Římsko-katolický farní úřad měl dva kostely: farní kostel Proměnění Krista Pána v Sudslavě a filiální kostel Panny Marie Bolestné (sedmibolestné)²⁷ na Homoli. Kostel v Sudslavě měl stát už někdy v polovině 14. století, tento fakt dokládá existence vladycké tvrze. Bohužel podrobné informace se z pramenů nedozvídáme a nic není známé ani o jeho osudu.

V Pamětní knize obce Sudslava se dovídáme, že druhý kostel zde stál v roce 1569. Důkazem toho byl nápis na menším zvonu „*Tento zvon jest udělán, by nám slaven byl nebes Pán. Za urozeného a statečného rytíře pana Václava staršího Herzána z Harasova a na Počtýně. Tento zvon k záduší sudslavskému L. P. 1569 ulit jest.*“²⁸ V roce 1846 měl tento zvon prasknout, a tak byl odvezen do Prahy, kde byl ulit zvon nový a 8. října roku 1848 byl vysvěcen a vytažen na věž. Získal také nový nápis „*Zjevuj lidu radost denní – mír a spása bud' tvé jmění.*“²⁹

Na větším nápisu byl rok 1585 a měl pocházet z dílny mistra Eliáše Stodoly z Hradce Králové. Třetí kostel byl postaven v roce 1664 a nechal ho vystavět urozený rytíř Jan Petr Hoberk z Hemersdorfu, pán na Borovnici a Závřší.³⁰ Kostel, který v obci stojí dnes, je z roku 1772 a ze zádušního jmění jej nechal vybudovat farář Antonín Kučera.

V sudslavské farnosti se vystřídalo 24 farářů, od druhé poloviny 19. století se ve Farní kronice objevují také první jména kaplanů. Od roku 1921 je ale fara opět bez kaplana. Církev po roce 1948 měla sloužit státu, v sudslavské faře byla záhy po založení

²⁶ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692–1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 44

²⁷ Ve starší literatuře se objevuje spíše název kostel Panny Marie Sedmibolestné či Matky Boží sedmibolestné

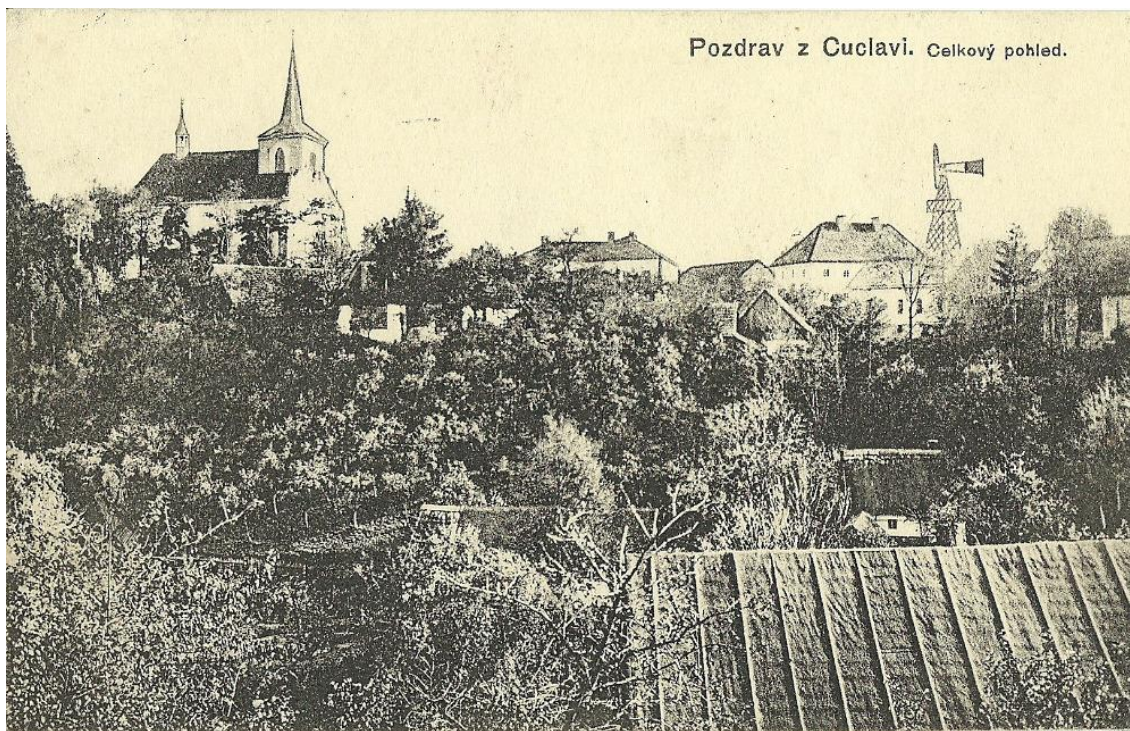
²⁸ PLOCEK, Václav. *Pamětní kniha obce Sudslava 1922 – 1938*. Obecní úřad Sudslava, v elektronické podobě.

²⁹ V Památníku místní školní obce vydaného k oslavě 50. výročí postavení nynější školy v Sudslavě je v nápisu jedno slovo zaměněno. Místo „zjevuj“ se objevuje „zvěstuj“. In: BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692–1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 51.

³⁰ Státní okresní archiv Ústí nad Orlicí. Nezpracovaný fond Farní úřad Sudslava (1692–1995). Mezifondová sbírka kronik, kronika Farního úřadu Sudslava 1692–1842. Kniha č. 240.

JZD zřízena jídelna, na čas sem byly přemístěny třídy obecné školy, hospodářské centrum sloužilo jako centrum pro mládež, která tady cvičila, tancovala a hrála loutkové divadlo.

Od 1. ledna 2008 je farnost v Sudslavě sloučena s farností Brandýs nad Orlicí, pod kterou spadá 28 obcí.³¹ Pravidelné mše se konají v kostele Proměnění Páně v neděli vždy od 11 hodin. Královéhradecké biskupství je rozděleno na 24 vikariátů, které řídí okrskoví kněží (vikáři).³² Tito duchovní dohlíží na činnosti na území, které mají na starosti, a koordinují společnou pastorační činnost. Královéhradeckým biskupem je Jan Vokál, který je dvacátým pátým v řadě od roku 1664.



³¹ *Římskokatolická farnost Brandýs nad Orlicí* [online]. Společenství farníků, farnost Brandýs nad Orlicí. 2010 [cit. 2. února 2019]. Dostupné z: <http://farnici-brandys.cz/ofarnosti.php>.

³² Biskupství královéhradecké [online]. Vikariáty. 1999-2015 [cit. 18. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.bihk.cz/dieceze/diecezni-katalog/vikariaty>. Farnost spravuje tři kostely – v Brandýse nad Orlicí farní kostel Nanebevstoupení Páně, v Sudslavě kostel Proměnění Páně a ve Svatém Jiří kostel sv. Jiří, mučedníka. Kromě těchto kostelů náleží farnosti správa kaplí – Nanebevzetí Panny Marie v Dobré vodě, Panny Marie v Jehnědí, Panny Marie Pomocné v Klopotech, Nejsvětější Trojice v Oucmanicích, Svatých andělů strážných v Říčkách, svatých Jana a Pavla v Polomi, svatého Václava v Turově, svatých Cyrila a Metoděje ve Velké Skrovnici.

2. FARNÍ AREÁL

Areál je situovaný jihozápadně od kostela, do farního komplexu patří budova fary s čp. 1, hospodářské stavení, zahrada, ohradní zeď, socha sv. Jana Nepomuckého, Panny Marie a socha Krista na kříži. Nalézá se v katastru obce Sudslava v Pardubickém kraji, okrese Ústí nad Orlicí, podle katastru nemovitostí stojí na parcele s čísly 1, 2, 3/1 a 10, celková výměra všech těchto pozemků je 3412 m². Pozemek je mírně svažité, jsou zde vzrostlé stromy a keře. Podle zákona č. 22/1958 sb., o kulturních památkách, byla budova fary zapsána do státního seznamu nemovitých kulturních památek Východočeského kraje pod pořadovým číslem rejstříku 4084 dne 14. května 1964.³³ Také podle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, je kulturní památkou. Její rejstříkové číslo Ústředního seznamu kulturních památek České republiky je 26634/6-4084.³⁴ Farní areál tvoří hodnotný urbanistický celek, který navazuje na kostel Proměnění Páně.

Přesnou podobu farního areálu, který se začal utvářet na přelomu 17. – 18. století zcela neznáme. Některé budovy zanikly a zmizely, s nimi i některé architektonické prvky. O jeho rekonstrukci je možné se pokusit díky dochovaným pramenům uložených v archivu, dobovým fotografiím, uměleckým dílům či vyprávění pamětníků, kteří si jeho podobu vybavují při vzpomínkách na své dětství. Lze předpokládat, že farní komplex byl uzavřeným dvorem, který na třech stranách tvořila budova fary, hospodářské budovy a stodola. Na straně, kde dnes vede silnice k obci Seč, mohla stát další budova, během 19. století snad i vyšší kamenná zídka, která byla zbořena a nahradila ji zeď nová. Josef Počtýnský, který se v roce 1960 s rodiči do obce jako tříletý přistěhoval, si vybavuje cihlovou zeď, která byla někdy v 70. letech zbořena. Stejně tak si pamatuje ještě v 60. letech stodolu naproti k faře. Další z pamětníků si vzpomíná dokonce na její doškovou střechu.³⁵ Na zahradě se prý sušilo seno a pro potřeby obživy faráře zde byly také záhonky se zeleninou.

Mezi farou a hospodářským stavením se ještě v 60. letech nacházela krátká branka vedoucí do zahrady, nyní jsou po ní na místě jen zbytky kamenů a místo slouží majitelově

³³ *Národní památkový ústav* [online]. Památkový katalog. 2015. [cit. 18. 12. 2018]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/fara-137828>.

³⁴ NPÚ, ústřední pracoviště. Sdělení údajů o památkové ochraně a evidenci ze dne 13. 5. 2010. Č. j. NPÚ-302/3896/10.

³⁵ Rozhovor s Josefem Počtýnským, pamětníkem z obce Sudslava. Sudslava 2. 3. 2019. Rozhovor s Josefem Zemanem, pamětníkem z obce Sudslava. Sudslava dne 2. 3. 2019.

rodině k posezení a odpočinku. Sošky trpaslíků, které zdobily kamenné a cihlové pilíře branky, nenávratně zmizely. Mohly být rozbity, ale bohužel žádné úlomky z nich se nedochovaly. Je tedy velmi pravděpodobné, že byly odsud odcizeny. Přesto existují fotografie, díky kterým lze alespoň popsat, jak tyto groteskní figurky vypadaly. Obnovit sošky dle dochované dobové fotografie je dalším přáním současného majitele. Svě čestné místo by opět mohly najít v blízkosti fary.

Součástí farního areálu byla také barokní kaplanka, která se do dnešních dnů nedochovala, nacházela se v zahradě a její půdorysné rozměry byly 31 m².³⁶ Vznikla za působení děkana Antonína Kučery v roce 1774, který si zdejší kraj zamiloval. Jistě proto také daroval značnou část ze svého majetku na zvelebování farního areálu včetně výzdob interiéru budovy fary. Na stejné fotografii, jako jsou barokní trpaslíci a branka do zahrady, je vidět střecha kaplanky. Místo pro stavbu kaplanky bylo vhodně zvolené, umístěna byla v zadní části zahrady, aby zde kněz a jeho hosté našli potřebný klid pro rozpravu a četbu. „*Děkan Kučera byl velmi vzdělaný člověk, jeho záměry byly čisté, směřující k povznesení ducha a katolické víry. Na jeho náklady s podporou věřících došlo ke zbudování mnoha hmatatelných otisků jeho vznešených pohnutek a boží lásky k místu.*“³⁷

Kaplanky byly stavby, které se nacházely v blízkosti far a kostelů, byly obydlím kaplanů (dnes bychom použili spíše termín vikář) a s farností mohli knězi vypomáhat. V kaplankách byli ubytováni vikáři, kteří do farností přijížděli na vizitaci a dohlíželi na místní církevní správu, v některých těchto objektech mohl bydlet i kantor. Kaplanka mohla být rovněž součástí farní budovy a přímo s ní spojena, méně často se stavěla samostatně, což souviselo s finanční situací dané farnosti a tím, jak kněz se zádušním jměním hospodařil. V sudslavské kaplance bydlel v roce 1778 pravděpodobně i první zmiňovaný kaplan ve farnosti Alexius Petzold³⁸ (od roku 1788 kněz, přišel na místo děkana Antonína Kučery). Pobývali tu možná i vikáři, kteří pravidelně přijížděli do farnosti na vizitaci.

V Královéhradeckém kraji nalezneme například samostatně stojící kaplanku ve městě Česká Skalice z roku 1731, objekt s dvouramenným schodištěm do patra je často

³⁶ ZAPLATÍLEK, Tomáš. *Fara v Sudslava. Historie a současnost 1692 – 2014*. Genius loci Sudslava o. s., 2014. s. 31-32.

³⁷ Tamtéž, s. 31.

³⁸ Státní okresní archiv Ústí nad Orlicí. Nezpracovaný fond Farní úřad Sudslava (1692 – 1995). Mezifondová sbírka kronik, kronika Farního úřadu Sudslava 1692 – 1842. Kniha č. 240.

označován za malou faru. Na zděném zábradlí schodiště je v poschodí mramorová deska s pozlaceným pamětním nápisem: „*V této malé faře bydleli fundatisté Frant. Hurdálek, pěstitel jirinek a J. M. Ludvík, kronikář Skalicka*“³⁹ Fundatisté byli žáci, jejichž studium bylo hrazené z odkazů kláštera a v kaplance zřejmě našli klid k učení a studiu církevních knih.

K bývalé faře v obci Sudslava a jejím hospodářským budovám náležela zahrada s ovocnými stromy, rostly v ní hlavně jabloně, hrušky a švestky. Obehnána byla kamennou zdí, což dokládá její torzo. Její zbytky se zachovaly při východním konci areálu. Domnívám se, že tento stavební záměr vzešel také z popudu faráře Kučery, protože za jeho působení v roce 1773 stála i kolem hřbitova mohutná kamenná zeď. Z toho vyplývá, že se tyto stavební práce uskutečnily ve stejném roce.⁴⁰

V současnosti farnímu areálu dominuje budova barokní patrové fary, která částečně změnila svůj vzhled, hospodářské stavení, zahrada a tři kamenné sochy, dvě z nich původně stály na jiném místě. Před farou je socha sv. Jana Nepomuckého. Na jižní straně při vjezdu do areálu je socha Panny Marie, třetí památkou je barokní socha Krista na kříži na konci zahrady, v blízkosti kostela Proměnění Páně.⁴¹

2. 1. Budova fary

Budovu fary nechala postavit hraběnka Terezie Eleonora z Ugarte, rozená říšská hraběnka ze Žďáru, která pocházela z velmi zbožné rodiny. Zakládací listina sudslavské fary pochází z 1. listopadu 1692.⁴² Církevní zakladatelské aktivity měli členové rodiny Žďárských v krvi. Již otec Florián Jetřich Žďárský vybudoval v letech 1623–1625 poutní kapli Panny Marie Loretánské u Červeného Újezdu, v lokalitě Hrádek.⁴³ Její sestra Marie Maxmiliána Eva Terezie žila na hradě Košumberku v Luži a významně se podílela na utváření košumberského panství. Obě tyto sestry byly přísně vychovávány ke katolické

³⁹ *Národní památkový ústav* [online]. Památkový katalog. Kaplanka-fara v České Skalici. Evidenční list č. 6-1583. 2015 [cit. 4. 6. 2019]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/>.

⁴⁰ SOkA Ústí nad Orlicí. Nezpracovaný fond Farní úřad Sudslava (1692 – 1995). Mezifondová sbírka kronik, kronika Farního úřadu Sudslava 1692 – 1842. Kniha č. 240.

⁴¹ Socha sv. Jana Nepomuckého se původně nacházela v obci na návsi, socha Panny Marie stála původně při cestě k Turovu.

⁴² SOkA Ústí nad Orlicí. Kronika Farního úřadu Sudslava 1692 – 1842. Kniha č. 240.

⁴³ Všechny tři stavby – kostel Panny Marie Pomocné v Luži, Panny Marie Bolesné na Homoli a Panny Marie Loretánské v Hájku odkazují na silný mariánský kult.

víře a zřejmě hraběnciným přáním bylo také to, aby se důstojný pán v Sudslavě cítil co nejkomfortněji.

Jedná se o volně stojící, dvoupodlažní stavbu obdélníkového půdorysu, která byla zbudována v barokním slohu. Zdivo je smíšené a na stavbu byly použity cihly a kámen. U pozdějších barokních budov byly cihly běžným stavebním materiálem.⁴⁴ Ze západní strany se před vstupem do budovy nachází předzahrádka se stromy. Fasáda budovy je na této straně členěna do pěti okenních os. Uprostřed severní stěny je vchod do objektu, vstupní dveře jsou dvoukřídlé. Fasáda při vstupu ze „dvora“ (východní strany) je členěna také do pěti okenních os, boční průčelí je na obou stranách tříosé.

Barva fasády je v současnosti okrová a také v minulosti měla podobnou barvu. V 70. letech došlo ze strany „od dvora“ k odstranění balkonu, což je patrné na dobových fotografiích. Dnes je zde francouzské okno s kovaným zábradlím. Vstupní dveře z východní strany jsou také dvoukřídlé. V roce 2019 se uskuteční obnova fasády na bočním průčelí ze severní strany. Okna jsou obdélníková s kamennými šambránami, které mají bílou barvu. V celé budově jsou špaletová, dvojitá, dvoukřídlá, vnější křídla se otevírají směrem ven, vnitřní křídla směrem dovnitř.

Střecha je valbová. Původní střešní krytinu, pravděpodobně šindel, nahradily vláknocementové šablony. Kompletní výměna byla dokončena v roce 2012. Opraveny jsou dva komíny a omítnuty jsou bílou barvou.

Objekt v minulosti plnil zejména církevně-správní funkci, bydleli zde faráři, ve dvacátém století obývali pokoje v přízemí nalevo od vstupu ze dvora, někteří bydleli i v horním patře.

Budova fary má celkem 11 místností. Část z nich slouží v současnosti k soukromým účelům majitelů, dva reprezentační sály se využívají ke kulturním akcím, jsou zde ložnice, kuchyně a sociální zařízení. Všechny místnosti prošly postupně rekonstrukcí a v současné době jsou také všechny využívány. Největší pozornost návštěvníků fary ale směřuje do společenského a reprezentativního sálu, jenž slouží kulturním účelům. K vidění jsou divadelní kulisy, které patřily místnímu ochotnickému spolku a v posledních letech dochází k jejich postupnému restaurování.

⁴⁴ Ke stavebnímu materiálu více: ŠKABRADA, Jiří. *Přehled vývoje historických stavebních konstrukcí*. 2., upravené vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2016, s. 6-15. ISBN 978-80-7395-992-0.

2. 1. 1. Interiér

Půdorys tvoří tradiční trojdílná dispozice, která je řešena dvoutraktově. Prvním nadzemním podlažím prochází centrální chodba, ze které se vchází do místností, ty jsou na stejné ose, což umožňovalo přímý průhled mezi nimi (tzv. enfiláda). V chodbě zachoval vlastník původní trámový strop se sníženým záklopem s okosenými trámovými deskami. Z chodby vede do druhého nadzemního podlaží dřevěné schodiště s dřevěným zábradlím po pravé straně. Pod schody je prostor, kde je v současnosti umístěný kotelní kotel, ale dříve zde přespával čeledín nebo kuchařka. Na podlaze je položena pískovcová dlažba a nachází se zde při vstupu od „dvora“ na pravé straně otvor s dřevěným záklopem, pod ním vedou schody do sklepa. Ve sklepě jsou tři klenuté prostory, jež sloužily k uskladnění ovoce a zeleniny, chladilo se tady také maso, což dokazuje zahnutý hák, a uchovávalo se v něm i mešní víno. Při vstupu do budovy ze severní části se po pravé straně nachází kuchyně, ze které se dále vstupuje do obytných místností. Tato část slouží především majiteli a jeho rodině.

Při vstupu do budovy ze severní strany zřídil po levé straně vlastník sociální zázemí. Od konce 50. let zde ale byla jídelna místního zemědělského družstva. Na obědy sem chodila téměř stovka jeho členů. V této době došlo pravděpodobně také k zabílení stěn a stropů a historická výmalba na stěnách a stropu zmizela. V druhé části chodby je vlevo společenský sál, který se využívá k přednáškám, divadlu, ale i tvůrčím činnostem. Když se v roce 1969 začalo s opravou místní školy, byly její třídy na čas přesunuty do budovy obecního úřadu a na faru. Josef Počtýnský tam chodil také. „*Pamatuji si, že tam byly dvě třídy. Učilo se v těch místech, kde je dnes v přízemí společenský sál.*“⁴⁵

Místnosti v prvním nadzemním podlaží jsou plochostropé s omítaným podhledem. V prostorách, kde se nachází toalety a sprchy, jsou klenuté stropy se zbytky výmalby z 19. století. Vstupy do místností tvoří pískovcové portály, dveře jsou dvoukřídlové, výplňové, mají původní kované kliky a tzv. krabicové zámky. Historické zámky jsou cenným dochovaným prvkem z hlediska umělecko-řemeslného, protože vynikají svým precizním kováním. V jednotlivých místnostech byly v roce 2011 obnoveny dřevěné podlahy.⁴⁶

⁴⁵ Rozhovor s Josefem Počtýnským, pamětníkem z obce Sudslava. Sudslava 2. 3. 2019.

⁴⁶ MÚ Vysoké Mýto, odbor stavební úřad, oddělení památkové péče. Závazné stanovisko k obnově fary ze dne 11. 9. 2009. Č. j. 27126/2009/OSÚ/AB-7.

V druhém nadzemním podlaží je v chodbě stejné řešení stropu, tedy podélně uložené trámy podepřené dvojicí trámů příčných. Podlahu tvoří čtvercové dlaždice, tzv. topinky v diagonálním rastru.⁴⁷ Secesní výmalba pokrývá zdi na chodbě a tyto malby už prošly odbornou restaurátorskou péčí. Celkem jsou zde vstupy do čtyř místností, které jsou opět na stejné ose. Tyto dveře pocházejí z barokního a také klasicistního období, což dokumentují typické olivové kliky esovitého tvaru. V severní zdi haly se nachází okno s parapetem a vedle okna úzká nika, kde stál pravděpodobně záchod. V jižní stěně byl kdysi vstup na balkon, který se do dnešních dnů nedochoval a majitel místo něj umístil velké francouzské okno s kovaným zábradlím. Z chodby vede bedněné schodiště na půdu, na schody se vstupuje skrze dřevěné dveře, na nichž dodnes zůstaly křídové nápisy „K. M. B. 1786“ a „K. M. B. 1767“. V západní části traktu vznikla v 19. století úzká chodba dělená dřevěnou příčkou a stála zde skříň, která sloužila k uchování dokumentů. Jednalo se o farní archiv, jehož obsah byl před prodejem fary odvezen do Státního okresního archivu v Ústí nad Orlicí. Zajímavostí skříně bylo, že měla falešné dno, kde byly uloženy tři stříbrné kalichy, o jejich existenci dlouho nikdo nevěděl, v současné době se nachází v kostele.

Vstupní portály dveří tvoří kamenné ostění s lištou. Pokoje v patře jsou plochostropé s omítaným podhledem, v některých místnostech se objevuje též fabion, přechod mezi svislou stěnou a stropem. V reprezentačním sále lze najít barokní kachlová kamna s hnědou glazurou, do kterých se přikládalo z chodby a toto topné zařízení se v hale stále nachází. V místnosti s kamny se na zdech mezi okny nachází jemná rokoková malba vyobrazující barevné motivy kartuší se scenériemi krajinek.

2. 1. 2. Krov

Odborníci na historické konstrukce, kteří posuzovali krov nad farou, se vyslovili, že má atypické konstrukční řešení v regionu, ale zřejmě také v celé České republice. V roce 2013 jej zhodnotil Jan Vinař, který je autorem mnoha odborných knih a zaměřuje se na výzkum konstrukcí od 14. – 19. století. Podle něj došlo během uplynulých staletí ke změnám, po postavení krovu mohl být tvar střechy změněn. *Budova měla dva štíty a valby byly zřízeny teprve dodatečně, byly odstraněny krajní vazby a krov byl doplněn dřevem*

⁴⁷ VAŘEKOVÁ, Zuzana a Jitka SVOBODOVÁ. Nálezová zpráva. Dokumentace krovu. 6/2014-7/2014. Osobní archiv Tomáše Zaplatilka. Originál uložen NPÚ ÚOP Pardubice.

jiné kvality. Původní konstrukce měla všechny stejné, složené pouze z vazných trámů, krokví a hambálku. V rovině krokví bylo podélné ztužení ondřejskými kříži.⁴⁸ Podrobnou dokumentaci krovu provedly v roce 2014 Zuzana Vařeková a Jitka Svobodová. Během samotného zkoumání a popisu došlo k zaměření krovu, byly pořízeny fotografie a odebrány vzorky dřeva k dendrochronologickému průzkumu.

Krov tvoří hambalková soustava s jednou úrovní hambalků a podélným zavětrováním s nesymetrickými ondřejskými kříži⁴⁹ ve spodní úrovni krokví. Do prostoru podkroví je vestavěna samostatná rámová konstrukce nesoucí podlahu vloženého patra. Všechny vazby krovu jsou plné, tvořené dvojicí krokví, hambalkem, vazným trámem a námětky. Valby ve štítu jsou strmé, na severní, západní a východní straně se mezi krokviemi a námětky nachází patní vzpěry.⁵⁰

Podle dendrochronologického datování bylo dřevo (z jedle i smrku) použité na konstrukci krovu káceno v zimě 1709/10.⁵¹ V Čechách, respektive střední Evropě, bylo dřevo na historické stavební konstrukce káceno převážně ze dvou druhů stromů, a to smrku a jedle. Dřevo se v zimě kácelo z toho důvodu, že je kvalitnější.⁵² Dřevo na stavbu bylo s největší pravděpodobností vytěženo v lesích kolem Sudslavy, bylo ho zde totiž dostatečné množství. V pamětní knize obce se píše, že „svahy prudší osázeny jsou lesem Jehličnatým, zejména smrkem a jedlí, které po zakořenění dobře rostou“.⁵³ Odborníci se vyjádřili, že veškeré dřevo pro stavbu krovu mělo být káceno ve stejném roce. Na trámech se objevují zbytky červené čáry při rozměřování, zvláštností je absence tesařských značek, což by mohlo znamenat, že krov je prací místního tesaře.

Otázkou zůstává, k jaké události mohlo dojít, když stáří dřeva použité na stavbu je pozdějšího data a rozdíl mezi vznikem stavby a krovem je osmnáct let. Nabízí se vysvětlení, že vzhled střechy byl jiný a mohlo dojít například k nějaké přírodní katastrofě,

⁴⁸ ZAPLATÍLEK, Tomáš. *Fara Sudslava, historie a současnost 1692 – 2014*. Genius loci Sudslava o. s., 2014, s. 25-26.

⁴⁹ Podle legendy zemřel sv. Ondřej jako mučedník v peloponéském městě Patrasu. Řetězy byl připevněn na šikmý kříž a skonal na něm po třech dnech. Právě tento kříž se od této doby nazývá svatoondřejským. Více k životu tohoto evangelisty shrnuje PRACNÝ, Petr. *Český kalendář světců*. Praha: Ewa, 1994, 332 s. ISBN 80-85764-05-9.

⁵⁰ VAŘEKOVÁ, Zuzana a Jitka SVOBODOVÁ. Nálezová zpráva. Dokumentace krovu. 6/2014-7/2014. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka. Originál uložen NPÚ ÚOP Pardubice.

⁵¹ VAŘEKOVÁ, Zuzana a Jitka SVOBODOVÁ. Dokumentace krovu. 6/2014-7/2014.

⁵² VINAŘ, Jan. *Historické krovky II: průzkumy a opravy*. Praha: Grada, 2004, s. 46-47. Stavitel. ISBN 80-247-1111-7.

⁵³ PLOCEK, Václav. *Pamětní kniha obce Sudslava 1922 – 1938*. Obecní úřad Sudslava, v elektronické podobě.

kdy byla střecha poškozena Jiná teorie předpokládá, že fara mohla být původně přízemní a druhé patro bylo postaveno později. Lze konstatovat, že krov je v rámci vesnických staveb unikátní svým netypickým řešením. „*Atypičnost a rarita této konstrukce spočívá ve směsici provedení některých prvků barokní konstrukce a silné tradici tesařství ve vesnickém prostředí. Konstrukce je příkladem využití některých prvků šikmé stolice – diagonálního podélného ztužení ve formě ondřejských křížů bez šikmé stolice jako takové, a tedy nikoliv jako samostatné konstrukce s horní vaznicí pod rovinou krokví.*“⁵⁴

2. 2. Hospodářské stavení

Hospodářské stavení vzniklo až v druhé polovině 19. století. Je umístěné kolmo k budově fary na východní straně. Původně bylo spojeno s budovou fary brankou a na pilířích stáli barokní trpaslíci. Společně tyto dvě stavby vytváří hodnotný památkově chráněný celek. Půdorysné rozměry objektu jsou 19,2 x 6,6 metrů. Dveře jsou dřevěné, okenní otvory jsou se šambránami, volné, výplně tvoří mříž z cihel. Budova je nepodsklepená, střecha sedlová, u níž výška hřebene dosahuje k osmi metrům.⁵⁵ Střešní krytinu tvoří červené pálené tašky.⁵⁶ V současnosti je půda vyklizená a vznikl v ní velký prostor, který hodlá majitel využít ke kulturním účelům. V jihozápadní části budovy tvoří vnitřní prostor tři valené klenby, okna jsou zde zasklená a místnost slouží jako dílna. V další části objektu je samostatný zaklenutý prostor, kde má vlastník sklad. V objektu jsou k vidění také trémové stropy a dřevěné jednoramenné schodiště na půdu.

Zajímavým zjištěním bylo také objevení malovaného barokního záklopu v hospodářském objektu fary. Strop je dřevěný a zákloповá prkna tvořila podlahu půdy. Výmalba nese stopy podkladové bílé barvy, do které byly namalovány zelenou a červenou barvou motivy květin. Jedná se o druhotné použití a je velmi pravděpodobné, že tato prkna byla původně v budově fary. Trémové stropy s deskovými záklopy se objevují v 17. století a ve vesnickém prostředí se jako běžné barokní stropy rozvinuly

⁵⁴ VAŘEKOVÁ, Zuzana a Jitka SVOBODOVÁ. *Dokumentace krovu*. Nálezová zpráva. 6/2014-7/2014. Osobní materiál T. Zaplatílka. Originál uložen NPÚ ÚOP Pardubice.

⁵⁵ Projektová dokumentace, souhrnná technická zpráva k hospodářskému objektu, vypracovala Andrea Benešová, prosinec 2011. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

⁵⁶ NPÚ, územní odborné pracoviště v Pardubicích. Písemné vyjádření k výměně dožilé střešní krytiny. Č. j. NPÚ – 361/3624/10/zv. Spisový znak 820.1. Ze dne 30. 11. 2010.

v 18. století, velmi oblíbená se stala jejich výmalba.⁵⁷ Díky nim je tedy možné mít částečnou představu o tom, jak vypadaly původní stropy budovy, která byla obydlím farářů.

V květnu roku 2019 byla prkna barokního malovaného stropu demontována a odvezena k odbornému ošetření. S touto prací pomohli například členové Společnosti ochránců památek ve východních Čechách. Zpět do budovy se torzo stropu už ale nevrátí, zřejmě najde své čestné místo v interiéru fary a návštěvníci se budou moci zase něco více dozvědět o historii budovy a o tom, jaké byly vnitřní prostory v době založení a pak po následujících několik desítek let.

Využití hospodářského objektu bylo rozličné. V době, kdy byla budova postavena, nacházely se v ní zřejmě chlévy a kurník. Že sudslavský farář choval i slepice, je viditelné na fotografii, která zachycuje děvče, hrající si u branky do zahrady, a kolem ní se nachází drobné zvířectvo. Chlévy zde byly ještě v první polovině 20. století, což dokládá zápis z roku 1915 v seznamech výdajů za opravy z peněz pořízených beneficiátů. Také je zde záznam, že v roce 1886 byl opraven nový kamenný chlívek pro vepře a v roce 1913 byla ve chlévě opravena omítka.⁵⁸ Nejednalo se o velké prostory, ale byly to spíše menší chlévy a kotce, jejichž stavební podoba byla různá.

V druhé polovině 20. století byla část budovy využívána ke kulturním účelům. Pamětníci, se kterými jsem hovořila, si vybavili, že sem někdy v druhé polovině 50. a na počátku 60. let 20. století chodili cvičit a tancovat. Anna Zemanová, která bydlí přímo naproti faře, uvedla: „*Byla to taková klubovna a já se v ní naučila první taneční kroky.*“⁵⁹ Hrál se zde i loutkové divadlo. V roce 1997 rozhodoval Národní památkový ústav se sídlem v Pardubicích o záměru výstavby zámečnické dílny. Zhodnotil ho však jako nepřijatelný, protože novostavba dílny by zásadním způsobem poškodila a snížila památkovou hodnotu objektu, dosud téměř zachovaného v nezměněné podobě.⁶⁰

V současné době je budova v dobrém technickém stavu, má opravený krov a střechu⁶¹, její vnitřní prostory slouží především k soukromým účelům majitele. Přesto

⁵⁷ ŠKABRADA, Jiří. *Přehled vývoje historických stavebních konstrukcí. 2.*, upravené vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2016, s. 89. ISBN 978-80-7395-992-0.

⁵⁸ SOkA Ústí nad Orlicí. Fond Farní úřad Sudslava. Seznam výdajů za opravy pořízených z peněz beneficiátů, 1827 – 1915. Inv. č. 52.

⁵⁹ Rozhovor s Annou Zemanovou, pamětnicí z obce Sudslava. Sudslava 2. 3. 2019.

⁶⁰ NPÚ, odborné pracoviště v Pardubicích. Fond spisové dokumentace, karton č. 354.

⁶¹ NPÚ, územní odborné pracoviště v Pardubicích. Písemné vyjádření k rekonstrukci hospodářského stavení. Č. j. NPÚ – 361/4171/11/zv. Spisový znak 820.1. Ze dne 13. 1. 2011.

má její vlastník vizi, že by v budoucnu v podkroví vznikla expozice souboru divadelních kulís, které jsou v současné době umístěny v budově fary. V prvním nadzemním podlaží by mohlo dojít ke zřízení informačního centra.

Ještě v 50. letech stála v zadní části dvora naproti faře stodola. Její podoba je částečně zachycena na jednom z obrazů, který visí na faře. S největší pravděpodobností tyto prostory sloužily k uskladnění obilí nebo sena, protože kněz obstarával pole a louky. Stodoly, které byly stavěny ze dřeva, bylo nutné od obytných budov situovat dále, vzhledem k jejich hořlavému materiálu. Podle Jiřího Škabrady se stodoly blíže k obydlí začínají přesouvat někdy v 1. pol. 19. století s přechodem na zděnou technologii. Mezi dřevěnými a zděnými stavbami však existovaly takové stodoly, u nichž hovoříme o článku s tzv. pilířovou konstrukcí – pilíře byly zděné a výplně dřevěné.⁶² Z kresby z poloviny 20. století však není zcela zřejmá podoba stodoly. Mohla být částečně zděná a částečně dřevěná.

2. 3. Barokní sochy v areálu fary

Součástí farního celku jsou tři barokní sochy, které dotvářely ráz nejen tohoto místa, ale i celé obce. Krajinu v 17. a 18. století si nelze představit bez cest lemovaných alejemi, poutních chrámů, božích muk, křížů, kapliček a soch svatých, u kterých se věřící zastavovali během cest za prací, vzděláním, do kostela či během procesí. Mluvíme o tzv. barokní krajině.⁶³ Zbožnost se měla k věřícím dostávat také skrze sochy, které měli neustále na očích, mohli se u nich zastavit a v tichosti odříkat modlitbu, cestou ke kostelu se mohli poklonit světcům, požehnat před krucifixem či sochou Panny Marie. Bylo zvykem, že farníci, kteří do kostela přicházeli z okolních obcí, během svého putování míjeli takových uměleckých děl hned několik a vždycky zvedli ruku, aby se třeba jen „pokřižovali“, tedy provedli rituální gesto značící symbol kříže. S Kristem bylo spojeno hned několik významných kultů. Přímým uctíváním byla samotná modlitba Bohu. Významným byl kult Nejsvětější trojice, tedy existence Boha ve třech osobách. Stačí, když si rozdělíme samotné požehnání – „*Ve jménu Otce i Syna i Duchu svatého. Amen*“

⁶² ŠKABRADA, Jiří. *Lidové stavby: architektura českého venkova*. Praha: Argo, 1999, s. 126. ISBN 80-7203-082-5.

⁶³ SUCHÁNEK, Pavel. *Barokní sochy v krajině a hledání jejich významu*. In: *Opuscula historiae atrium. Studia minora facultatis philosophicae universitatis Brunensis*. Sborník prací Filozofické fakulty Masarykovy Univerzity. Brno: Masarykova Univerzita, 2006, s. 81.

(In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen). Bůh je stvořitel všeho, Kristus je vykupitel našich hříchů, Duch svatý je posvětitel a řiditel církve. Každý dobrý křesťan se požehná pokaždé, když vstoupí do chrámu. Nekonfliktním kultem, který respektovali i evangelíci, byl kult Proměnění Páně a ten pronikl také do názvů řady kostelů, včetně sudslavského. S postavou Ježíše byl vázaný kult smrtelných úzkostí Kristových, s ukřižováním byl spojený kult pěti Kristových ran, s umučením byl vázán i kult sv. Kříže – křížové cesty z 18. století jsou významnými doklady barokní zbožnosti v českých i evropských zemích.⁶⁴ Na konci farní zahrady v Sudslavě, v blízkosti kostela, stojí socha Krista na kříži, jež je dobrým příkladem uctívání Krista.

Rekatolizační snahy ve velké míře prosazovaly kult Panny Marie. V církevním kalendáři bylo mnoho svátků, které připomínaly události ze života rodičky boží. Tak například 8. prosinec byl svátek Neposkvrněného početí Panny Marie a velmi jej rozšířili jezuité. Na 2. února připadl svátek Očišťování Panny Marie (Hromnice), kdy byla matka Krista uvedena do chrámu po šestinedělí. Svátek Zvěstování Panny Marie slaví křesťané 25. března, to k Panně Marii sestoupil archanděl Gabriel, který jí oznámil početí skrze Ducha svatého. K významnějším svátkům řadí církev Narození Panny Marie 8. září. Mariánskou úctu rozvíjela další umělecká díla – obrazy a sochy.⁶⁵ Socha Panny Marie je součástí i farního areálu v Sudslavě.

2. 3. 1. Socha Panny Marie

Socha Panny Marie má zajímavý příběh. Možná bychom ji už více nespatriili, kdyby se o její osud nezačal zajímat samotný majitel. Při vyklízení hospodářského objektu objevil její torzo, socha byla zabalená v látce a položena na podlaze. V objektu se nacházel ještě sloup s hlavicí a sokl ležel v trávě v zahradě.

Pískovcová socha stála původně při dnes už zaniklé cestě k Turovu, někdy na přelomu tisíciletí ale spadla, poškodila se, a tak byla přenesena na faru. Sochu nechali na své vlastní náklady postavit manželé Vašatí v roce 1882. Po dobu, než došlo k jejímu restaurování, byla postava Panny Marie umístěna ve výklenku dveří ve společenském sále fary. Současný majitel vzbudil ale zájem o tuto sochu, a tak byla obecním zastupitelstvem

⁶⁴ MIKULEC, Jiří. Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích. Praha: Grada. 2013. s. 33-46. ISBN 978-80-247-3698-3.

⁶⁵ Tamtéž, s. 55 – 68.

prohlášena za památku místního významu, což byl významný krok k její záchraně. Dnes je možné se bohorodičce poklonit, protože nově stojí při spojnici silnic od Brandýsa nad Orlicí do Kostelce nad Orlicí a od kostela Proměnění Páně do Koldína.

2. 3. 2. Socha sv. Jana Nepomuckého

Při výčtu hodnotných uměleckých děl nesmíme zapomenout ani na sochařské barokní dílo zachycujícího sv. Jana Nepomuckého. Je nejstarším uměleckým dílem v okolí farního areálu. Socha světce se nachází před vstupem do fary a vznikla po polovině 18. století. Dílo bylo dalším významným počinem, který děkan Kučera ve farnosti nechal zřídit a vyhověl zdejšímu zbožnému lidu. Neznámý sochař vyhotovil kvalitní barokní sochu, která je dominantou obce. Původně stála na návsi, odkud byla v roce 1930 přemístěna před faru, a „uvolnila“ tak místo památníku padlým v 1. světové válce. Světec je zpodobněn v kněžském rouchu⁶⁶ s kvadrátkem na hlavě a v ruce svírá krucifix, který tiskne k prsům. Typická svatozář s pěti hvězdami je zhotovena z plechu. Na zadní straně soklu se nachází nápis „1750/ OBNOVEN/ L. P. 1858“. Nutné opravy byly provedeny během 20. století, k větším zásahům došlo také před několika lety.

Zemský patron sv. Jan z Nepomuku patřil v 18. století k hojně uctívaným. V Pardubickém kraji se další z těchto soch nachází například na návsi v obci Seč v okrese Chrudim. Pochází z první poloviny 18. století a svatý Jan drží v ruce kvadrátek. Nahoře na odstupňovaném soklu je posazen hranolový podstavec se znaky Schönfeldovských a Michnovských. U sochy stojí rovněž postava anděla s křížem. Sv. Janu Nepomuckému byly zasvěcovány rovněž církevní stavby.

V okrese Ústí nad Orlicí je v Letohradu tomuto patronovi zasvěcena kaple z roku 1734. Stavba má pětiúhelníkový půdorys podle pěti hvězd nad světcovou hlavou. Za zmínku stojí, že křížovou cestu v kapli namaloval kolem roku 1866 Dominik Umlauf, což je otec akademických malířů Jana a Ignáce. Oltářní obraz sv. Jana Nepomuckého od syna Jana visí v sudslavském kostele Proměnění Páně.

Nutno říci, že uctívání sv. Jana Nepomuckého se rozšířilo do celého světa a stal se jediným proslulým i za hranicemi našeho státu. Postava světce se v Čechách i na Moravě, ale také v sousedních státech nachází na mnoha čestných místech. Je také

⁶⁶ V křesťanské ikonografii je světec zobrazován v chórovém oděvu – klerice, rochetě, almuci a na hlavě má pokrývku bired (kvadrátek).

patronem Bavorska a svou popularitu získal i v Belgii a sousedním Polsku.⁶⁷ Přestože jako světec je uctíván již záhy po své smrti (1393), jeho blahořečení se odehrálo v roce 1721 a ke svatořečení došlo až 19. března 1729 papežem Benediktem XIII.⁶⁸

Kult významného světce a patrona Čech byl v období baroka velmi rozšířený. K těm nejzdařilejším a proslulým dílům však patří socha od Jana Brokoffa na Karlově mostě v Praze, přitom na toto místo byla instalována už 50 let před jeho kanonizací. Kult patrona Čech je nerozlučně spojený s dobou baroka a barokní krajinou. Je ochránce od přírodních pohrom a povodní, proto jeho sochy často stojí na mostech. Uctíván je ale také jako ochránce zpovědního tajemství.

2. 3. 3. Socha Krista na kříži

Téma ukřižování Ježíše patří v křesťanské ikonografii k těm nejrozšířenějším. V evangeliích se píše, že sám Kristus si nesl kříž na horu Golgotu, kde byl v 1. století ukřižován. Historik Jan Royt vysvětluje, že ukřižování Krista, jak jej známe od středověku, však neodpovídá praxi, kterou Římané vykonávali na zločincích. Na místě popraviště byl totiž již zapuštěný sloup a odsouzený si příčné břevno nesl s sebou, ruce měl přitom k němu přivázané, aby se zabránilo jeho případnému útěku. K přibití rukou na břevno docházelo na popravišti a tělo pak i s ním bylo vyzdviženo na sloup. Tímto způsobem vznikl kříž.⁶⁹

Socha Krista na kříži je mladší než socha Jana Nepomuckého, dílo neznámého autora pochází z roku 1781 a stojí na konci farní zahrady v sousedství kostela Proměnění Páně. Na pískovcovém kříži je zpodobněn motiv ukřižování Krista a na soklu je vytesán latinský nápis „*CrIstI VVLnera respICItE DeVota Mente VIVItE*“, součet římských číslic je rokem vyhotovení. Překlad tohoto nápisu je „*Podívejte se na rány Kristovy...*“

⁶⁷ KLEISNER, Tomáš. Poznámky k rozšíření kultu sv. Jana Nepomuckého v Belgii. *Zprávy památkové péče*. 1996, roč. 56, čís. 9-10, s. 293-295.

⁶⁸ MIKULEC, Jiří. Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích. Praha: Grada. 2013. s. 81. ISBN 978-80-247-3698-3. O Janu Nepomuckém píše například i VLNAS, Vít. *Jan Nepomucký, česká legenda*. Praha: Mladá fronta, 1993, 282 s. Kolumbus. ISBN 80-204-0358-2. Přepřacovaná kniha vyšla v roce 2013: VLNAS, Vít. *Jan Nepomucký: česká legenda*. Praha: Paseka, 2013, 360 s., [16] s. obr. příl. Historická paměť. Velká řada. ISBN 978-80-7432-278-5. Dříve než se mučedník zpovědního tajemství měl stát svatým, musel být beatifikován neboli blahořečen. Teprve s papežovým zápisem do kánonu se blahoslavený mění ve svatého.

⁶⁹ ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Praha: Karolinum, 2006. s. 296. ISBN 80-246-0963-0.

Památkový ústav v Pardubicích souhlasil v roce 1995 s posunutím křucifixu z původního místa o 20 metrů západně v důsledku špatných podmínek, které kříž ohrožovaly. Prorůstaly pod něj kořeny dvou vzrostlých líp a jeho stabilita byla narušena, stupně pod křížem se tak začaly pomalu rozpadat, navíc kovové části byly zkorodované.⁷⁰ Dnes je natočen čelem k jihozápadnímu nároží kostela. V nedávné době byly některé části kříže nově zrestaurovány.

Zřizování soch v krajině plnilo stejnou funkci, jakou měly nově vybudované chrámy. Církev tímto způsobem reprezentovala svůj vztah k Bohu a víře, de facto upevňovala svou katolickou moc. Farníci se u soch v krajině mohli kdykoliv zastavit a s úctou ke svatým tiše pomodlit. Různých podob soch světců, křížů a božích muk se v české krajině nalézají velké množství. Sochy se staly součástí farních areálů, stojí u kostelů, na návších, u polí a na místech, kudy procházelo nejvíce lidí. Sochy jsou součástí barokní krajiny, která je v Evropě zajímavým fenoménem.

2. 4. Kostel Proměnění Páně

Přestože se v této kapitole věnuji popisu farního areálu, do něhož kostel Proměnění Páně nepatří, domnívám se, že je nutné k tomuto komplexu, jehož současná podoba se utvářela od konce 17. století, zařadit i tento pozdě barokní chrám. Zkrátka ke kostelu v minulosti náležela fara a k faře její svatostánek. Objekty byly stavěny v těsném sousedství, aby mohl kněz svůj úřad a kostel snadněji spravovat a měl k dispozici veškeré písemnosti, které souvisely s fungováním farnosti. V kostele se odehrávaly mše, kázání a významné události ze života katolíků. Oddělovat tato dvě místa by bylo proto zcela nelogické.

V kapitole k dějinám sudslavské farnosti jsem již zmínila, že kostel Proměnění Páně měl své předchůdce. První kostelík mohl v obci stát už někdy kolem roku 1350, kdy se začínají objevovat první zmínky o obci. Bohužel o jeho podobě žádné bližší informace neznáme. Historie druhého kostela se váže k rytíři Václavu staršímu Herzánu z Harasova a na Počtýně z roku 1569, dokládá to nápis na jednom ze zvonů. Třetí dřevěný kostel měl v obci stát od roku 1664, vznikl ve stejné době jako biskupství v Hradci Králové.

⁷⁰ Národní památkový ústav. Územní odborné pracoviště v Pardubicích. Fond spisové dokumentace. Karton č. 354.

Stavba vznikla za Jana Petra Hoberka z Hennersdorfu, který držel statek Borovnici a Závřší.⁷¹

Kostel byl vystavěn v letech 1770–1772, tehdy v Sudslavě působil kněz Antonín Kučera. Mohutná stavba byla hrazena ze zádušního jmění a stála osm tisíc zlatých. Vysvěcen byl o pouti 8. srpna roku 1772 generálním vikářem Ferdinandem Želízkiem.⁷² K jaké stavební epoše bychom kostel z hlediska architektury měli zařadit, není zcela jednoznačné. Doba jeho vzniku se váže spíše k období, kdy se v architektuře začíná uplatňovat rokokový sloh, nicméně památkáři se přiklánějí k názoru, že se jedná spíše o podobu pozdního venkovského baroka. Hřbitov je součástí kostela a je velmi pravděpodobné, že zde existoval již mnohem dříve. O rok později jej nechal děkan Kučera obehnat zdí.

Kostel je jednolodní s poměrně nízkou, ale mohutnou věží. Jeho průčelí je členěné lizénami a římsovým, ve štítu ozdobené sousoším Proměnění Krista. Tento námět vychází z novozákonních textů a apokryfů, kdy se učedníkům Petrovi, Jakubovi a Janovi zjevilo Kristovo božství na hoře, na kterou společně vystoupali. Vedle postavy Krista se zjevili také dvě starozákonní postavy – Mojžíš a Eliáš. Tady došlo k Proměnění Krista, jeho tvář zářila jako slunce a ze světlého oblaku se ozval hlas: „...to jest můj milovaný Syn, kterého jsem si vyvolil, toho poslouchejte.“⁷³ Zář, jež se kolem postavy Ježíše objevila, bylo světlo boží. Kult Proměnění Páně se významně dotkl barokní zbožnosti, a tak není divu, že jemu byly v 17. a 18. století zasvěcovány církevní památky, zejména pak kostely. Jeho svátek připadá na 6. srpna. Ve východních Čechách nalezneme kostel zasvěcený tomuto kultu například ještě ve Slatině nad Zdobnicí v okrese Rychnov nad Kněžnou, jež byl postaven na konci 17. století. Také ve městě Chrudim stojí na náměstí barokní morový sloup Proměnění Páně, který byl postaven po poslední morové epidemii v roce 1732.

V průčelí sudslavského kostela jsou sochy představující tři božské ctnosti – víru, lásku a naději. Mluví se o nich jako o třech pilířích katolického života. Věřícímu člověku otevírají cestu ke šťastnému životu s Bohem na zemi i jednou na věčnosti. Víru představuje postava sedícího anděla s křížem a kalichem. K naději patří kotva, naděje podle apoštola Pavla je pro křesťany zdrojem spasení. Lásky představuje lásku

⁷¹ PLOCEK, Václav. *Pamětní kniha obce Sudslava 1922 – 1938*. Obecní úřad Sudslava, v elektronické podobě.

⁷² Státní okresní archiv Ústí nad Orlicí. Nezpracovaný fond Farní úřad Sudslava (1692 – 1995). Mezifundová sbírka kronik, kronika Farního úřadu Sudslava 1692 – 1842. Kniha č. 240.

⁷³ ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006. s. 248. ISBN 80-246-0963-0.

k bližnímu, bývá zobrazována s dětmi, ale také zpodobňuje lásku k Bohu. Sudslavský anděl svírá v ruce srdce.⁷⁴ V průčelí se nachází erb rodu Kinských.

Půdorys presbyteria je čtvercový a je užší než loď, po obou stranách se nacházejí sakristie. Terrazzová dlažba v něm je z roku 1902. Přes loď jde valená klenba, na stěnách jsou ozdobné pilastry. Celkem sedm oken propouští světlo do kostela. V okně nad oltářem je zavěšen obraz Proměnění Páně z roku 1903, který nesou andělé. Autorem tohoto díla je Antonín Mühl. Čtyři okna mají barevné vitráže se jmény donátorů – na obnovu přispěla rodina Moravcova, Horských, farníci a děkan František Beran, který ve farnosti působil od roku 1921.

Na hlavním oltáři stojí sochy dvou apoštolů Petra a Jana, nejvýše je ale umístěna socha Božského srdce Páně. Další sochy po stranách patří svatému Václavu a svatému Vítu. Na straně epištolní (na pravé straně chrámové lodi) je oltář sv. Jana Nepomuckého, který vytvořil akademický malíř Jan Umlauf v roce 1882.⁷⁵ K výzdobě kostela patří křížová cesta se čtrnácti obrazy zhotovenými malířem Jansou z Jablonného a datovanými k roku 1870. Nad hlavním oltářem je možné spatřit nástropní malby s výjevy Zvěstování Panny Marie, Narození, Zmrtvýchvstání a Nanebevstoupení Páně. V lunetách jsou další vyobrazení českých patronů (sv. Cyril a Metoděj, Václav, Vojtěch, Ludmila, Anežka) a světců (Josef a Anna). Svatá Anna je pro tuto oblast také velmi významná.

Jméno sv. Anny se objevuje v apokryfním evangeliu sv. Jakuba a význam jejího jména se vysvětluje jako milostná, milostivá, milá či laskavá. Svatá Anna měla být matkou Panny Marie. Manželem sv. Anny byl pastýř Jáchym, oba tito světci slaví svůj svátek 26. července. Ve velké míře byla uctívána u venkovského obyvatelstva a je patronkou Orlických hor. Je tedy pravděpodobné, že úcta k ní zasáhla i oblast Podorlicka a lidé chtěli mít svého místního ochránce.⁷⁶

„Život zde, v těchto horách, to nebyla legrace. Orlické hory byly kolonizovány podobně jako Krkonoše lidmi z tyrolských Alp, kteří byli zvyklí žít v extrémních podmínkách. Ti předchozí utekli, ať už mluvili česky nebo německy, protože neměli

⁷⁴ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692 – 1932*. Ústí nad Orlicí, 1932. s. 48 – 49.

⁷⁵ Jan Umlauf pocházel z umělecké rodiny. Jeho otec byl malíř a řezbář. Se svým bratrem studoval v Praze na akademii a také ve Vídni, kde získal odborné vzdělání. Věnoval se hlavně církevnímu malířství a je autorem více než 300 velkých oltářních obrazů a 400 portrétů. *Jan Umlauf* [online]. Wikipedia, naposledy editováno 31. 5. 2019. [cit. 6. 6. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Umlauf.

⁷⁶ V Orlických horách, na Anenském vrchu se nachází rozhledna, která nese jméno Anna.

*zkušenost a neměli také potřebnou sílu a odvahu žít v těchto horách. Ale právě zde si lidé uvědomovali, co znamená rodina, jak musí jeden za druhého zodpovídat.*⁷⁷

Sv. Anna je patronkou matek, manželství a šťastného porodu, ale také mlynářů, truhlářů, tkalců, krejčích i krajkářů. Výroba ručně paličkované krajky má přitom také v tomto kraji svou tradici a město Vamberk se jí proslavilo. Řemeslo tak patronka ochraňuje do dnešních dnů.

Rokoková kazatelna, na jejíž stříšce drží andělé desatero božích přikázání, je z roku 1791. Vedle kazatelny je umístěn ještě jeden oltář z roku 1887, ve kterém je socha Panny Marie Lurdské. Sudslavský kostel má jednu zajímavost: vedle kazatelny se nachází plechová dvířka, za nimiž je kruhový pískovcový kámen s kulatým otvorem nahoře a s dutinou uvnitř. Bohužel není možné s určitostí říci, o jaký architektonický prvek se jedná, možná by to mohla být část starší křtitelnice.⁷⁸ Zpovědnice se pak nachází za oltářem, což nebývá příliš obvyklé. Za oltářem na pravé straně je umístěn náhrobek Ludmily Maxmiliány Hoberkové, rozené Lukavské z Lukavice z roku 1680. Pod kruchtou lze spatřit Boží hrob z roku 1849. Varhany kuželové soustavy jsou z roku 1894. V roce 1927 bylo do kostela zavedeno elektrické osvětlení a farní úřad za něj zaplatil částkou 15.000 korun českých⁷⁹, současně byl chrám nově vymalován a zároveň byly opraveny oltáře. V roce 1935 byl ve farnosti knězem František Beran, díky němuž byla opravena fasáda kostela. Stavitel Havlíček ze Žamberka dostal za práci 40. 000 korun. Opravena byla i hřbitovní zeď, zřízena kanalizace na hřbitově a pořízena byla i nádrž na vodu.

V kostelní hrobce mají místo svého posledního odpočinku Matěj Adam Bloenštejn, kterému v polovině 17. století patřil statek Borovnice a Závřší, jeho ovdovělá a podruhé provdaná žena Ludmila Maximiliana Hoberková z Hennersdorfu, zámecký kaplan v Borovnici Arnošt Jarošovský, hejtman z Borovnice Karel Mařík a sudslavští faráři Tobiáš Weber a Matěj Pácal.⁸⁰

⁷⁷ *Rokytnice v Orlických horách, pouť ke sv. Anně 26. 7. 2003* [online]. Biskupství královéhradecké. Dostupné z: http://www.diecezch.cz/repository/files/_ke-stazeni/Archiv/dominik-duka/svata-anna-2003.doc. 2003 [cit. 1. 6. 2019].

⁷⁸ VOŽENÍLKOVÁ, Marie: *Sudslavský kostel* [online]. Společenství farníků, farnost Brandýs nad Orlicí, 2010 [cit. 7. dubna 2019]. Dostupné z: http://www.farnici-brandys.cz/kostel_sudslava.php.

⁷⁹ PLOCEK, Václav. *Pamětní kniha obce Sudslava 1922 – 1938*. Obecní úřad Sudslava, v elektronické podobě.

⁸⁰ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692–1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 49.

V současné době je vnějšek kostela ve špatném stavu, opadává omítka a je nutná oprava fasády. Celkovou rekonstrukci včetně krovů, půdních podlah, které se propadají do vnitřního prostoru, potřebuje také kaple sv. Kříže, která se ve 20. letech využívala jako kostnice, nachází se na hřbitově za kostelem. Pokud nedojde v nejbližších letech k její obnově, hrozí jí definitivní zánik.⁸¹ Žádoucí by byla jistě i celková úprava hřbitova a odstranění některých rozbitých náhrobků.

2. 4. 1. Zvony v Sudslavě a na Homoli

Není snad kostela bez zvonů. Jejich užití v minulosti nesloužilo jen pro potřeby duchovní, ale sehrály důležitou roli i při významných událostech. Primárně ale kostelní zvony svolávaly všechny křesťany v okolí k modlitbě a jejich hlasy se ozývaly před bohoslužbou, zvonily i k polední a večerní modlitbě. Často také ohlašovaly úmrtí a zvonění umíráčku bylo při oznámení smrti člověka specifické. Svou úlohu sehrály zejména při určení denní doby. Výroba zvonů dosáhla svého vrcholu v 16. století, kdy se zhotovovaly nejkvalitnější kousky. Svou krutou historii zaznamenaly zvony během světových válek, kdy byly nemilosrdně rekvírovány. O jejich existenci rozhodl rok 1916 – podle nařízení z 8. srpna měly být zabaveny všechny zvony mladší r. 1600 (až na některé výjimky).⁸² K dalšímu odebírání zvonů došlo s květnovým nařízením roku 1917. Rekvizice se týkala všech zvonů, kromě těch s historickou či uměleckou hodnotou, pro potřeby války nesměly být z věží sundány ani signální zvony a ty, které byly menšího průměru než 25 cm.⁸³

Sudslavský kostel Proměnění Páně měl původně čtyři zvony. Jenže už za první světové války byly dva zabaveny pro válečné účely. Zlikvidován byl zvonek sanktusový z roku 1853 a druhý velký zvon, který byl ulit v roce 1569, následkem prasknutí však přelit roku 1848. Jeho váha byla 688 kilogramů a v průměru měl 107 cm. Na zvonu byl vyobrazen sv. Josef a Panna Marie a nesl nápis: *Zjevuj lidu radost denní – mír a spása buď tvé jmění.*⁸⁴

⁸¹ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692 – 1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 49.

⁸² WIRTH, Zdeněk. *Rekvizice zvonů I*. IN: *Památky archeologické* 29/1917, s. 103-4.

⁸³ MLČÁK, Leoš. *Zvony olomouckého okresu*. Olomouc: 1986, s. 8-10.

⁸⁴ PLOCEK, Václav. *Pamětní kniha obce Sudslava 1922 – 1938*. Obecní úřad Sudslava, v elektronické podobě.

První světová válka postihla i zvony v homolském kostele Panny Marie Bolestné. První čtyři velké zvony pořídila do chrámu Terezie Eleonora z Ugarte, na svém místě byly pak do roku 1740, než je strhla bouře. Přestože se skutálely až pod kopec, nebyly poškozené a po opravě věže se vrátily na své místo. Na počátku 19. století ale musely být sundány, protože se pod jejich nadměrnou tíhou začala věž rozestupovat. Dva velké zvony byly přemístěny do nové dřevěné zvonice za hřbitovní zdí a svou funkci plnily až do první světové války. Oba tyto zvony byly zdobeny znakem hrabat u Ugarte a obrazy svatých.⁸⁵

V roce 1916 byl na příkaz z homolského kostela odvezen sanktusový zvonek a rekvírován byl i jeden velký zvon s průměrem 90 cm a váhou 463 kg. Nápis na něm byl tento: „*Léta Páně 1693 tento zvon slit jest ke cti a chvále Boží a sv. Anny. Lil Jan Prikovey, zvonář v Mladé Boleslavi.*“⁸⁶ Velký boj o záchranu svedl farní úřad v Sudslavě o zvon druhý a větší. Tento měl v průměru 110 cm, vážil 1000 kg a bylo na něm napsáno: „*Nákladem vysoce urozené paní Eleonory z Ugarte, rozené hraběnky ze Žďáru, paní na Borovnici, Závřší a Lhotě Lipanské, tento zvon slit jest ke cti a chvále Boží, blahoslavené Panny Marie Bolestné, léta Páně 1693. Lil Jan Prikovey, zvonář v Mladé Boleslavi.*“⁸⁷

Farní úřad posílal do vídeňských úřadů několik žádostí, ve kterých vysvětloval důvody, proč by měl být zvon zachován, nicméně veškeré snahy k ničemu nevedly. Nakonec stejně vojenské úřady rozhodly a do Sudslavy dorazil úřední příkaz, že zvon musí být vydán. V tu chvíli se spojili místní lidé a několik srdnatých mužů ze Lhot a Homole a zvon svalili pod homolský kopec, kde ho také zakopali. Rekviziční komise ale tušila, co se se zvonem stalo, našla jej a ještě v jámě nechala rozbít. Za pláče lidu ho 23. listopadu 1917 odvezli. Chrám Panny Marie Bolestné tak přišel o tři zvony a zůstal mu jen umíráček. Provizorně byly do kostela pořízeny zvony ocelové, které odbíjely až do roku 1926, pak byly převěšeny na Sudslavu a sloužily jako hodinové cimbály. Ještě v témže roce pořídil farní úřad do kostela na Homoli tři nové zvony o menší váze každého (dohromady vážily 1000 kg) a mohly se vrátit zpět na věž kostela. Sudslavský chrám

⁸⁵ ZÁMEČNÍKOVÁ, Klára. *Poutní místa východních Čech – mariánská poutní místa Homole a Neratov* [online]. Praha, 2007. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Katolická teologická fakulta. Ústav dějin křesťanského umění, s. 36 [cit. 28. 5. 2019]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/11178/BPTX_2006_1_11260_KBAK000_49505_0_14955.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁸⁶ KOSINA Emanuel. *Památná Homol a okolí. Dějiny, pověsti a popis pozoruhodností kraje*, sv. 2. Choceň, 1937, s. 61.

⁸⁷ Tamtéž, s. 62.

Proměnění Páně získal zvonek sanktusový a zvonek velký o váze 580 kg. Veškeré peníze byly vybrány se sbírek.⁸⁸

O zhotovení nových zvonů se velmi zasloužil tehdejší farář František Beran, což dokládá korespondence kněze s firmou Richard Herold v Chomutově, zvonářství a továrna kovového zboží. V dopise z 16. června 1925 se píše, že rozpočet na čtyři zvony je 47. 290 Kč, přičemž zvony budou ulity z nejlepšího materiálu – směsi kovové 78% americké mědi 22% anglického cínu. Firma garantovala tříletou záruku v případě, že by na nich byly škody či trhliny. Vina za špatný materiál či nekvalitní lití měla být řešena bezplatně. Pokud by to bylo nutné, zvony by byly dodány nové. Farní úřad dne 21. srpna 1925 objednal jeden sanktusový zvon tónu A o průměru 420 mm a váze 45 kg a měl být dodán s velkým zvonem. Srdce velkého zvonu mělo zajistit Chrámové družstvo pro republiku československou a spol. Z dopisu z 21. října téhož roku je napsáno, že oba zvony už jsou hotové a připraveny k expedici.⁸⁹

Výrobu zvonů pro homolský kostel sjednával farář Beran původně s firmou Buřil a Riss, zvonárna z Hradce Králové.⁹⁰ Celková cena, která zahrnovala výrobu tří zvonů, příslušenství, nové železné armatury, táhla srdce a ložiska, dále výtah a montování zvonů se vyšplhala na částku 27.846 Kč. Do jednání o výrobě nových zvonů ale vstoupila chomutovská firma Richarda Herolda a nabízela výhodnější cenu za materiál. Tato sleva byla poskytnuta na základě předchozí spolupráce, navíc firma slibovala prvotřídní kvalitu. Dne 26. března 1926 byly zvony pro kostel na Homoli odeslány do Sudslavy. Slavnostně byly zvony vysvěceny 2. května v Sudslavě a 9. května na Homoli. Dopisem ze dne 29. května 1926 byl stvrzen doplatek účtované částky a zároveň byla vyrovnána zakázka. Korespondence mezi farním úřadem a firmami na výrobu zvonů je zajímavým dokladem výběrového řízení.⁹¹

Bohužel další rána pro homolské zvony přišla s 2. světovou válkou, opět byly dva zvony zabaveny, takže dnes už má kostel pouze jeden zvon.

⁸⁸ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692 – 1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 46.

⁸⁹ Korespondence z pozůstalosti faráře Berana. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

⁹⁰ Dřívější název firmy založené v roce 1919 byl Buřil, Švagerka a spol. Kukleny, továrna na kovové zboží, elektrotechnické závody, slévárna kovů a zvonárna.

⁹¹ Korespondence z pozůstalosti faráře Berana. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

3. FARÁŘI

3. 1. Role kněze

Vrátíme-li se o několik desetiletí, potažmo století zpět, byl farář nejen kazatelem a zpovědníkem, ale také učitelem. Byl považován za nejvzdělanějšího člověka v obci. Sudslavská fara v minulosti právě jako škola i fungovala. Kdo ji navštěvoval? Které děti se zde vzdělávaly nejen v duchovních náboženských otázkách? Pro děti bohatých sedláků byl v dřívějších letech farář nepostradatelný, protože je připravoval na jejich budoucí studia. Fary také v minulosti nesloužily jen jako příbytky farářů, ale byly rovněž ekonomickým centrem. Farář na nich musel fungovat jako hospodář. Spravoval tzv. beneficium, jinak také prebendu či obročí. Užívání tohoto majetku bylo kanonickým právem vázaným na výkon duchovního úřadu.⁹² V jeho správě nebyly jen peníze, které se vybrali při kostelních obřadech, ale farnost jako taková zahrnovala určité území, které bylo třeba obhospodařovat. Sudslavská fara nebyla výjimkou. K hlavní budově fary náleželo hospodářské stavení a velká zahrada s ovocnými stromy. Pokud z minulosti víme, že do farnosti často faráři přijížděli s povozy a koňmi, je dost možné, že i konírna byla farářovým zázemím, čemuž nasvědčuje i prostorové uspořádání v hospodářské budově sudslavského farního areálu. Farnost měla své pole, louky, ale také vlastní les kvůli dřevu na otop, dřevo bylo rovněž důležitým stavebním materiálem.

Život duchovního byl spojen s řádným životem, protože on byl ten, který měl jít lidem příkladem, a to nejen v otázkách zbožnosti. Farář v době středověku kázal lidu, sloužil mše a uděloval církevní svátosti. Později se stal učitelem, který měl farníky přimět ke znalostem modliteb. A právě z důvodu výchovy a vzdělanosti se mnohdy v blízkosti fary stavěly školy. Hraběnka Terezie Eleonora z Ugarte nechala po založení kostela Panny Marie Bolestné na Homoli (1692) vybudovat školu, ta byla o sto let později přenesena do Sudslavy. Do roku 1869 měl pod svým dozorem učitele farář. Školními okresy byly vikariáty, které spadaly pod dohled vikáře. Generální vizitaci prováděl sám biskup a obvykle do školy přijížděl v době biřmování, kdy se konala veřejná zkouška.⁹³ Žáci museli zřejmě prokázat znalosti nejen v počítání, čtení a psaní, ale také

⁹² PUMPR, Pavel. Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách. Na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. – 18. století. 1. vydání. Brno: Matice moravská, 2010, s. 125.

⁹³ Tamtéž, s. 8

v náboženství. Vizitace se konaly i v Sudslavě. „3. června 1861 uděloval J. E. pan biskup Karel⁹⁴ biřmování a po něm měla být zkouška školních dítek. Ta byla však panem biskupem slevena skrze náboženství, jež v kostele před sv. biřmováním odbýváno bylo a skrze všechn pořádek, s nímž zvláštní spokojenost s pochvalou vyjevil.“⁹⁵ Do roku 1856 byl ve školní pamětní knize podepsán vikář Melichar Josef, do roku 1869 František Zdařilek, farář z Horního Jelení, ti byli školními dozorcí. Od 1. října 1869 dozor nad školstvím neprováděli kněží, ale kontrola výuky přešla do rukou státu.⁹⁶

Katolická církev vyžadovala, aby duchovní dohlíželi na to, zda lidé v jeho farnosti vedou řádný život bez porušování desatera božího přikázání, v souladu s katolickým učením. Kněz měl představovat vzor křesťanské zbožnosti, měl žít v celibátu a od farníků jej odlišoval také klerický (piánský) oděv. Kněží měli být patřičně vzdělaní a svátosti měli udělovat bez zdráhání. Když docházelo k obsazování farností, bylo důležité, aby se patron poohlížel po duchovním, který bude mít ty správné morální hodnoty.⁹⁷ Mezi duchovními byli kněží, kteří své jmění využili ve prospěch kostelů a ze svého majetku pořizovali liturgické předměty, platili opravy, ba dokonce investovali do staveb a oprav církevních budov. Pro farnost bylo vždycky lepší, když v ní působil kněz, který pocházel z okolí, a byli na něj dobré reference. Samozřejmě, že i znalost okolí představovala pro výkon duchovních záležitostí lepší podmínky.

Do farnosti pravidelně přijížděli vikáři na vizitaci, aby provedli kontrolu, jakým způsobem se kněz o farníky stará a jak hospodaří s církevním majetkem. Pověření vikáři se zajímali o vzdělávání kněze, kdy byl na duchovním cvičení, prohlédli si spisovnu a archiv, zaznamenali, kolik vede kněz zpovědí a kolik farníků přijímá během mše svaté přijímání (eucharistii). Vizitátoři se nechali informovat o počtu dětí, které navštěvují náboženství. Prohlédli si kostel a zhodnotili jeho stav. Vikář Josef Beckera provedl v sudslavské farnosti vizitaci v roce 1915 a v zápise o kontrole je zaznamenáno, že na své vlastní náklady nechal kněz opravit omítky v hospodářských budovách.⁹⁸

⁹⁴ Karel Boromejský Hanl z Kirchtreu byl sedmnáctým královéhradeckým biskupem v letech 1831 – 1875.

⁹⁵ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692 – 1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 8

⁹⁶ Tamtéž, s. 8

⁹⁷ PUMPR, Pavel. *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách*. Na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. – 18. století. 1. vydání. Brno: Matice moravská, 2010, s. 143 – 145.

⁹⁸ SOkA Ústí nad Orlicí. Farní úřad Sudslava. Inv. č. 52. Seznam výdajů za opravy pořízených z peněz beneficiátů. 1827 – 1915.

Na sudslavské faře se od jejího založení vystříдалo 24 farářů. Slovo farář je odvozeno z latinského slova *parochus*, což značí „udělující“, to znamená, že uděluje svátosti křtu, biřmování, eucharistie, smíření (zpověď), manželství a svátost nemocných. Ve farnosti působili také kaplani, kteří byli pomocníky kněží, nemohli však udělovat všechny svátosti.⁹⁹ Je také dost pravděpodobné, že budovu fary v Sudslavi současně obývali kněz i kaplan, protože měla několik velkých prostorných místností.

3. 2. Duchovní v sudslavské farnosti

Prvním duchovním působícím na faře byl František Janda¹⁰⁰ v letech 1692–1704, kromě kostela Proměnění Páně sloužil mše i v kostele Panny Marie Bolestné na Homoli.¹⁰¹ Tomuto prvnímu knězi měla hraběnka Terezie Eleonora z Ugarte věnovat například 2000 zlatých, 50 korců pole, což je necelých 3000 m², louku na 1 fůru sena, 8 strychů ovsa ročně nebo 10 sudů piva. Jaký byl objem jednoho sudu bohužel není známo. Aby si ctihodný otec mohl zařídit hospodářství, nechyběli kohout se 4 slepicemi, 2 husy s houserem či kráva a prasnice. Jeho další výbava byla postel s peřinami, polštář, povlaky a prostěradla. Sama hraběnka darovala kostelu 3 stříbrné kalichy, 1 stříbrnou monstranci, 1 stříbrnou kadidelnici, ciborium či 3 misály, což byly knihy s modlitbami, ze kterých kněz předčítal při mši.¹⁰² František Janda svou duchovní kariéru v obci ukončil rok před smrtí zakladatelky fary hraběnky Terezie Eleonory z Ugarte.

Po něm přišel Bohuslav Matyáš a kněžskou funkci vykonával do roku 1710. Dlouhých 27 let pak farnost spravoval Tobiáš Weber (1710 – 1737), další dva duchovní v Sudslavě působili krátce – Matěj Pacal (1737 – 1740) a Tomáš Kaplan (1740 – 1746).

Éra od 50. let 18. století byla pro sudslavskou faru významná z hlediska umělecko-kulturní, protože do vsi přichází farář Antonín Kučera, který byl velkým milovníkem architektury, malířství, sochařství a umění vůbec, za jeho působení došlo k architektonickým a uměleckým zásahům. Pocházel z bohaté a vážené kupecké rodiny

⁹⁹ VONDRUŠKOVÁ, Alena a Vlastimil VONDRUŠKA. *Církev*. Praha: Vyšehrad, 2014, s. 138. Průvodce českou historií. ISBN 978-80-7429-441-9.

¹⁰⁰ V brožurách nebo některých diplomových pracích se často chybně uvádí František Janeba. Ke změně došlo zřejmě chybným čtením zápisu ve farní kronice. Správně je jméno František Janda, uvedeno v kronice Farního úřadu Sudslava z let 1692 – 1842. Jméno František Janda se objevuje v Památníku místní školní obce vydaného k oslavě 50. výročí postavení nynější školy v Sudslavě 1882 – 1932.

¹⁰¹ SOKA Ústí nad Orlicí. Nezpracovaný fond Farní úřad Sudslava (1692 – 1995). Mezifondová sbírka kronik, kronika Farního úřadu Sudslava 1692 – 1842. Kniha č. 240.

¹⁰² BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692 – 1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 44.

z Hradce Králové, byl to muž pevné katolické víry, znalec a veliký přítel výtvarného umění, jenž se velmi obětavě činil k okrase zdejší farnosti. „*Sluchu se mu dostávalo také ze strany vrchnosti zdejšího panství. Popřávala mu svou přízni a v jeho počinech ho s náklonností hodně podporovala.*“¹⁰³ Vnitřní prostory byly vymalovány a fara získala nádech noblesy. Jméno Antonína Kučery, který sloužil duchovním v letech 1746–1788, se nesmazatelně vrylo do historie fary. Nechal vystavět k odpočinku rokokový letohrádek a v roce 1770 – 1772 se zasloužil o postavení nového zděného kostela místo dřevěného z roku 1664. Nový kostel byl rok po svém vybudování obehnán kamennou zdí.¹⁰⁴ Za jeho působení byla honosně vymalována i fara a rokoková výmalba je zřejmě jeho počinem.

Do konce 18. století měli církevní život v obci na starosti Alexius Petzold (1788–1796) a Jan Kolovrátek (1796–1802). Za faráře Petzolda byla škola z Homolí přenesena do Sudslavy. Z Farní kroniky se také dovídáme, že právě za působení tohoto ctihodného otce byl odvezen stříbrný kříž z kostela do vídeňské mincovny a byl použit pro potřeby napoleonských válek. Po čtyři roky se fara stala obydlím kněze Josefa Jeřábka (1802 – 1806), hned v roce, kdy se ujal úřadu, udeřil do kostela blesk a silně poškodil dva barokní oltáře sv. Antonína a Vincence.¹⁰⁵ Po této události byly také dva další obrazy sv. Barbory a sv. Apoleny odstraněny. Že tyto dva obrazy byly přeneseny na faru, dokládá fakt, že před prodejem fary do rukou soukromého majitele byly pořízeny jejich fotografie. Oba měly své místo na chodbě v prvním nadzemním podlaží budovy.

Farář Jiří Pivečko v Sudslavě sloužil bohoslužby a úřadoval mezi lety 1806– 1819. Jeho následovali Josef Volman (1819–1823), František Havránek (1823–1827), Josef Sejkora (1827–1842), který nechal vystavět kapli sv. Václava v Turovech. Další duchovními správci byli Jan Záveský (1842 – 1853), Josef Slanina (1853 – 1876), který je pohřben na hřbitově v Sudslavě. V roce 1932 se do kostela na Homolí měli vloupat neznámí zloději a odcizili monstranci, kalich, ciborium, pacifikál a kostelní prádlo.

¹⁰³ ZAPLATÍLEK, Tomáš. *Fara Sudslava, historie a současnost 1692 – 2014*. Genius loci Sudslava o. s., 2014, s. 31.

¹⁰⁴ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692 – 1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 45.

¹⁰⁵ Josef Heyduk v knize *Svatí církevního roku* uvádí, že sv. Vincenc byl patronem vinařů, námořníků a drvoštěpů. Pocházel z městečka Huesca v severovýchodním Španělsku a uctíván je zejména v tomto státě a pak také ve Francii.

Nástupcem se stal Josef Kaplan (1876 –1921), který pocházel z Velké Skrovnice z rodiny statkářů a sám také hospodařil.¹⁰⁶ Do sudslavského kostela nechal pořídit nový oltářní obraz sv. Jana. Na důstojné pány často vzpomínali bývalí žáci. O své školní vzpomínky se například v roce 1932 podělil primář Jindřich Dostál, ředitel zemské nemocnice v Topolčanech. K zápisu do první třídy ho na podzim roku 1889 vedl tatínek. Náboženství jej učil hodný pan kaplan Kaška, později děkan v Kostelci nad Orlicí.¹⁰⁷ Náboženství patřilo v osnovách ke stěžejním předmětům. A schovívavost vůči prvňáčkům příliš neexistovala. První známka z náboženství na vysvědčení pana Dostála byla čtyřka. „*Někdy k nám na náboženství zavítal pan farář Kaplan, nyní pensista ve Chlenech, který vždy přišel s bručivou náladou, ale srdce byl zlatého. Mě vždycky huboval, když jsem se moc hlásil, že mu vyškrábnu oči a k mé lítosti mě pak ani nevyvolal.*“¹⁰⁸ Farář Kaplan pocházel z Velké Skrovnice, z domu s čp. 7, kde dnes bydlí paní Harapátová. Tehdy to byl velký statek sahající až daleko k lesu, největší usedlost v obci. Jeho příbuzný ho ale později propil a prohrál v kartách. Do Skrovnice docházel učit náboženství a zasloužil se také o stavbu kapličky zasvěcené Cyrilovi a Metodějovi. Zakoupil do něj i hlavní oltář. „*Pan farář hospodařil i v Sudslavě, k faře náležely polnosti, v hospodářském stavení byli ustájeni koně.*“¹⁰⁹

Když učitel Karel Beneš vzpomíná na školu v obci, zmiňuje také jméno faráře Františka Berana (1921–1941), který ho učil v první a druhé třídě. „*S horlivostí vštěpoval do srdcí našich lásku k Bohu a bližnímu, naučil nás znáti cenu ctností a lidské duše, naznačil nám cestu, která vede ke štěstí časnému i věčnému.*“¹¹⁰ Podle vzpomínek dalších žáků patřil duchovní Beran k lidem, který studijní látku obohacoval často o výklad z praktického života, a tím byla mnohem zajímavější. Paní Anně Harapátové o faráři Beranovi vyprávěla také maminka. „*Učil ji na náboženství, oddával ji a mě křtil. Byl to lidumil, měl rád děti a vyprovázel je ze školy domů, když šly přes les. K Sudslavě totiž patřily Turov, Seč, Malá a Velká Skrovnice.*“¹¹¹ Kněz je pochován na hřbitově u kostela Proměnění Páně v Sudslavě a svůj náhrobek má hned naproti vstupu od farní zahrady.

¹⁰⁶ Rozhovor s Annou Harapátovou, pamětnicí, která žije ve Velké Skrovnici v domě s čp. 7. Velká Skrovnice 6. 6. 2019.

¹⁰⁷ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692 – 1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 32.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 32-33.

¹⁰⁹ Rozhovor s Annou Harapátovou. Velká Skrovnice 6. 6. 2019.

¹¹⁰ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692 – 1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 32-33.

¹¹¹ Rozhovor s Annou Harapátovou. Velká Skrovnice 6. 6. 2019.

Ve dvacátém století bydlel na faře Jaroslav Kalousek (1941–1943), který pocházel z Hejnic, po něm Antonín Mervart (1943–1953). Pamětníci si na něj vzpomínají jako na sice nevrleho, ale zato milovníka hudby a zpěvu. „*Po mši vzal zpěvník a učil lidi z kancionálu zpívat novou písničku, varhaník přitom už na kruchtě bručel. Ale pan farář pokračoval vesele ve zpěvu.*“¹¹² V době nemoci v letech 1950–1951 ho zastupoval Jan Bárta. Byl to duchovní, kterého si věřící velmi oblíbili. Josef Hurych se o duchovní život farníků staral v letech 1953–1956. Pouhý rok byl v Sudslavě kněz Jindřich Volný (1956–57). Z církve ale vystoupil, zanechal kněžského povolání, oženil se a založil rodinu. Po něm sloužil farníkům Jiří Zábranský dlouhých čtyřicet let.

Farníci na Jiřího Zábranského vzpomínají jako na člověka laskavého, jehož kázání byla velmi srozumitelná a obohacující, zatímco jeho předchůdci promlouvali k lidem z kazatelny, on sestoupil mezi věřící a postavil se před lavice, aby k nim byl blíže. Byl velmi vzdělaný a měl velké znalosti i z oblasti psychologie a medicíny. *Byl skromný a raději si sám vařil, než aby platil kuchařku. A taky jezdil trabantem.*¹¹³ V době jeho působení spadaly do farnosti obce Turov, Seč, Malá a Velká Skrovnice, Polom, Hájek, Homol a Borovnice. Dojížděl také sloužit mše do Chocně, Skořenic a Koldína.¹¹⁴ Mše sloužil ve třech kostelích v tomto kraji – v Proměnění Páně v Sudslavě, v poutním chrámu Panny Marie Bolestné na Homoli a v kostele sv. Máří Magdalény ve Skořenicích. K farnosti náležely i kaple v Koldíně, Polomi, Skrovnici a Turově, kam pravidelně přijížděl za farníky, aby nemuseli jezdit až do Sudslavy. O faráři Zábranském lidé ze Sudslavi hovořili jako o člověku, který se s největším kněžským posláním staral o věřící, ale „zachraňoval“ i kostely, v nichž měl svá působivá kázání. Na sudslavském kostele nechal vyměnit okapy a svody, kostel na Homoli získal novou fasádu a střechu. V roce 1997 měl dopravní nehodu, utrpěl při ní úraz a už nemohl zastávat svědomitě svůj úřad. Zemřel o rok později a nyní je pochován na hřbitově v Sudslavě i společně se svými rodiči. O jeho skromnosti svědčí i jednoduchý kříž na jeho hrobě, sám si nepřál žádný monumentální náhrobek. Jiří Zábranský byli s Antonínem Kučerou a Josefem Kaplanem nejdéle sloužícími duchovními ve zdejší farnosti.

¹¹² Rozhovor s Annou Harapátovou. Velká Skrovnice 6. 6. 2019.

¹¹³ Rozhovor s Josefem Počtýnským, pamětníkem. Sudslava dne 2. 3. 2019.

¹¹⁴ Římskokatolická farnost Brandýs nad Orlicí. [online]. Společenství farníků, farnost Brandýs nad Orlicí. 2010 [cit. 2. února 2019]. Dostupné z: http://farnici-brandys.cz/kostel_sudslava.php.

Ve farnosti vykonával kněžský úřad v letech 1997–2008 Josef Krajíček, farář z Brandýsa nad Orlicí, za jeho působení získal kostel Proměnění Páně v Sudslavě novou střechu. Jeho cesta za kněžským povoláním nebyla ale jednoduchá. Chtěl jít na gymnázium a pak do semináře, bohužel právě kvůli jeho přání studovat na kněze jej na gymnázium nepřijali. V dalších letech pracoval v zemědělství a nastoupil do Zemědělské školy v Čáslavi, studoval rok, když mu zjistili na rentgenu nález. Rok a půl strávil v nemocnici, po vyléčení se vrátil do školy. Pracoval v JZD na učilišti jako učitel živočišné výroby. Pouze ale do té doby, než inspektor zjistil, že je věřící a musel skončit. Dalších šest let strávil na statku u dobytka, nakonec dal sám výpověď a pracoval v zahradnictví. *„V roce 1973 mně náš páter řekl, že bych mohl podat přihlášku do semináře, že se trochu uvolnila doba. Toho času už jsem o tom neuvažoval. Pomýšlel jsem spíše, že bych se oženil a založil rodinu. Pan farář mě k tomu trochu přiměl. V roce 1977 jsem byl vysvěcen v Praze od kardinála Tomáška.“*¹¹⁵

Do farnosti Brandýs nad Orlicí, pod kterou již spadala obec Sudslava s filiálním kostelem Proměnění Páně, přišel mladý kněz Mariusz Luczyszyn z Polska, kterého si oblíbily všechny generace v obci. Kvůli němu začali kostel navštěvovat i mladí lidé a získal si je svým lidským přístupem. *„Než začala mše, ke každému přišel, podal mu ruku a přivítal ho.“*¹¹⁶ První čtyři roky svého dětství strávil v dětském domově, pak se našla rodina, která ho adoptovala. Jak sám říká, pracoval jako ministrant, a jako kluk provedl spoustu špatných věcí, které nakonec uměl vyvážit těmi dobrými. *„Učitelé mi vždycky říkali, že budu knězem, nebo šéfem mafie. Dopadlo to první, bohudík.“*¹¹⁷ Přestože komunistický režim silně vystupoval proti církvi a věřícím, kněz Luczyszyn říká, že *„komunistický režim vlastně přitahoval lidi k církvi a znamenalo to, že jsme proti politickému režimu. Tím víc jsme byli s církví, kněžími a společenství věřících. Dnes je možno říci, že komunismus nám věřícím pomohl zůstat v církvi.“*¹¹⁸

V letech 2005 – 2006 vypomáhali v brandýské farnosti kněží z Vysokého Mýta a v letech 2007 – 2008 z Ústí nad Orlicí. V současnosti do Sudslavy zajíždí farář z Brandýsa nad Orlicí Bohumil Šitavanc.

¹¹⁵ Rozhovor s panem farářem Josefem Krajíčkem. In: *Brandýský farní občasník*. 2008, č. 4, s. 1–2.

¹¹⁶ Rozhovor s paní Annou Harapátovou. Velká Skrovnice 6. 6. 2019.

¹¹⁷ Rozhovor s novým panem farářem Mariuszem Luczyszynem. *Brandýský farní občasník*. 2008, č. 5. s. 1.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 1.

Role faráře byla v obci velmi důležitá. Znal všechny obyvatele, byl zpovědníkem celých rodin, pokud ve farnosti působil několik let, stál u všech důležitých církevních událostí během jejich života. Křtil, uděloval svátost prvního svatého přijímání a manželství, ale také vyprovázel zemřelého na poslední cestě. Jeho role však měla větší přesah – byl učitelem, psychologem, důvěrníkem a také hospodářem. V obci měl mezi obyvateli největší respekt a svým mravním životem měl jít věřícím příkladem. Někteří kněží byli skrze svůj empatický a slušný přístup natolik oblíbení, že se účastnili i mnohých společenských akcí a sami přijímali na faře soukromé návštěvy. I mezi knězi však byli ti, kteří se netěšili velké oblibě, a to z různých důvodů – od nepřístupného vystupování, přes nezáživná kázání až po přílišné utrácení či velkou šetřivost. Jisté však je, že svou roli měli vždycky jasně danou a lidé ji více či méně respektovali.

4. ZAKLADTELKA TEREZIE ELEONORA Z UGARTE

4. 1. Hraběnka rozená Žďárská

Hraběnka Terezie Eleonora z Ugarte pocházela ze starobylého šlechtického rodu Žďárských, v historii se o něm poprvé mluví v období vlády posledních Přemyslovců, někdy okolo roku 1295 a pak po roce 1350. Až do roku 1622 patřil rod k nižšímu šlechtickému stavu. Odkud rod pocházel, nemůžeme také s určitostí říci, neboť v období 13. a první polovině 14. století neexistují prameny, které by nám daly na tuto otázku odpověď. Podle historiků můžeme rod Žďárských ze Žďáru bezpečně dohledat ve 2. polovině 14. století.¹¹⁹ Literatura hovoří o zakladatelce jako velmi zbožné ženě. Víra do ní byla vštěpována ze strany otce i matky. Byla dcerou Floriána Jetřicha Žďárského ze Žďáru (1598–1653) a Alžběty Korony Bořitové z Martinic (1603/4–1649). Otec zbožné hraběnky pocházel z rodiny Jana mladšího Žďárského ze Žďáru a na Červeném Újezdě a v Tachlovicích a Kateřiny Škrovdové ze Škrovd. Nutno dodat, že otec byl velkým stoupencem katolické víry a po bitvě na Bílé hoře v roce 1620 se stal rekatolizačním komisařem.¹²⁰ Matka byla dcerou Jaroslava II. Bořity z Martinic a Marie Eusebie ze Šternberka.¹²¹ Podle E. Voráčka měla Terezie Eleonora pravděpodobně sedm sourozenců a byla v rodině nejmladším potomkem.¹²² Její sestrou byla Marie Maxmiliána Eva Terezie, která se měla narodit dva roky po ní.¹²³

Obě sestry si byly velmi blízké a udržovaly spolu kontakty. Vzájemně se ovlivňovaly v otázkách víry a je dosti pravděpodobné, že se vzájemně inspirovaly i ve svých zakladatelských aktivitách, když nechaly zbudovat církevní stavby, ať už se jednalo

¹¹⁹ VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. Luže: Město Luže, 2010, s. 99. ISBN 978-80-254-8472-2.

¹²⁰ Tamtéž, s. 105 – 106. Florian Jetřich byl císařovým radou, komorníkem, zemským soudcem, místopředsedou království a zastával úřad královského dvorského maršálka Českého království.

¹²¹ Tamtéž, s. 102. Jaroslav Bořita z Martinic byl při třetí pražské defenestraci vyhozen z okna Pražského hradu společně s Vilémem Slavatou z Chlumu a Košumberka a písařem Fabriciem.

¹²² Tamtéž, s. 106 – 108. V rodině se narodili dva synové – František Adam Eusebius, Ferdinand Jaroslav Eusebius a šest dcer – nejstarší byla Kateřina Marie z Nostic (1622), Anna Kateřina hraběnka z Magnis, Polyxena Ludmila baronka Švihovská z Rýzemberka, podruhé provdaná hraběnka ze Šternberka, Marie Maxmiliána Eva Terezie baronka Slavatová z Chlumu a Košumberka, podruhé provdaná baronka Hýzrllová z chodů, Johanna Eusebie Barbora baronka Myslíková z Hyršova, podruhé provdaná hraběnka z Caretto-Millesimo a Terezie Eleonora hraběnka z Ugarte

¹²³ KOSINA, Emanuel. *Památná Homol a okolí. Dějiny, pověsti a popis pozoruhodnosti kraje*. Choceň, 1937, s. 18 – 19.

o kostely, faru či školy.¹²⁴ Chrámy, které jsou dominantami východních Čech, nechaly sestry postavit téměř ve stejných letech.¹²⁵

O mládí Terezie Eleonory z Ugarte toho mnoho nevíme, více informací se o ní objevuje až v souvislosti s Petrem z Ugarte, za kterého se provdala. Rod Ugartů pocházel ze Španělska, konkrétně Baskicka. Otec Petra z Ugarte v roce 1607 působil jako voják ve španělském Nizozemí a bojoval na straně císaře. Účastnil se také bojů ve třicetileté válce, kde zemřel na bojišti v Rouenu v roce 1643. Petr z Ugarte ml. se v roce 1653 stal plukovníkem. Za válečné zásluhy ho císař Leopold I. povýšil do stavu říšských hrabat. Těsně před svým úmrtím v roce 1679 se stává vojenským velitelem města Vídně.¹²⁶ Hraběnce se narodily dvě děti, syn však předčasně zemřel a zůstala jí jediná dcera Marie Maxmiliána z Ugarte, ke které si vytvořila silné citové pouto. U své dcery na zámku Borovnice měla strávit také poslední roky svého života a zemřela zde v roce 1705.¹²⁷

Terezie Eleonora koupila borovnický statek 30. dubna 1688 se dvorem, dvůr Závřší, ves Malou Lhotu s poplužním dvorem, Polom, Skrovnici, Sudslav a Seč za 60.000 zlatých, již jako ovdovělá hraběnka Ugartová.¹²⁸ Kostel na vrchu Homoli v borovnickém panství nechala Terezie Eleonora vystavět v roce 1692, tedy dva roky poté, co její sestra započala s výstavbou chrámu Panny Marie Pomocnice na Chlumku. Ke kostelu vedlo dlouhé působivé schodiště a hlavním architektem byl známý italský stavitel Giovanni Battista Alliprandi. Hraběnka Terezie Eleonora z Ugarte se zjevně nechala touto stavbou inspirovat k vlastním stavebním záměrům. Zdá se, že i ke svým poddaným se obě ženy chovaly s péčí a velkorysostí, naopak očekávaly, že je budou následovat v otázkách víry a budou dodržovat zásady katolického života. Podporovali mimo jiné jezuity, kteří měli na vzdělanost dětí dohlížet.

Pro členy rodu Žďárských byla víra důležitou složkou jejich života. Podporovali rekatolizační snahy Habsburků, usilovali o větší vzdělanost a byli stoupenci mariánského kultu. Hraběnka Terezie Eleonora z Ugarte byla velkou osobností, která se snažila své

¹²⁴ Více ke škole založené v městečku Luži v VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*, s. 114

¹²⁵ Chrám Panny Marie Pomocné na Chlumku v Luži byl stavěn mezi lety 1690–1695, kostel Panny Marie Bolestné v letech 1692–1696.

¹²⁶ SMUTNÝ, Bohumír. *Rodinný archiv Ugartů (1480) 1644–1843*. Inventář Moravského zemského archivu v Brně. Č. 28. Brno: 1996. S. 15–16.

¹²⁷ KOSINA, Emanuel. *Památná Homol a okolí. Dějiny, pověsti a popis pozoruhodnosti kraje, Choceň*. 1937. s. 18-40.

¹²⁸ VANÍČEK, Vladimír. *Rodová strategie a kšafy rodiny Žďárských ze Žďáru* [online]. Hradec Králové, 2015. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové. Filozofická fakulta. Ústav historických věd. [cit. 16. 5. 2019]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/n91gyj/STAG69505.pdf>

panství pozvednout nábožensky, hospodářsky, ale i kulturně. Její víra, pečlivost, rozhodnost a cit pro umění ji pomohly naplnit její představy o vzniku mariánského místa se silným *geniem loci*.

4. 2. Kostel Panny Marie Bolestné na Homoli

V období baroka se velmi silně rozmohl mariánský kult. Úcta k Panně Marii patřila k těm nejvýznamnějším. V českých zemích vynikal Mariánský obraz staroboleslavský, který se nacházel v poutním chrámu Nanebevzetí Panny Marie, a přicházely k němu velké zástupy věřících se svými modlitbami. Kromě Staré Boleslavi směřovali poutníci do Svaté Hory u Příbrami, kde v kostele uctívali sošku Matky Boží a Ježíška. Během 17. a 18. století vzniklo v Čechách i na Moravě hned několik poutních míst, která byla spojena s mariánským kultem. Vzpomeňme Křtiny, Sloup, Dub nad Moravou, Svatý Kopeček nebo Svatý Hostýn.¹²⁹ Ve východních Čechách svou okázalostí vynikaly dva kostely založené dvěma sestrami z rodu Žďárských. Už zmíněný chrám Panny Marie Pomocné na Chlumku nechala vybudovat Marie Maxmiliána Eva Terezie a její sestra hraběnka Terezie Eleonora z Ugarte se postarala o vznik poutního kostela Panny Marie Bolestné¹³⁰ na vrchu Homoli. Pouti a procesí patřily v období baroka k velmi oblíbeným. Každý kout v Čechách měl místo, které bylo pro věřící významné, kam lidé přicházeli s vlajícími korouhvemi a zpívali zbožné písně.¹³¹ K honosným monumentálním chrámům směřovaly schody, na kterých se poutníci zastavovali a modlili se různě. Jejich cesta „k vrcholu“ byla sice dlouhá, ale zároveň radostná. Tyto pouti byly dvojího charakteru – lidé přicházeli buď se svými přáními, kdy prosili za zdraví své a svých bližních, nebo se káli, což souviselo se sebezapíráním.¹³² U kostelů se nacházely často také léčivé prameny a věřilo se v jejich moc, že nemocného člověka uzdraví a vnesou mu do těla novou sílu.

Doba baroka velmi zasáhla do proměny krajiny a také kostel na Homoli měl dotvářet její podobu. Česká šlechtična Terezie Eleonora se rozhodla, že své jmění nebude

¹²⁹ KADLEC, Jaroslav. Přehled českých církevních dějin. 2 díl. ZVON, 1991, s. 110.

¹³⁰ Některé starší publikace uvádí název kostela ještě jako Panny Marie Sedmibolestné. Číslo sedm označuje sedmero bolestí Krista, kterými si matka Ježíše musela projít.

¹³¹ VLNAS, Vít. *Sláva barokní Čechie: umění, kultura a společnost 17. a 18. století: průvodce výstavou NG v Praze, 27.4. - 28. 10.2001*. Praha: Národní galerie, 2001, s. 11. ISBN 80-7035-254-X.

¹³² KADLEC, J. Přehled českých církevních dějin, s. 117.

utrácet v zahraničí, ale podpoří stavby chrámů ve své zemi. Původně uvažovala o tom, že kostel by mohl stát na kopci Chlum v blízkosti Koldína.¹³³ „*Pekelné mocnosti ale vždy v noci denní dílo řemeslníků rozmetaly a nechaly propadnout do země. Když se to stalo potřetí, vybrala Eleonora pro stavbu kostela jiný kopec zvaný Homole.*“¹³⁴ Ve skutečnosti se ale propadala zem tam, kde byly zbytky sklepů po tvrzi Dřel, která zde stála někdy v polovině 15. století.

Chrám Panny Marie Bolestné stojí na vrchu Homoli v katastru obce Borovnice. Přestože se na kopci žádné zbytky po hradu nebo tvrzi nedochovaly, mohla zde již v minulosti stát stavba s opevněním. Základní kámen byl položen v roce 1692, stavbu v roce 1696 posvětil královéhradecký biskup Jan František Milčín z Talemberka. Stavba je významným poutním místem, jemuž dominuje schodiště se 153 kamennými schody a 16 odpočívadly, které odpovídají modlitbě růžence, u níž je 153 zdrávasů a 11 otčenášů. Tyto schody vedou k západnímu průčelí kostela. Chrám je obklopen hřbitovní zdí a ke komplexu náleží také dvě kaple – sv. Jana Nepomuckého a Nanebevzetí Panny Marie. Kapli se podobá i kostnice. Záhy poté, co nechala hraběnka vybudovat monumentální stavbu, rozhodla se vydat k 1. listopadu 1692 i zakládací listinu sudslavské fary.¹³⁵

Prvním knězem sloužícím mše v kostele byl František Janda, kterému poskytla donátorka dobré zázemí a darovala církevní potřeby pro chrám a vybavení fary v Sudslavě. Když hraběnka 30. ledna 1705 zemřela, připadlo panství manželovi její jediné dcery, Františku Karlu Zárubovi z Hustířan. Zakladatelka je v kostele pochována. Hrobka se nachází uprostřed před vstupním vchodem do kněžiště.

Kostel má štítové průčelí, natočené severním směrem, a dominuje okolní volné krajině. Jednoduchá stavba má trojboce zavřený presbytář. Na severní straně stojí hranolová věž, která je zastřešena zvonovou střechou. Průčelí zdobí sochy Ježíše a Panny Marie a nachází se zde i erb zakladatelky kostela. Kostel během 18. století poškodily přírodní živly. Silná vichřice v roce 1740 strhla hranolovou věž a další ranou bylo, když v roce 1864 zcela vyhořel.¹³⁶

¹³³ Obec Koldín se nachází necelých 5 km od města Choceň.

¹³⁴ VOŽENÍLKOVÁ, Marie: *Sudslavský kostel* [online]. Společenství farníků, farnost Brandýs nad Orlicí, 2010 [cit. 7. dubna 2019]. Dostupné z: http://www.farnici-brandys.cz/kostel_sudslava.php.

¹³⁵ SOKA Ústí nad Orlicí. Nezpracovaný fond Farní úřad Sudslava (1692–1995). Mezifondová sbírka kronik, kronika Farního úřadu Sudslava 1692–1842. Kniha č. 240.

¹³⁶ *Bezbranná Homol*, Šumná Orlice, 2009, s. 4. Edice Šumný průvodce.

Schodiště je poměrně příkré a jeho délka dosahuje 120 metrů. Zábradlí schodiště s balustrádou zdobilo deset pískovcových soch a čtrnáct andělů, byly tady také rokokové vázy. Část z umělecké výzdoby sem byla instalována v roce 1767, a to díky sudslavskému faráři Antonínu Kučerovi, díla zhotovili kameníci rodu Hendrychů z Litomyšle.¹³⁷ Ještě v 90. letech 20. století byl kostel ve velmi špatném stavu, stal se terčem vandalů a zlodějů. Chátralo monumentální schodiště, sochy a dekorace byly značně poničeny.¹³⁸ Bohužel dnes už zde zůstalo z těchto původních děl jen torzo. Přibližně před 13 lety se začalo s postupnou obnovou nejen chrámu, ale také celého poutního areálu. Dnes je místo vyhledávaným turistickým cílem.¹³⁹

U kostela na Homoli nechala hraběnka Terezie Eleonora z Ugarte postavit v roce 1692 farní dřevěnou školu. V pamětní školní knize se píše, že prvním učitelem byl Matěj Slavník ze Žamberka. V této škole se učilo celých sto let. Na konci 18. století se ukázalo, že vzdálenost školy od farního kostela v Sudslavě je nevyhovující a duchovní v zimním období nemůže na hodiny náboženství pravidelně docházet. Škola byla proto přeložena do Sudslavy, kde byla v roce 1792 postavena nová školní budova.¹⁴⁰

¹³⁷ ZÁMEČNÍKOVÁ, Klára. *Poutní místa východních Čech – Mariánská poutní místa Homole a Neratov*. Praha, 2007. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Katolická teologická fakulta. Ústav dějin křesťanského umění, s. 11–36.

¹³⁸ Poutní kostel Na Homoli. *Pochodeň*. 1991, **80**(46). Magazín, 19910223-19910224, s. 6.

¹³⁹ Pochod „Po stopách hraběnky Terezie Eleonory z Ugarte“ se uskutečnil v září 2015. Byl to pochod spřátelených organizací Okrašlovacího spolku v Potštejně, občanského sdružení Má vlast – můj domov ze Záměle, SDH Sudslava, Sokol Sudslava a Genius loci Sudslava z. s.

¹⁴⁰ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692–1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 6–7.

5. UMĚLECKÁ VÝZDOBA FARY

Fara Sudslava je místem, v němž se setkává hned několik uměleckých historických období. Nejstarší epochu v budově zachycuje baroko – dveře zdobí barokní zámky, kliky a kování, na podlahách je dobová dlažba, v reprezentativním sále je k vidění malba sv. Matouše. Dříve se na faře z tohoto historického období nacházely i obrazy, které při prodeji fary byly církví odvezeny do depozitáře biskupství v Hradci Králové. Rokoko, jenž na barokní epochu navázalo, zastupuje nástěnná malba v reprezentativním sále a krajinné motivy byly restaurátory obnoveny teprve nedávno. Odborníci odkryli výmalbu z období 19. století v prostorách, kde se dnes nachází v přízemí sociální zařízení. Secese pronikla na zdi chodeb přibližně kolem roku 1910. Právě díky interiérové výzdobě se fara v Sudslavě stává hodnotnou kulturní památkou. Snahou vlastníka památky bylo navíc veškeré výmalby obnovit v původním vzhledu a vrátit faře v Sudslavě její krásu.

5. 1. Baroko

Umělecký sloh baroko má své kořeny v Itálii, kde se zrodil již v 16. století. Do českých zemí začal pronikat až ve století následujícím a ve své pozdní podobě se promítl do architektury ještě po polovině 18. století. Přestože se hovoří o tomto období jako o „době temna“, kdy lidé byli násilně převerceni na katolickou víru, v oblasti uměleckého života se značně „rozsvítilo“ a vznikla řada staveb, která návštěvníka ohromí svou sochařskou a malířskou výzdobou.¹⁴¹

České baroko a jeho památky patří na našem území k těm nejvýznamnějším. Barokní umění mělo zaujmout na první pohled svou monumentalitou a okázalostí, divadelním patosem a dynamikou forem, zkrátka svého pozorovatele mělo vtáhnout do děje a působit na jeho smysly. Pohyb byl důležitou složkou, která se do barokního umění promítl. Typickými prvky v architektuře jsou sloupy, valené klenby a kopule. Stěny jsou pokryté štukami, ve velké míře se uplatňuje zlato a mramor. V chrámech se nacházejí v kaplích vedlejší oltáře a nad nimi jsou ochozy a galerie. Divák může obdivovat nádherné fresky v klenbách, které prostor opticky rozšiřují a vytvářejí strhující atmosféru. Barokní architektura zasáhla zejména oblast církevního života, bylo tedy postaveno velké

¹⁴¹ KADLEC, Jaroslav. Přehled českých církevních dějin. Praha: ZVON, 1991, s. 129.

množství, kostelů, klášterů, kaplí a far. Vedle far byly často zakládány školy. Katolická barokní zbožnost byla provázena specifickým životním stylem a kulturou. Konají se procesí, lidé uctívají celou škálu svatých – zvláště Krista, Pannu Marii – a věří v odpuštění za své hříchy.¹⁴² Výjevy z mytologie a postavy světců jsou nedílnou součástí sochařského a malířského umění. Typickým stavebním prvkem v krajině jsou boží muka, kterých se z konce 17. a první poloviny 18. století zachovalo v krajině velké množství. Byly to sloupky s křížkem na vršku. Tato boží muka měla opět symbolizovat pevnost katolické církve, ale zejména pak utrpení Ježíše Krista. Stejně jako u křížů v krajině měla sloužit k zastavení, modlitbě a tichým prosbám.

Vznik sudslavské fary v roce 1692 spadá do období, kdy barokní kultura v evropských zemích je na svém vrcholu, ale v českých zemích se projevy tohoto uměleckého směru objevují zhruba ještě do poloviny 18. století. Náboženský život v době baroka se nesl ve velké míře v uctívání kultů. Podle historika Kadlece vzbudila katolická obnova nové jaro, které se v uctívání svatých mohlo měřit se středověkem.¹⁴³ Lidé se se svými prosbami obraceli nejen k Bohu, ale i k Matce Boží a svatým. Věřící u nich hledali pomoc v těžkých chvílích, v nemoci, při katastrofách.¹⁴⁴ Tuto zbožnost velmi dobře dokládají umělecké artefakty prezentované na faře v Sudslavě. Pro věřící bylo důležité, aby měli patrony neustále na očích a mohli je vnímat smysly. Sakrální prostory, ať už se jednalo o kostely, fary, či jiné církevní objekty zdobily sochy a obrazy, které se pro farníky stávaly místy, kde se mohli zastavit, modlit se, orodovat či prosit o pomoc.

„Lidský rozměr biblického příběhu připomínala zvláště díla s námětem Kristova dětství a mládí, často čerpající i z apokryfních evangelií. Celá krajina se o vybraných svátcích měnila v monumentální jeviště, na němž se stále znovu odehrávala historie Ježíšova umučení a vzkříšení.“¹⁴⁵

Uctívání svatých mohlo být univerzálního charakteru, šlo například o kult Panny Marie, o uctívání postav objevujících se v Novém zákoně – sv. Josefa, Anny, apoštolů atd. Z období raného křesťanství nacházeli věřící ochranu u obecně rozšířených světců, jakými byla např. sv. Barbora či Markéta. Druhou skupinu světců tvořili ochránci

¹⁴² ¹⁴² MIKULEC, Jiří. Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích. Praha: Grada, 2013, s. 27. ISBN 978-80-247-3698-3.

¹⁴³ KADLEC, Jaroslav. Přehled českých církevních dějin, s. 110.

¹⁴⁴ MIKULEC, Jiří. Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích. Praha: Grada, 2013, s. 31

¹⁴⁵ VLNAS, Vít. *Sláva barokní Čechie: umění, kultura a společnost 17. a 18. století: průvodce výstavou NG v Praze, 27.4. - 28. 10.2001.* Praha: Národní galerie, 2001, s. 8. ISBN 80-7035-254-X.

jednotlivých území.¹⁴⁶ Barokní zbožnost se na jednotlivých územích mohla tedy měnit. Souvisela s tradicemi, řeholním životem, ale také vlivy ze zahraničí. Premonstráti přišli s úctou ke sv. Norbertovi, karmelitáni prosadili kult sv. Josefa.¹⁴⁷

Z uměleckých děl, která se v budově fary dochovala, respektive byla objevena na její půdě, stojí za zmínku **olejomalba sv. Matouše**. Rozměry tohoto díla jsou 72 x 46 cm. Obraz malovaný na dřevěném podkladu nesl v době nálezů známky místního poškození, přesto po jeho odborném ošetření lze jasně identifikovat postavy.¹⁴⁸ Na obraze je zřetelná postava sv. Matouše, který má přes sebe položené ruce a pokládá je na knihu (zřejmě evangelium), oděn je do modrého pláště. Za apoštolem je vyobrazena postava anděla, který je atributem tohoto světce.¹⁴⁹ Anděl má na levé ruce vztyčený ukazováček a pravou rukou sahá na mince za evangelistou. Mince poukazují na sv. Matouše jako patrona celníků, bankovních a finančních úředníků.¹⁵⁰ V ikonografii bývá postava evangelisty zobrazována s měšcem, halapartnou, sekyrou, nejčastěji však právě s andělem.¹⁵¹ Bohužel, kdo je autorem tohoto pozdně barokního díla, není možné zjistit, protože signatura se na něm nenachází.

Další z malířských děl patří panně a mučednici **sv. Barboře** (Barboře z Nikomédie), patronce nejen horníků, ale i například sedláků, architektů, kameníků, stavebních dělníků, tesařů, hrobníků, zvoníků. Tato svatořečená patří do skupiny světců, kteří měli ochránit před přírodní katastrofou, především byla ale ochránkyní před nenadálou smrtí či vystupovala jako patronka umírajících lidí.¹⁵² Její další ochranné funkce se váží především k její legendě, kdy se před ní v době pronásledování otevřela skála a ona se do ní ukryla, proto se také stala patronkou horníků.¹⁵³ Na plátně ji malíř

¹⁴⁶ MIKULEC, Jiří. *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. Praha: Grada, 2013, s. 3.

¹⁴⁷ VLNAS, Vít. *Sláva barokní Čechie: umění, kultura a společnost 17. a 18. století: průvodce výstavou NG v Praze, 27. 4.- 28. 10. 2001*. Praha: Národní galerie, 2001, s. 11. ISBN 80-7035-254-X.

¹⁴⁸ Obraz vyčistil Lukáš Hřinda, nyní je možné podobiznu sv. Matouše s andělem vidět v reprezentativním sále barokní fary v Sudslavě.

¹⁴⁹ Sv. Matouš je jeden z dvanácti apoštolů a je autorem prvního evangelia. Bývá vyobrazován s andělem u písíciho autora, s měšcem, kopím, kalamárem či brkem. Další zmínky k jeho životě v knize HEYDUK, Josef. *Svatí církevního roku*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 2012. s. 168. ISBN 978-80-7429-293-4.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 168.

¹⁵¹ ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. 1. vydání. Karolinum 2006, Praha, s. 153. Nejstarší vyobrazení sv. Matouše, který píše evangelium, se v Čechách nachází ve Vyšehradském kodexu.

¹⁵² HEYDUK Josef se v knize *Svatí církevního roku* o sv. Barboře nezmiňuje, její postava a život není historicky zdokumentován, proto byla v roce 1969 vypuštěna ze seznamu katolických svatých.

¹⁵³ MIKULEC, J. *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, s. 74. O sv. Barboře se vypráví legenda – její otec byl nepřítel křesťanů, svou dceru chtěl nechat ochránit od této víry a zavřel ji do věže.

vyobrazil se zlatou korunkou na hlavě a kalichem s hostií, který svírá v pravé ruce. Je to zároveň symbol svátosti oltářní (eucharistie, svaté přijímání). V pozadí je věž se třemi okny, tolik typická při zpodobňování této mučednice.¹⁵⁴ Její postava má na sobě zelenomodré šaty, což je také tradiční barva oděvu, ve kterém bývá vyobrazena. Šaty jsou symbolem boží síly, smíření i pevné naděje ve věčné milosrdenství. Olejomalba byla usazena do dřevěného rámu se zlatým rámováním. Obraz sv. Barbory se původně nacházel v sudslavském kostele Proměnění Páně, ale v roce 1802 udeřil do chrámu blesk, a tak byl společně s dalším obrazem přenesen na faru. Dílo neznámého malíře se v současné době na faře ani v kostele nenachází, bylo totiž odvezeno ještě před samotným prodejem fary.

Obraz s podobiznou **sv. Apoleny** byl původně také součástí oltářní výzdoby farního kostela a stejně jako obraz sv. Barbory byl z kostela odstraněn. Mučednice je na něm vyobrazena v modrých šatech s červeným pláštěm, v levé ruce svírá kleště s vytrženým zubem. Stala se mučednicí kolem roku 250, kdy docházelo v egyptské Alexandrii k pronásledování křesťanů. Legenda vypráví, že při mučení byla bita do obličejů a byly jí vyraženy všechny zuby. Když jí nakonec vyhrožovali tím, že ji nechají upálit, skočila sama do ohně, a ukončila tak svůj život. V období barokních kultů byla vzývána zejména při bolestech zubů, zánětu okostice, ale také ze strachu před lékařem.¹⁵⁵

Za zmínku stojí i obraz v krásném zlatém barokním rámu vyobrazující **Pannu Marii Pomocnou** se skloněnou hlavou na stranu a modrou plachetkou s hvězdou. Bohužel i toto dílo patří k těm, které nechala církev před prodejem fary odvést. V obraze je latinský nápis *AVE MARIA*, tedy *Zdravas Maria*. Uctívání Matky Boží v době baroka, zejména pak v katolickém náboženství, mělo významný charakter. Její lidství nepoznamenal božský původ. Mariánský kult se stal velmi oblíbeným, protože věřící ženy (matky) přibližovalo k Marii její mateřství. V době, kdy byla dětská úmrtnost vysoká, se mohly se svým žalem nad ztrátou dítěte vyplakat k Panně Marii Bolestné.¹⁵⁶ To, že byl mariánský kult velmi rozšířený, je patrné z názvu kostela, který nechala vybudovat na vrcholu Homoli mezi obcemi Borovnice a Lhoty u Potštejna hraběnka

Jeňže k dceři se prostřednictvím nápadníka víra dostala. Rozzlobený otec ji poté sřal hlavu mečem. Z nebe však vyšlehl blesk a otce zabil. Proto je také označována za patronku dělostřelců.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 69. Vedle oblíbených novozákonních postav je mezi svatými patrná velká skupina pozdně antických křesťanů, převážně legendárních mučedníků či vyznavačů z dob těžkého pronásledování (kromě Barbory jsou to Lucie, Mikuláš, Florián, Jiří atd.).

¹⁵⁵ PRACNÝ, Petr. *Český kalendář světců*. 1. vydání. Praha: EWA Edition, 1994, s. 35.

¹⁵⁶ MIKULEC, Jiří. *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, s. 56.

Terezie Eleonora z Ugarte. Jisté je, že ke kultu Panny Marie už měli blízko i její rodiče, protože svá sídla nechali vybavovat obrazy s podobiznami Panny Marie. V roce 1622 si měli rodiče hraběnky přivést kopii Cranachovy Panny Marie Pomocné a obraz měl být součástí rodinného dědictví. Původně byl u bratra Františka Adama Eusebia, ale protože se neoženil, daroval ho své sestře Marii Maxmiliáně Evě Terezii. Chtěla, aby toto krásné dílo viděli i její poddaní, tak ho nechala nejprve viset v hradní kapli na Košumberku, ale později hledala vhodnější místo. V roce 1667–1669 nechala postavit na vrchu Chlumeck novou kapli Panny Marie Pomocné. Tento obraz sem byl také přenesen. U tohoto velkého obřadu měla být přítomna i její zbožná sestra Terezie Eleonora z Ugarte se svým manželem.¹⁵⁷

5. 1. 1. Sošky barokních trpaslíků

Na tomto místě bych se chtěla zmínit o dvou barokních soškách trpaslíků, které kdysi stály na hranolových pilířích po stranách branky, jež vedla od fary ke kostelu Proměnění Páně. V žádném jiném historickém období se nesetkáváme se soškami těchto jedinců v tak početném množství. Nejvíce se sošky těchto malých osob objevují ve šlechtických zahradách ke konci 17. století. Oblíbenou dekorací se stávají i v církevních komplexech.¹⁵⁸ Trpaslíci, kteří kdysi zdobili farní zahradu v Sudslavě, se ale nedochovali, není ani nic známo o jejich autorovi a dalším osudu. Přesto existuje fotografie, díky které můžeme popsat, jak tyto pískovcové sošky vypadaly. Dvojici tvoří trpaslík a trpaslice s negerskými rysy. Trpaslice má na sobě spodní oděv, který připomíná zástěrku a přes něj má kabátec, rukávy sahají pod lokty a na jejich konci je viditelné řasení krajky, propracovaný je i náhrdelník a náramek z perel. Trpaslík drží v ruce rohatý klobouk, na kabátci jsou pak opět pečlivě ztvárněné drobné knoflíčky ve dvou řadách.¹⁵⁹ Doba jejich vzniku není bohužel známá, nicméně v pamětech řídícího učitele k dějinám duchovní správy se píše „roku 1774 postavil děkan na farní zahradě pro obveselení ducha malý

¹⁵⁷ VORÁČEK, Emil. *Luže v dějinách*. Luže: Město Luže, 2010, s. 118. ISBN 978-80-254-8472-2.

¹⁵⁸ BOHDALCOVÁ, ALENA. *Trpaslíci v barokním sochařství českých zemí*. Olomouc, 2015. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta, Katedra dějin umění.

¹⁵⁹ ZAPLATÍLEK, Tomáš. *Fara v Sudslava. Historie a současnost 1692–2014*. Genius loci Sudslava o.s. 2014, s. 33-35.

rokokový letohrádek s mansardovou střechou a věžičkou na střeše“.¹⁶⁰ Je tedy dost možné, že i tyto dvě groteskní figury mohly vzniknout v tomto období.

5. 2. Rokoko

Umělecký sloh rokoko se v českých zemích objevuje okolo roku 1740 a někdy se toto období označuje také jako pozdní (vrcholné) baroko. Jeho projevy najdeme zejména v bydlení (rokokový nábytek, dekorativní sošky, zrcadla, nástěnné malby), a to jak u světských staveb, tak církevních budov. Stejně jako baroko je ornamentální a představuje se hlavně jako dekorativní styl, projevuje se však větší jemností a lehkostí. Kostel Proměnění Páně v Sudslavě se rokem vzniku 1772¹⁶¹ přibližuje spíše rokokovému slohu, nicméně někteří památkáři jej řadí k pozdnímu venkovskému baroku.

Rokoko je prezentováno i v sudslavské fáře. V druhém nadzemním podlaží se v jedné z místností nachází na stěnách mezi okny ozdobné kartuše s přírodními motivy – v popředí jsou viditelné stromy, smrky, břízy a za nimi se tyčí krajina s městem či palácem. Tato výmalba v jemném červeném a růžovém tónu vznikla zřejmě někdy okolo roku 1770, tedy v době, kdy byl stavěn i sudslavský kostel. Malíř je neznámý, ale je velmi pravděpodobné, že práci prováděl někdo z řemeslníků žijících v blízkém okolí. Uměleckou podobu zcela jistě ovlivnil i děkan Kučera, který chtěl zvelebit nejen faru, ale i kostel pro věřící.

Restaurátoři z Fakulty restaurování Univerzity Pardubice začali první průzkumy provádět v roce 2012 a zaměřili se na malířskou výzdobu, která byla ukryta pod mladšími vrstvami omítek, v následujících šesti letech došlo k celkové obnově. Pod vrstvou mladší omítky v reprezentativním sále se nacházely motivy kartuší se scenériemi krajinek. Tato výmalba má jednobarevný dekor s vytvořenými jednoduchými linkami. Pokud bychom ji chtěli porovnat s výzdobou například fary ve Svinčanech, která se nachází také v Pardubickém kraji, rokoková výzdoba je v Sudslavě mnohem střídmější.

Fara ve Svinčanech je hodnotnou památkou zapsanou na seznamu nemovitých kulturních památek od roku 1958. Od konce chvíle, kdy ji v roce 1954 opustil poslední farář, nenalezla žádné smysluplné využití, natož majitele, který by dokázal tento skvost

¹⁶⁰ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692 – 1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 45.

¹⁶¹ Rok vzniku 1772 je na kostele vyznačen nad vstupními bočními dveřmi do kostela.

obce zachránit a přivést sem kulturní a společenský život. V bydlení se vystřídalo několik nájemců, kteří spíše podpořili devastaci.



Rokoková výmalba – fara Sudslava



Rokoková výmalba – fara Svinčany

Fara Svinčany byla postavena mezi lety 1764–1772 stavitelem Františkem Tomášem Jedličkou z Heřmanova Městce. Tato kulturní památka je zapsána v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek pod číslem 26999/6-2157.¹⁶² Jedná se o hodnotný zděný patrový objekt barokní architektury s mansardovou střechou s vnitřní nástěnnou rokokovou výmalbou. Průčelí budovy je pětiosé, v přízemí na střední ose je barokní vstup s portálem. Cenné malby v reprezentativním sále prvního nadzemního podlaží jsou dílem Josefa Kramolína, českého pozdně barokního malíře, narozeného v Nymburce v roce 1730. Rokoková výmalba pochází z let 1776.¹⁶³ Nástěnná malba ve Svinčanech se zachovala ve své původní podobě, aniž by byla překryta dalšími vrstvami omítky. Fresky od Josefa Kramolína na faře ve Svinčanech jsou na výzdobu mnohem bohatší než rokoková scénérie v sudslavské faře. Barvy jsou pestré a jasné, převládají svěží zelené, tyrkysové a oranžové tóny a pokrývají mnohem větší plochu. Romantické krajiny se nachází na 8 velkých a 3 menších obrazech. Nad obrazy jsou medailonky, ve

¹⁶² *Národní památkový ústav*. [online]. Památkový katalog, fara Svinčany, 2015. [cit. 18. 4. 2019]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/fara-15985072>.

¹⁶³ NPÚ. Odborná spisovna. Fond archivní spisové dokumentace. Karton č. 357.

kterých jsou malovány profily hlav. Orámování obrázků na stěnách tvoří bohatě členěný ornament. Strop je rozdělen do tří ploch a tyto jsou v rozích dekorativně vyzdobeny. Krajinářská výzdoba zabírá plochu 25,20 m² a dekorativní malba 117,80 m². Celkem je v sále vymalováno 143 m².

Naposled byly Kramolínovy fresky restaurovány v roce 1963. Tehdy je obnovovali akademičtí malíři Václav Holub z Prahy a Josef Krčil z Kutné Hory.¹⁶⁴ V roce 1978 byl předložen návrh na nové využití a opravu fary. Památkáři zdůrazňovali, že obec Svinčany nemá žádný objekt, který by plnil funkci kulturního a společenského zařízení. Doporučovali vybudovat zde knihovnu, sály s freskami mohly být reprezentačními prostory, kde budou vítáni občanci nebo se budou konat politické schůze. Žádný z těchto záměrů však nebyl uskutečněn.

Přestože bylo před rokem 1978 v sále s freskami uskladněno obilí, nyní je stav budovy havarijní a vnitřní části se nachází v dezolátním stavu, malby mají stále velkou šanci na boj o záchranu. V roce 2018 totiž získala budova nového majitele.



Fara Svinčany – rokoková výmalba od Josefa Kramolína (NPÚ/Milan Křištof)

¹⁶⁴ NPÚ. Odborná spisovna. Fond archivní spisové dokumentace. Karton č. 357.

5. 3. Secese

Secesní umění bývá považováno za poslední zdobný styl a můžeme dodat, že je to poslední univerzální styl pro evropské země. V jednotlivých státech se také jinak označuje – Jugendstil v Německu, Art Nouveau ve Francii, Modern Style v Anglii, Stile floreale v Itálii. Nový moderní styl s květinovými dekoracemi se zrodil v 80. letech 19. století ve Vídni, a kromě Evropy pronikl i do Spojených států či Japonska. Hojně se projevil v architektuře, sochařství, malířství, grafice a užitém umění. Byl to životní styl, který ovlivnil módu, šperkařství, ale i oblast bydlení. Typickými znaky stylu byla ornamentálnost, přetrvává štuková výzdoba na omítkách, umělci ve velké míře pracují s rostlinnými vzory – listy, různými typy květů, ale také zvířaty. Oblíbenými interiérovými i exteriérovými barvami se stávají odstíny žluté, okrová, růžová, meruňková, hnědá, modrá, zelená a různě se tyto barvy kombinují. Malíři z živočišné říše vyobrazují labutě a pávy, rostlinnou říši zastupují lekníny, tulipány, kosatce či vlčí máky.¹⁶⁵

Ve východních Čechách je nejznámějším secesním umělcem architekt a urbanista Jan Kotěra, který je podepsán pod realizací Městského muzea v Hradci Králové. V českých zemích proniká nový styl i do lidové vesnické architektury, jejímž hlavním představitelem je Dušan Jurkovič, který proslul zejména stavbami lázeňských domů v Luhačovicích, ale je například i autorem křížové cesty na poutním místě sv. Hostýn.

Secese vrcholí okolo roku 1910 a výrazně ovlivňuje způsob života. Zřejmě silně zasáhla i regionálního umělce, který květinovými vzory vyzdobil chodbu v prvním nadzemním podlaží sudslavské fary. Více jak sto let, během kterých nedošlo k žádným odborným zásahům, se na dekoru znatelně podepsalo. Lokálně byla malba navíc převrstvena novou výmalbou. Obnova probíhala pod vedením Lukáše Hřindy a Petra Šimánka v roce 2016, kteří datovali vznik secesní výmalby mezi roky 1905–1920. Nachází se v soklové partii do výšky 160 cm a je po obvodu celé haly.¹⁶⁶ V místě, kde stály knihovny, nedošlo k přemalování původního dekoru a na základě těchto barevných zbytků vytvořili restaurátoři šablonu a tu pak využili při dokreslování dekoru. Secesní

¹⁶⁵ Wittlich, Petr. *Umění a život – doba secese*. Praha: Artia 1987, s. 62–126.

¹⁶⁶ NPÚ, ÚOP v Pardubicích. Odborná spisovna. Fond restaurátorských zpráv. Restaurátorský průzkum secesních nástěnných maleb, č. 13.

výmalba v sudslavské faře je důkazem toho, že nový styl se prosazoval i na venkově, byť v mnohem menší míře, než tomu u městských staveb.

5. 4. Portréty farářů

Většina obrazů, které zdobily barokní faru, byla odvezena církví ještě před prodejem objektu v letech 2001–2002. Podle vyprávění pamětníků se uvnitř nacházely portréty. Místní lidé, se kterými jsem vedla rozhovory, si vybavili „galerii“ kněží. Bohužel na jména konkrétních osob si nevzpomněli. K sudslavské obrazové sbírce patřily ještě čtyři podobizny šlechticů a šlechtičen a další obrazy svatých.

Bohatá obrazová výzdoba se nacházela v rozlehlé chodbě druhého nadzemního podlaží. Na stěnách viselo pět podobizen duchovních ze sudslavské farnosti a čtyři obrazy s portréty osob šlechtického původu. V době, kdy majitel faru v roce 2006 kupoval, se na faře už nenacházely. Církev je údajně nechala odvézt na faru do Brandýsa nad Orlicí a nyní jsou pravděpodobně uloženy v depozitáři biskupství v Hradci Králové.

Obrazy v roce 2001 zdokumentoval Jiří Kačer, soudní znalec v oboru umění z Hradce Králové. Pořídil celkem pět fotografií podobizen farářů, u kterých nelze zjistit, kdo je na nich vyobrazen. Jejich stav byl velmi špatný, plátno bylo pokryto silnou vrstvou prachu a dalších nečistot. I když známe jména kněží, kteří ve farnosti působili, bez záznamů o dataci a o autorovi není možné fotografie blíže zařadit a specifikovat. Podle dr. Kačera ani na jednom z obrazů nebyly viditelné iniciály. Pouze jediný obraz nám může napovědět.

K nejstarším olejomalbám patří zřejmě portrét děkana Antonína Kučery. Tento kněz byl velký milovník umění a měl duchovní vazby na kostel na Homoli, který nechala rovněž vystavět hraběnka Eleonora z Ugarte. Přední znalec českého pozdního baroka Ivo Kořán se domnívá, že autorem portrétu by mohl být Jan Antonín Vocásek – Hrošecký pocházející z Rychnova nad Kněžnou.¹⁶⁷ Na fotografii je patrně vyobrazen poutní kostel Panny Marie Bolestné na Homoli. Bohužel samotná fotografie není příliš „čitelná“ a neumožňuje nám provést hlubší analýzu z důvodu poškození obrazu a nekvalitního snímku. Lidé ze Sudslavy, kteří znají okolí, si ale myslí, že je na něm zachycena spíše zřícenina hradu Potštejn¹⁶⁸. Vzhledem k tomu, že fara byla úzce spojena s homolským

¹⁶⁷ Rozhovor s Jiřím Kačerem, soudním znalcem v oboru umění. Hradec Králové 6. 3. 2019.

¹⁶⁸ Zámek Potštejn je od Sudslavy vzdálený přibližně 9 km.

chrámem, osobně bych se přikláněla k názoru, že jde právě o tuto stavbu, zvláště když farář Kučera inicioval stavbu působivého schodiště ke kostelu. Předpokládám, že ostatní portréty budou patřit kněžím, kteří ve farnosti působili déle a zanechali tady svůj duchovní otisk. Faráři se nechali zpodobnit s předměty, které odkazovaly na náboženský život (viz příloha).

Portrét č. 1: Pravděpodobně se jedná o podobiznu děkana Kučery. V levé části jsou viditelné tři knihy zasunuté do regálu knihovny, uprostřed ní je spuštěné cingulum. V pravé části za postavou se na kopci tyčí stavba, pravděpodobně se jedná o kostel s věží (Panny Marie Bolestné na Homoli). V pravé dolní části je na stole položený snad prsten a svatý obrázek. Kněz drží v ruce kříž s figurou ukřižovaného Ježíše.

Portrét č. 2: Obraz je zasazen v pěkném klasicistním rámu, na stole je položena kniha, zřejmě se jedná o Písmo svaté. Na ní má kněz položenou levou ruku a v druhé ruce svírá přívěšek – kříž s tzv. jetelovým zakončením. Na stole stojí váza s červenými a bílými květy.

Portrét č. 3: Duchovní drží v levé ruce knihu (evangelium), do které má zasunutý prostředníček. Na stole s modrou látkou je položena lebka a na ni pokládá kněz pravou ruku. V duchovním světě je lebka symbolem nicotnosti a pomíjivosti fyzického světa, zároveň vyjadřuje koloběh života a smrti. Charakterizovat může i znovuzrození. Jako schránka mozku poukazuje na lidské vědění.

Portrét č. 4: Autor obrazu zachytil kněze před knihovnou, kterou z části překrývá látka. Uvnitř na policích jsou široké svazky knih. O knihu položenou na stole se kněz opírá a vedle ní leží na červené látce kapesní hodinky. Na hlavě má duchovní pokrývku – tzv. solideo.

Portrét č. 5: Pravděpodobně se jedná o historicky nejmladší vyobrazení kněze. Malíř zpodobnil faráře před knihovnou, kterou z části opět zakrývá zelená látka, ve třech regálech jsou uloženy knihy. Postava je zachycena do úrovně prsou, ruce kněze ani žádné další duchovní předměty se na obraze nenachází.

5. 5. Šlechtické portréty

Čtyři obrazy se šlechtickými portréty lze podle oděvu zařadit do období pozdního baroka. Zřejmě se jedná o dvě dvojice osob, s největší pravděpodobností manželské páry. Domnívám se, že jsou na dvou obrazech podobizny hraběnky Terezie Eleonory z Ugarte a jejího manžela Petra z Ugarte. Jiná hypotéza, proč by měl být na obraze zachycen někdo jiný, se nenabízí. Údajně se také vypráví, že obraz s tváří zakladatelky měl viset v Sudslavě. Žena má na sobě šlechtický oděv, zelené šaty s typickým hlubokým dekoltem, jejichž rukávy končí těsně pod loktem.¹⁶⁹ Přes šaty má žena volně přehozenou červenou látku, která mohla být součástí oděvu, a tu zlehka drží uprostřed trupu pravou rukou. Účes zdobí červeno-zelené drobné květiny. Tomu, že by mohl šlechtický portrét patřit Petrovi z Ugarte odpovídá vojenský oděv, navíc tento šlechtic získal hodnost generála, na hlavě má typickou barokní paruku, tzv. alonžovou vlásenku.

Dva šlechtické lovecké portréty by mohly patřit dceři tomuto šlechtickému páru, a to Marii Maxmiliáně z Ugarte, u které měla její matka strávit zbytek svého života. Dcera Marie se po její smrti stala majitelkou statku Borovnice včetně obce Sudslava, které přinesla věnem manželovi Františku Karlu Zárubovi z Hustířan. Obě osoby jsou vyobrazeny se psem (na jedné fotografii je ohař). Oděny jsou do dvouřadých loveckých kabátů, žena má na hlavě navíc klobouk. Žena i muž v rukou svírají dvouhavlňovou pušku.

5. 6. Obrazy z 2. poloviny 20. století

Snaha současného majitele o prezentaci kulturní památky široké veřejnosti přiměla i obyvatele obce Sudslava k tomu, že Tomášovi Zaplatílkovi darovali umělecká díla, na nichž jsou vyobrazena místa, která jsou s dějinami fary úzce spojena. V roce 2014 získal vlastník od rodiny Zemanové obraz bývalého farního areálu.¹⁷⁰ I když neznáme jeho přesnou dataci, podle dárců byl namalován někdy na konci 50. let 20. století. Amatérský malíř ze Sudslavy na něm zachytil roh původních, dnes už zaniklých,

¹⁶⁹ Po polovině 17. století se velmi výrazně zkrátily rukávy živůtku a bohaté krajkové manžety košile – *engageantes* byly řaseny těsně pod loktem. Pro výraznější efekt kaskády byl krajkový kanýr vždy na přední straně paže užší.

¹⁷⁰ ZAPLATÍLEK, Tomáš. *Fara Sudslava. Historie a současnost 1692 – 2014*. Genius loci Sudslava o. s., 2014, s. 39.

hospodářských budov. Díky tomuto pohledu máme představu o podobě farního areálu ještě před tím, než došlo k rozšiřování úvozové cesty na dnešní silnici, která vede k Seči.

Kromě tohoto díla patří do sbírky spolku Genius loci Sudslava obraz věže kostela Proměnění Páně. V roce 1964 jej zachytil malíř a bývalý učitel Vladimír Plocek, který pocházel z obce Sudslava a v současnosti žije v Potštejně. Jméno Plocek přitom není ve vesnici neznámé, už otec umělce v obci působil jako ředitel ve zdejší škole a aktivně se věnoval ochotnickému divadlu. Přestože se syn Vladimír stal také učitelem, věnoval se nakonec výtvarnému umění a stal se uznávaným malířem v kraji Podorlicka. V jeho díle převažují náměty z rodného kraje a v Potštejně má svou vlastní galerii.¹⁷¹ V současnosti je obraz umístěný v jedné z místností druhého nadzemního podlaží budovy fary. Obrazy Vladimíra Plocka mají také svou výstavu v prostorách fary od 29. června do 31. srpna 2019.

Třetím obrazovým přírůstkem je dílo z roku 1983, na kterém je zachycen kostel Panny Marie Bolestné na Homoli s ojedinělým barokním schodištěm. Jeho autorem je kostelecký malíř Václav Formánek. Toto poutní místo je spojené se Sudslavou prostřednictvím zakladatelky obou církevních památek Terezie Eleonory z Ugarte.

Všechny tři tyto obrazy jsou v současnosti umístěny v jednom z hostinských pokojů.

¹⁷¹ Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

6. DIVADELNÍ KULISY

Faru v obci Sudslava koupil vlastník bez původního vybavení, jediným historickým artefaktem byla kachlová kamna. Další předměty, které se na faře nacházely, objevil až postupným vyklízením půdních prostor. K baroknímu obrazu sv. Matouše, ornátům, osobní korespondenci kněží, knihám a dalším listinným materiálům přibyl soubor divadelních kulis z 20. až 30. let 20. století. Tímto okamžikem se začal jejich příběh rozplétat. Na půdě ležely bezmála 60 let, aniž by o nich někdo věděl. Po roce 1948, kdy ochotnické spolky v Sudslavě zanikly, neměly dekorace žádné využití. Dnes už víme, že se jedná o unikátní soubor historických divadelních kulis, které patří k nejucelenějšímu celku v rámci vesnického ochotnického divadla v České republice a díky své komplexnosti tvoří unikátní sbírku. Více jak půl století měly vliv na jejich stav nevhodné podmínky a jejich záchrana přišla v pravý čas. Celkem je jich devadesát, část z nich byla zrestaurována a umístěna v reprezentativních sálech fary a zbytek čeká ještě na odborný zásah. Čas od času ale plní kulisy i svou původní funkci. Stávají se součástí provizorního jeviště novodobých ochotníků, divadlo se hraje v prostorách fary i na její zahradě.

6. 1. Ochotníci ve východních Čechách. Divadlo v Sudslavě

Když mluvíme o ochotnickém divadle, mluvíme o divadle neprofesionálním. Tato divadla vznikala nejen ve městech, ale i na vesnicích. Amatérské divadlo se začíná formovat přibližně od konce 18. století a patří k nejstarším organizovaným kulturním aktivitám v zemi.¹⁷² Divadlo navíc plní významnou úlohu v období, kdy se utváří novodobý český národ. Divadlo mělo dvě důležité funkce – byla to role „buditelská“ v době národního obrození, později přecházelo ochotnictví v organizované hnutí, do kterého se sdružovali všechny sociální vrstvy společnosti. Tato organizovanost a kontinuita jsou prvními projevy českého veřejného života.¹⁷³ Divadlo bavilo, vychovávalo, upozorňovalo na skrytá nebezpečí ve společnosti, bylo tedy jejím živým

¹⁷² LÁZŇOVSKÁ, Lenka. *Tradice českého amatérského divadla*, s. 6–7. In: *Tradice českého ochotnického divadla a amatérské divadlo dneška*. Sborník příspěvků na sympoziu. 1. vydání. Miletín: Muzeum českého amatérského divadla, 2010. ISBN 978-80-254-8469-2.

¹⁷³ CÍSAŘ, Jan a Věra MOHYLOVÁ. *Historie divadelní Pardubic a okolí*. Pardubice: Východočeské divadlo, 2002, s. 13. ISBN 80-238-9325-4.

obrazem. „... jest jevištěm různých dramát, mnohdy z dob poroby, vychovává vlastenecky, šíří tedy osvětu v lidu.“¹⁷⁴

V oblasti východních Čech, v okolí Rychnova nad Kněžnou, začínají ochotnické soubory vznikat ve 20. a 30. letech 19. století. V této době se hraje pro členy rodiny a nejbližší okruh přátel. Jsou to různá uskupení a kroužky vzniklá například v České Skalici v roce 1814 nebo Hronově v roce 1826.¹⁷⁵ V této době dochází k rozvoji divadelních hnutí v oblasti Podkrkonoší, Pardubicka a podhůří Orlických hor. V 60. letech 19. století, kdy byly obnoveny ústavní svobody, zažívá ochotnické divadlo velký rozmach a vznikají volné spolky. V roce 1867 byl navíc přijat spolkovací zákon, který podpořil vznik nových ochotnických spolků.¹⁷⁶ Amatérské divadlo ve východních Čechách mělo velkou zásluhu o udržení českého jazyka. Divadlo hráli i lidé, kteří neuměli číst ani psát, jejich role jim byla předčítána. Hry se nedaly půjčovat, proto se musely rozepsat, a protože ještě nebylo tolik psacích strojů, psalo se perem. Přesto mělo divadlo ve společnosti své místo. „Dnes se usmíváme, když se mluví o dříve tak oblíbené hře *Mlynář a jeho dítě*, dávané obyčejně v ponurém období dušičkovém. Ale své poslání vykonalo. Šířilo zájem o české divadlo, čeští lidé promlouvali k obecnstvu živou mluvou českou.“¹⁷⁷

Ochotníci nebyli pouze herci, kteří nacvičí divadelní hru, kterou pak odehrají. Ale ve spolku se museli činit i při výrobě dekorací. Například opony si vyráběli z bílých prostěradel a zapojovali i své rodinné příslušníky. Většina ochotnických spolků neměla příliš zkušenosti se zařízením jeviště, problém měli ale hlavně divadelníci ve vesnických spolkách. František Cimler si v roce 1933 stěžoval, že chybí praktická příručka o zařízení jeviště. Ochotníci by měli vědět, jak který kus dekorace má vypadat, aby vyhovoval scéně a kulisy splnily svůj účel. „Zvláště venkovské ochotnictvo, zápasící s malými poměry, není dobře informováno o dekoracích a jejich součástkách. Proto dnes na venkově vidíme všelijaké nepraktické soustavy, které nevymyslel odborník, proto překáží ty rozmanité trámy, otáčející se rámy, vidlice, rozličné sufity, a proto také díváme se neumělou malbu

¹⁷⁴ Spolek divadelních ochotníků „Havlíček“ ve Skrovnici. Jednací protokol, kopie. 1931. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

¹⁷⁵ Amatérské divadlo okresu Rychnov nad Kněžnou - historie a současnost. Rychnov n. Kněžnou: Okresní kulturní středisko, 1983, s. 5.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 9.

¹⁷⁷ Památník ústeckého divadelnictví: 1836-1936. V Ústí nad Orlicí: Družstvo pro postavení divadla, 1936, s. 30., [2] s. obr. příl.

*opony i dekorací.*¹⁷⁸ Ochotníci v 19. století s jevištěm improvizovali a první dekorace byly velmi jednoduché. Jeviště se musela po každém představení bourat a opět znovu stavět. Kulisy se často také půjčovaly a jejich nešetrnou manipulací docházelo k jejich ničení. Bylo zvykem, že ne všechna vesnická divadla měla od počátků své vlastní jeviště, a tak si je herci půjčovali z okolních obcí. Zatímco v Sudslavě nechali scénu vyrobit prakticky hned po založení ochotnického spolku, v sousední Skrovnici si jeviště půjčovali z České Libchavy nebo ze Svatého Jiří. Divadelní jeviště byla majetkem spolků a ty vlastnily i knihy, ze kterých čerpaly inspiraci pro hry.

V ochotnických kroužcích působili učitelé, kněží, řemeslníci, živnostníci, dělníci, rolníci, ale třeba i lékaři. V roce 1936 v okresech Litomyšl, Vysoké Mýto, Lanškroun a Žamberk působilo 35 divadelních spolků, jednot a dramatických odborů. Byly to spolky, které vznikly před 40 až 70 lety, ale také spolky vytvořené po roce 1918. Divadlo v Ústí nad Orlicí slavilo v roce 1936 sto let od svého založení.¹⁷⁹ Divadelní spolky, které vznikaly v 1. polovině 20. století, často do svých názvů promítaly jména českých spisovatelů – nejčastějšími názvy byly právě Jirásek či Havlíček.

Počátky sudslavského ochotnického divadla sahají do 2. poloviny 19. století. Z pamětní knihy obce zjistíme, že první divadelní představení „*Selské námluvy*“ se v obci odehrálo 8. září 1868.¹⁸⁰ Předlohu k této veselohře napsal František Josef Raymann. O dvacet dnů později vystoupili ochotníci se hrou „*Pan strýček*“. Divadelnímu umění se v obci věnovali zvláště ti, kteří udávali směr v duchovním životě a vzdělání. Mezi prvními herci se v roce 1868 objevují místní kaplan Karel Syrový, student Josef Pavelka, kostelník Josef Viktorin nebo řídící učitel František Špindler se svou chotí Marií Špindlerovou. Nejdéle hrajícím ochotníkem byl poštovní posel Mikuláš Horák, který se divadlu věnoval dlouhých 42 let, poprvé se na „scéně“ objevil v roce 1879.¹⁸¹

V obci Sudslava vznikly ve 20. letech 20. století nové spolky, které fungovaly po boku dobrovolných hasičů a mysliveckého spolku. Kronikář Václav Plocek do Pamětní knihy obce Sudslava v roce 1924 zaznamenal, že zde působí Tělocvičná jednota Sokol, kterou založil v roce 1920 učitel Václav Mádle. Byl to také on, který stál v témže roce

¹⁷⁸ CIMLER, František. *Zařízení, opravy a dekorování ochotnických jevišť: praktické jeviště*. 2. vyd. V Praze: A. Neubert, 1946, s. 5. Neubertovy divadelní příručky pro ochotníky.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 30

¹⁸⁰ PLOCEK, Václav. *Pamětní kniha obce Sudslava 1922 – 1938*. Obecní úřad Sudslava, v elektronické podobě.

¹⁸¹ PLOCEK, Václav. *Pamětní kniha obce Sudslava 1922 – 1938*. Obecní úřad Sudslava, v elektronické podobě.

u zrodu divadelního spolku *Jirásek*.¹⁸² Do obecné školy v Sudslavě nastoupil v roce 1917. „*Bylo také vždy mým přesvědčením, že na venkově vedle školy má učitel plně své síly uplatnit v divadelním spolku. Zde je krásná příležitost lidovými, zde soustřediti možno bez rozdílů politických stran všechny dobře smýšlející obětavé ochotníky k ušlechtilé práci.*“¹⁸³ Václav Mádle si uvědomoval, že divadlo je svobodné a divadlem lze ovlivňovat veřejné mínění. Jeho aktivity byly obšírné, působil hned v několika sdruženích a byl dokonce starostou obce Sudslava po vyhlášení Československého státu. Spolky doplnilo Sdružení katolické mládeže pro Sudslavu, Katolická jednota a Sbor dobrovolných hasičů založený roku 1880. Prvním velitelem byl Josef Viktorin. Také on byl členem více spolků, současně byl hercem v ochotnickém divadle.¹⁸⁴ Divadelní spolek *Jirásek* měl v době vzniku 26 členů a jeho prvním předsedou se stal hostinský František Čihák. Pravděpodobně byl do funkce jmenován i z důvodu, že divadelníkům poskytoval potřebné zázemí a v jeho hostinci se odehrála řada představení. Post režiséra obsadil řídící učitel Václav Mádle, který dokázal plně využít své pedagogické poslání. Řídící učitel měl navíc v obci vážené postavení a u ochotníků si vybudoval největší respekt. Pro vedení divadelního „podniku“ byl ideálním kandidátem. „*Dobře jsem vypořádal, že když se nacvičuje hra, není ochotníkovi zvláště milé, vystavují-li se mu chyby přede všemi o zkouškách. Proto brávil jsem si pány ochotníky, zvláště větších úloh, soukromě do školy, moje žena pak slečny, a zde nacvičovali jsme úlohy až do pěkného provedení.*“¹⁸⁵ Pod jeho taktovkou vznikala řada povedených her. Většinou byly dvě až tři čtené zkoušky a pak osm zkoušek na jevišti.¹⁸⁶ Mezi herci a režiséry panovali také neshody. V zápise skrovnického divadelního spolku *Havlíček* z 19. prosince roku 1932 se objevuje poznámka k režisérovi, který nedorazil na pravidelnou schůzi, a to z důvodu, že mezi ním a ochotníky došlo k nedorozumění, a tak odmítl dále vést herce. Valně například nedopadla ani valná hromada divadelních ochotníků v Pardubicích, kdy si zapisovatel stěžoval na malou účast na schůzi. „*Smutná to referentská povinnost zprávu psát*

¹⁸² Divadelní spolky, které vznikaly v 1. polovině 20. století, často do svých názvů promítaly jména českých spisovatelů – *Jirásek*, *Havlíček*, *Tyl*.

¹⁸³ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692–1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 22–23.

¹⁸⁴ PLOCEK, Václav. *Pamětní kniha obce Sudslava 1922 – 1938*. Obecní úřad Sudslava, v elektronické podobě.

¹⁸⁵ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692–1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 23.

¹⁸⁶ *Spolek divadelních ochotníků „Havlíček“ ve Skrovnici*. Jednací protokol, kopie. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

o zdejší ochotnickém spolku, a o jeho valné hromadě. Skutečně to podivná ironie osudu! Ochotníci, ochotu nejevící...“¹⁸⁷

Jednatelům sudslavského spolku se stal Václav Plocek, syn rolníka, funkcí pokladníka byl pověřen František Plocek, správcem divadla Jan Syrový. Během dvou let se divadelní spolek rozrostl a v roce 1922 už měl 37 ochotníků. Režiséra Václava Mádle vystřídal učitel Čestmír Hruška.¹⁸⁸ Divadelní spolek míval pravidelné schůze, na kterých se řešil rozpočet a celkový provoz divadla včetně pořízení kulís či kostýmů. Všichni tito členové byli také současně herci.

První představení v tomto roce sehráli ochotníci 8. ledna a byla to veselohra o třech jednáních *Julinčiny vdavky* od Ferdinanda Olivy. Další hru *Furiant* uvedl spolek 19. dubna a ta pojednávala o životě ve vesnici, 19. listopadu byla k vidění veselohra *Noc na Karlštejně* z pera Jaroslava Vrchlického. Ještě před jeho zahájením Václav Plocek hovořil o českých dějinách, zejména o době od příchodu prvních Čechů do naší vlasti až do vymření posledních Přemyslovců, podrobněji také přiblížil dobu Karla IV. Na závěr odrecitoval báseň *Naše chaloupky*. Spolky, které začínaly fungovat, vytvářely programové večery. Součástí měly být také krátké přednášky o divadle a jeho významu v obci. Prezence se často chopil předseda spolku nebo samotný režisér. Tím byl často učitel z obecní školy. Další náplní večera měly být recitace, hudba nebo zpěv a ve vesnických hospodách se na představení často navázalo taneční zábavou. Je zřejmé, že kultura v obci měla obyvatelům přinést nejen pobavení, ale také měla rozšířit obzory a vzdělanost mezi lidmi.

Posledním představením v roce 1922 byla hra *Vesničtí rebelanti*.¹⁸⁹ Průměrná návštěvnost na všech představeních se pohybovala mezi 230–300 diváky, což bylo na ochotnické divadlo v malé obci poměrně velké číslo. Nejvíce diváků vidělo veselohru *Noc na Karlštejně*. V roce 1923 sehrál divadelní spolek Jirásek představení *Pasekáři*, bylo to 20. a 21. května. Jednalo se o charakterní studii lidu valašského od Františka Sokola Tůmy. V následujícím roce ochotníci nacvičili dvě hry, a to veselohru *Španělská vesnice* 17. února, na den vzniku Československa 28. října vystoupili s představením *Žena legionářova*. Některé hry byly doprovázené zpěvem a hudbou, například *Dědečkovo*

¹⁸⁷ CÍSAŘ, Jan a Věra MOHYLOVÁ. *Historie divadelní Pardubic a okolí*. Pardubice: Východočeské divadlo, 2002, 143 s. ISBN 80-238-9325-4.

¹⁸⁸ Václav Mádle odešel do školy v Merklovicích, jedná se o část města Vamberk v okrese Rychnov nad Kněžnou

¹⁸⁹ PLOCEK, Václav. *Pamětní kniha obce Sudslava 1922 – 1938*. Obecní úřad Sudslava, v elektronické podobě.

housle nebo *Na kožlanském klepáči* v roce 1925. Druhé představení bylo sehráno u příležitosti výročí působení Mikuláše Horáka u divadla, zasvětil mu dlouhých 45 let. K oslavenci tehdy promluvil režisér a učitel Václav Beneš.

Divadlo se hrálo v neděli, na pondělí velikonoční, ale i poslední den v roce, což byla určitá forma zábavy a loučení se se starým rokem. V průměru se hrála dvě až tři představení ročně.

Divadelní život v obci vzkvétal. Přesto se spolky potýkaly s různými problémy, které nebylo možné řešit vždy svépomocí. Herci si například museli půjčovat kostýmy, protože garderoba byla velmi chudá. „*Nacházelo se v ní nanejvýš několik kusů selských krojů a odložené uniformy.*“¹⁹⁰ Ochoťníci ze Sudslavy si tak u pana Mrkvičky z Hradce králové objednali kostýmy pro hru *Na polském zámku*.¹⁹¹

Kromě divadelního spolku Jirásek, nacvičovali představení i Sokolové, Orlové, ale zformoval se i dětský školní soubor. Tělocvičná jednota Sokol, všennárodní tělovýchovný a vzdělávací spolek, po svém vzniku v roce 1920 ihned obohatila kulturní život v obci. Vstoupilo do ní 58 členů a o dva roky později jich v organizaci působilo 94. Když si uvědomíme, že v roce 1921 žilo v Sudslavě 341 obyvatel¹⁹², zjistíme, že každý čtvrtý občan byl členem jednoty. Sokolové každý týden pravidelně cvičili, ale mimo tato společná setkání se hráli 25. února představení *Večerní námluvy*. Divadelnímu představení předcházela přednáška Josefa Mikšíčka z Koldína na téma „*Od poroby ke svobodě a činnost sokolská v boji za národní osvobození*“. Po divadelní hře následovaly zpěvy, básně a hudba.¹⁹³ V roce 1924 se chopili historického tématu a zařadili do seznamu představení hru *Jan Žižka z Trocnova*. Výběr však nebyl náhodný. V tomto roce uplynulo 500 let od smrti husitského vojevůdce.¹⁹⁴

Do kulturního života v obci se v meziválečném období zapojili členové Jednoty orelské. Dodnes se zachovala i fotografie z divadelní hry *Ben Hur* z roku 1932.

¹⁹⁰ CIMLER, František. *Zařízení, opravy a dekorování ochotnických jevišť: praktické jeviště*. 2. vyd. V Praze: A. Neubert, 1946, s. 219. Neubertovy divadelní příručky pro ochotníky.

¹⁹¹ PLOCEK, Václav. *Pamětní kniha obce Sudslava 1922 – 1938*. Obecní úřad Sudslava, v elektronické podobě.

¹⁹² VOTAVOVÁ, Lydie a Štěpánka HUBÁLKOVÁ. *Kronika obce Sudslava. 1977 – současnost*. Sudslava, s. 53.

¹⁹³ PLOCEK, Václav. *Pamětní kniha obce Sudslava 1922 – 1938*.

¹⁹⁴ Pamětní kniha obce

Představení se odehrává před scénou orientálního města.¹⁹⁵ Ochoťníci se nechali inspirovat nejprodávanějším a nejúspěšnějším románem devatenáctého století *Ben Hur: Příběh Kristův*. Zatímco divadelní spolek Jirásek do svého repertoáru zařazoval spíše hry s historickou tematikou, Orlové si vybírali vážnější dramata z náboženského života.



Při hledání pramenů k činnosti ochotníků jsem pracovala s divadelní kronikou Spolku divadelních ochotníků „Havlíček“ ve Skrovnici psanou od roku 1931. Tato obec se nachází stejně jako obec Sudslava v okrese Ústí nad Orlicí. V kronice se píše o holiči panu Řehákovi ze Sudslavy, který místní ochotníky líčí. Je tedy pravděpodobné, že tento „lazebník“ byl dvorním maskérem i sudslavských hereckých amatérů. Z kroniky amatérských divadelníků ve Skrovnici vyčteme, že řídící učitel Čižinský měl v divadle často několik funkcí. Ochoťníky režíroval, ale také třeba i líčil.¹⁹⁶ Proč právě holič dostal tento záslužný úkol líčit herce? Zatímco středověk a novověk zná lazebníka i jako ranhojiče (který dokáže dokonce pouštět žilou), ve dvacátém století si divadelní produkce holiče „najímá“ jako zdatného maskéra. Z hlediska proměn dokáže na hlavě vytvořit jakýkoliv účes, zajistí případně i paruky, nakrutí vousy, má estetické cítění, nápad

¹⁹⁵ ZAPLATÍLEK, Tomáš. *Historie ochotnického divadla obce Sudslava*. Sudslava: Genius loci Sudslava o. s., 2014, s 11.

¹⁹⁶ *Spolek divadelních ochotníků „Havlíček“ ve Skrovnici*. Jednací protokol, kopie. 1931. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

a nebojí se experimentů. Jeho hlavní péče tedy spočívala zřejmě v úpravě a vlasovém stylingu.

Ochotnické divadlo se ve svých počátcích hrálo hlavně v hostincích. Ani v Pardubicích, které měly v roce 1880 deset tisíc obyvatel, nebyla stálá budova divadla a hrálo se například v hostinci Jana Vostřeba U české koruny nebo v hostinci na nádraží.¹⁹⁷

Amatérské divadlo v obci Sudslava je úzce spjato se dvěma pohostinstvími. Hrálo se ve dvou hospodách „U Čiháků“, u Františka Čiháka z čísla popisného 36, a k dispozici byl dřevěný taneční sál. Jeho rozměry byly 7,5 metru na šířku a 9 metrů na délku. Hospoda fungovala do roku 1961. Druhou místní hospodou byl hostinec „U Votavů“, který se nacházel hned naproti hostinci „U Čiháků“. V obecní kronice se píše, oba občané provozovali řeznickou a uzenářskou živnost.¹⁹⁸ Po odehrání představení se konaly vesnické zábavy. Jeho význam nabýval dalšího sdužovacího rozměru. Hned po skončení představení tak mohli diváci na hru reagovat a dokázali hercům vyseknout poklonu nad tím, jak se předeepsané role chopili či naopak vytknout „špatně sehrané“. Josef Václavů, který učil ve Skrovnici, Koldíně, Polomi a Sudslavě dvacet let, zhodnotil činnost uměleckého spolku velmi kladně. Sám byl také jeho součástí, protože mu u divadla připadla funkce nápovědy. Většinou to byla jednoduchá budka, která bylo v horní části šikmo seříznuta. „*Abych při tom v budce, jež byla přímo pod lednicí, nezamrzl, půjčoval mi pantáta Čiháků (také velký přítel divadla) ochotně fusak.*“¹⁹⁹ Vesnické zábavy byly místem, kde se rodily nové lásky nejen mezi domácími, ale i přespolními. K tanci a poslechu hrála místní hudba a zároveň bylo možné zapojit se do debaty, číst básně nebo se vzdělávat v tvůrčí oblasti.

Funkce divadla po první světové válce a v následujících několika letech nebyla národně uvědomovací a politická, ale divadlo mělo jednoduše bavit, což je ostatně jeho poslání. Ve 30. letech se objevuje poetismus a hravá podoba divadla – sílí satira, objevují se dvě hlavní témata – hospodářská krize, nebezpečí fašismu. Ukrýt se do něj však daly i problémy současné společnosti, aniž by bylo působení na diváka jakkoliv

¹⁹⁷ CÍSAŘ, Jan a Věra MOHYLOVÁ. *Historie divadelní Pardubic a okolí*. Pardubice: Východočeské divadlo, 2002, s. 13. ISBN 80-238-9325-4.

¹⁹⁸ PLOCEK, Václav. *Pamětní kniha obce Sudslava 1922 – 1938*. Obecní úřad Sudslava, v elektronické podobě.

¹⁹⁹ BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692–1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, s. 27.

odpudivé kazatelskými řečmi. Kronikář v roce 1933 do knihy ochotníků zaznamenal: „*Poněvadž dnešní člověk, uštváný shonem současného života, nemíní poslouchati z jeviště mravoučná kázání, případně těžké drama, hledaje v divadle především osvěžení a rozptýlení je třeba navěsiti na svá poučná kázání lehounký a průhledný pláštík jiskřivého veselí, aby pod ním mohl propašovati divákovi autor svoje myšlenky.*“²⁰⁰ Podobné schéma bylo nastaveno i v meziválečném filmovém průmyslu, kdy vznikla celá škála známých či méně známých veseloher.

Období první republiky je obdobím rozkvětu českého filmu, vzniká řada kin, točí se nezapomenutelná filmová díla pod vedením významných režisérů a lidé se chtějí bavit. Doba je tomu více než příznivá. Ochotnické spolky na Orlickoústecku žánrově do divadla zařadily hlavně veselohry. A u publika byly dle zmínek velmi oblíbené. Zatímco zápisy z dvacátých let a předválečné záznamy (mimo roky 1938 a 1939) ze schůzí ochotníků a hodnocení odehrané hry působí na čtenáře pramene vyrovnaným, nekonfliktním, takřka „idylickým“ dojmem, zápisy sepsané po válce jsou strohé a zaměřují se spíše na výčet osob, které měly s divadelním ochotnickým spolkem co do činění. Divadlo se hrálo v Sudslavě ještě po druhé světové válce. Po únoru 1948 divadelní činnost v Sudslavě nadlouho ustala.

6. 2. Typologie divadelních kulis

V sudslavské sbírce divadelních kulis se dochovalo 6 kompletních divadelních scén, které představují různá prostředí. Ochotnické spolky se často nechávaly inspirovat okolními amatérskými divadly a do svého inventáře pořizovali podobné divadelní dekorace, divadla však byla prý špatně vybavena, což kritizoval na začátku 30. let František Cimler. „*Výbor spolku se rozhodl pro šablonu: koupil selskou světnici, pokoj, les, vesnici, stálo to několik tisíc, říkalo se, my máme čtyři proměny, ale ve skutečnosti jsou to dnes nepotřebné rámy a plátno, draze zaplacené.*“²⁰¹ Zároveň naznačoval, že spolky nepostupují vůbec účelně a nepřemýšlí o tom, jak udělat jednoduše obměny ve scénách. Aby varoval od koupi bezcenných věcí pro repertoár, v sedmi bodech definoval,

²⁰⁰ Spolek divadelních ochotníků „Havlíček“ ve Skrovnici. Jednací protokol, kopie. 1931. Osobní archiv Tomáše Zaplatilka.

²⁰¹ CIMLER, František. *Zařízení, opravy a dekorování ochotnických jevišť: praktické jeviště*. 2. vyd. V Praze: A. Neubert, 1946, s. 50. Neubertovy divadelní příručky pro ochotníky.

co už by se nemělo vystavovat na našich jevištích. Ne všechny ochotnické spolky byly ochotny těmito radami se řídit.

Více se už neměly používat zadní interiérové stěny, ve kterých byly naznačeny nebo vyříznuty vchody, okna či arkýře. Kulisy, které nebyly napnuty na rámech, ale opatřeny na obou koncích latěmi, na něž se zavinovaly a na jeviště se zavěsily za provázek k nějakému trámu na kulise. Prý tak kdysi spadl v nejdramatičtější chvíli kus pralesa. Nebylo ani žádoucí, aby se objevovaly kulisy malované na obou stranách. Jejich nevýhoda byla v tom, že nemohly mít spojovací zařízení a brzo se zničily.²⁰² Ochotníci v Sudslavě na tohle doporučení zřetel nebraly, naopak – většina kulis, které se dochovaly, mají malbu z obou stran. Nežádoucí byly i kulisy nepoměrné výšky či různé přístavky domů, jejichž velikosti byly natolik malé, že herec dosáhl na střechu nebo prvního patra. „*V jakési hře se hádal otec dcery, stojící na balkoně, se svědkem své dcery. Nápadník mu vyhrožoval a obecenstvo se smálo, že jej má na dosah ruky a slibuje mu, že na něho půjde nahoru.*“²⁰³ Sudslavští ochotníci s divadelními kulisami, kde by museli řešit podobný problém s nereálným poměrem kulisy k herci, neexperimentovali. Nevhodné bylo rovněž pořizovat dekorační části, kde byly namalovány okna nebo dveře, ale nebyly vůbec funkční a nešly otevřít. Vlastnit kulisy s namalovanými rekvizitami bylo spíše pro smích, protože mezi ochotníky kolovala historka z představení, kdy si herec odložil při příchodu do hospody klobouk na namalovaný věšák.

Spolky, které začaly vznikat po roce 1918, neměly mnoho prostředků, aby si mohly hned pořídit velké jeviště a mnoho dekorací. Vznikala prozatímní jeviště a na jejich zhotovení se podíleli samotní herci. Zbytečné bylo pořizovat dekorace pouze pro hru, jež právě zkoušeli, protože dekorace nebylo možné dále využít pro další představení. „*Předpisuje-li úzkostlivý autor ve hře barokní balustrádu a vyhoví-li spolek jeho přání a pořídí skutečně tento dekorační doplněk, nebude možno ho použít v žádné hře, jejíž děj jest čerpán z doby před barokem, ale ani v žádné hře z našich časů... Potřebuje-li se v některé hře jakékoliv zábradlí, vždy vám přinese dekoratér kuželky.*“²⁰⁴ Barokní balustráda byla velmi oblíbeným prvkem na jevišti, ve sbírce kulis ho měl i sudslavský ochotnický spolek.

²⁰² Tamtéž, s. 51.

²⁰³ Tamtéž, s. 51.

²⁰⁴ CIMLER, František. *Zařízení, opravy a dekorování ochotnických jevišť: praktické jeviště*. 2. vyd. V Praze: A. Neubert, 1946, s. 9. Neubertovy divadelní příručky pro ochotníky.

Sudslavský soubor divadelních kulis je díky své komplexnosti skutečným unikátem na českém území – ve sbírce se dochovalo 6 kompletních scén a 90 kusů kulis. Zajímavé je porovnání s dekoračním fondem zámeckého divadla v Litomyšli, který čítá v současnosti dvě stovky kusů.²⁰⁵

Bohužel nebylo možné ihned veškerou sbírku zdokumentovat, protože v prvních letech se majitel zaměřil zejména na nutnou rekonstrukci farní budovy. V roce 2011 se už vlastník ale dohodl s Ateliérem restaurování uměleckých děl na papíře Fakulty restaurování Univerzity Pardubice a začalo se s jejich odborným průzkumem.

Divadelní kulisy jsou různého formátu a provedení. Rozměry jednotlivých kusů jsou od 35x70 cm do 250 x 250 cm. U většiny kulis využívali malíři techniku tempery na plátně či dřevě. Ochotníci mohli z jednotlivých kulis sestavit obraz zámku, džungle, hradu, lesa, vesnického stavení či skalisek. Mezi jednotlivými dekoracemi najdeme skříň, kamna nebo trakař. Všechny scény se skládaly z několika kusů kulis. Byly to různé sloupy, malé a velké stojky, dekorace, které se na jevišti nacházely v popředí, kulisy menšího i většího formátu či 3D kulisy, např. cimbuří. Velká část kulis byla oboustranná a ochotníci je mohli využívat hned při několika různých divadelních představeních. Je velmi pravděpodobné, že kulisy mohly vzniknout ze starších dekorací. Vzhledem k jejich velikosti, nebylo možné vytvořit dekoraci z jednoho kusu plátna, a tak docházelo k sešívání více dílů v jeden celek. Velké kulisy se dají rozložit až na tři části. Ty byly k sobě připevněny kovovými pásky nebo malými kovovými pantíky.²⁰⁶ Do jedinečného souboru sudslavských divadelních kulis patří i prospekty, které tvořily zadní stěnu scény. Jeden prospekt mohl být využitý ve dvou různých představeních nebo dějstvích. Divadelní kulisy si spolky v obci Sudslava mezi sebou půjčovaly. Mohly být ale i součástí jevištní scény ochotníků v Seči či ve Skrovnici.

Většina kulis se v souboru opakuje, jsou ve více kusech (sloupy, kulisy lesa, džungle, skalisek), proto je následující charakteristika scén pojata ve své komplexnosti, nepopisují všech devadesát jednotlivých dílů. U vybraných dekorací upozorňují na zajímavosti při jejich zhotovení. Podrobný průzkum všech částí zpracovaly restaurátorky z Litomyšle v nálezových zprávách.

²⁰⁵ BLÁHA, Jiří. *Zámecké divadlo v Litomyšli*. Nymburk: Vega-L, 2010, s. 20. ISBN 978-80-87275-37-5.

²⁰⁶ KOPECKÁ, Veronika. *Záměr na restaurování sbírky kulis fary v Sudslavě*. Litomyšl, 2011. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Ateliér restaurování uměleckých děl na papíru a souvisejících materiálu. Osobní archiv Tomáše Zaplatilka.

Scéna Džungle

Jedná se o vyobrazení pralesa, kde se nachází obrovské množství zeleně. Malíř kulis pracoval s odstíny zelené a žluté. Kulisu, která vyobrazovala džungli, mohli herci postavit v další hře, protože na druhé straně je vyobrazen les. Tato malba má svěží rukopis a vytváří dojem prostoru. Z mohutného stromu se zvedají větve s listím v žlutozelených tónech. Les představuje dvě denní doby – hlubokou noc a prosvětlený letní den, autor pracoval s příjemně teplými barvami odstínů oranžové a žluté.

Scéna Les

Lesní scénu tvoří kulisy s listnatými stromy, které díky svým pestrým barvám evokují období podzimu. Na zadní straně je džungle. Kulisa trávník byla pravděpodobně součástí „lesní“ scény. Jsou to dva dřevěné rámy potažené plátnem s motivem trávy a lesní cesty.

Scéna Zámek

Jedná se o vyobrazení exteriéru i interiéru. Součástí venkovní scény byla zámecká balustráda v barokním slohu. Vidět je na ní pouze šest kuželek, dalších asi pět překrývá keř. Tato malba byla vytvořena na jednom kuse plátna. Součástí exteriéru byly druhá podobná balustráda, kde se na pravé straně nachází váza podpíraná dvěma andílky (putti). K zámku pravděpodobně náleželo i ornamentální zábradlí. Tvoří ho čtverce ve dvou řadách, které jsou dělené v úhlopříčkách a ve středu ozdobené kroužky. Zajímavostí u této dekorace je, že kraje plátna jsou zahnuty a pomocí hřebíčků jsou napnuty na rám z boční strany, což vypovídá o tom, že nejdříve byla kulisa namalována a až poté napnutá na rám.²⁰⁷ Obraz zámku dotvářely sloupy na oboustranně používané kulise. Z jedné strany byl vyobrazen sloup s hladkým dřikem bez patky, který měl připomínat červený mramor. Z druhé strany byl kanelovaný sloup, jenž ochotníci využít postavili na jeviště například při představení *Starořímská hra*.

Scéna Hrad

Hradní portál tvoří velké kulisy o rozměrech 281 x 219, 281 x 150 a 198 x 69 cm. Tato dekorace vyobrazuje kvádřovou stěnu s dveřmi na pantech. Malba byla provedena

²⁰⁷ Zábradlí je pracovní název pro kulisu, který použila při zápisu do protokolu o stavu díla restaurátorka Věra Kašparová. In: Průzkum sbírky divadelních kulis v Sudslavě I. Nálezová průzkumová zpráva. Litomyšl, 2011. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Ateliér restaurování uměleckých děl na papíru a souvisejících materiálů.

technikou tempery na druhotně použitém plátně – na straně rubu je viditelná dřívější malba zobrazující vesnické stavení či dřevěné dveře. Kulisa představuje románský polokruhový portál s úzkými sloupky po bocích.²⁰⁸ Kulisa je na několika místech poškozena protržením a dřevo napadl červotoč. Hradní scénu dotváří cimbuří.

Scéna Vesnické stavení

Základní kulisou pro divadelní představení z vesnického prostředí byl domek s doškovou střechou. Domeček má okénko, které lze otevírat, a jeho křídla jsou také potažena plátnem. Typologicky se jedná o část zděného omítnutého venkovského stavení. Na pravé straně chaloupky se nalézá plot a za ním vyrůstá keř. Mezi venkovskými kulisami je průčelí roubenky a toto je tvořené několika kusy plátna. K vesnickému stavení zcela určitě náležel plot tvořený dřevěnými laťkami s vrátky na pantech. Ke scéně patřila kulisa, která zobrazovala dvířka skříně (almary). Plátno bylo již použito druhotně, protože zde byly zbytky modrobílé barvy a část okna stavení. Kachlová kamna v zelené barvě jsou trojrozměrnou kulisou, stály ve venkovské světnici. Další 3D dekorací je skříň v okrové a hnědé barvě s malovanými dveřmi. Zdobné prvky mají motiv ornamentů – kyttek v červené, modré a zelené barvě. V otevřených dveřích je motiv obdélníkových kvádrů, které měly znázorňovat hrad. Trojrozměrná kulisa dřevěného trakaře je v dezolátním stavu, ten je rozlámán na několik částí.

Scéna Skaliska

Obraz hor, respektive skal, se skládal z menších a větších částí. Kulisa zobrazující skálu se mohla využít pro dvě různá představení či dvě různé scény, protože na reversu je hradní zeď. Větší kulisy vyobrazující skály jsou malované tmavými odstíny v kontrastu s okrovým a fialovým odstínem balvanů na krajích.²⁰⁹

Kulisy rámované jemným dekorem

Zajímavá je dekorace „**Cestička**“ zobrazující pohled do otevřené krajiny, uprostřed vede úzká cesta a podél ní je vidět po levé straně smrk a po pravé straně vysoká

²⁰⁸ Průzkum sbírky divadelních kulis v Sudslavě I. Nálezová průzkumová zpráva. Litomyšl, 2011. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Ateliér restaurování uměleckých děl na papíru a souvisejících materiálů.

²⁰⁹ Průzkum sbírky divadelních kulis v Sudslavě I. Nálezová průzkumová zpráva. Litomyšl, 2011.

bříza, vzadu je horizont s lesem a nízkými kopci. Netradiční pojetí malby spočívá v tom, že krajinný výjev je dekorativně rámován boltci, mušličkami, červenými lemy po stranách. Na reversu je plocha kulisy modrá a uprostřed je vyobrazen putto (dítě podobné andílku je na rubové straně u všech dalších kulis tohoto typu). Tato kulisa, stejně jako všechny ostatní, mohly být zámeckým oknem, ze kterého je výhled do krajiny. Stejnou dekorativní malbu má i další kulisa „**Řeka**“ – uprostřed teče říčka či potok, kolem tekoucí vody je na břehu jeden holý strom a část listnatého stromu. Divadelní kulisu „**Tůňka**“ zobrazuje tůň namalovaná uprostřed plátna, po pravé straně je bříza v pestrých barvách pozdního léta a začínajícího podzimu a vlevo opět holý strom. Další obraz znázorňuje „**Potůček s kostelem**“, uprostřed opět teče voda a u ní stojí zřejmě borovice, v dále je kostel. Celá tato sestava vyobrazuje čtveřici ročních období.

Kulisa „Jaro“: Už tolik typická cestička, která je spojovací linkou divadelních kulis, se klikatí krajinou a podél ní stojí dvě vysoké břízy, v horizontu je široké pole a za ním les. **Kulisa „Léto“:** Na plátně je pohled na obilné pole s trojicí snopů v popředí, uprostřed pole se nachází ostrůvek s listnatým lesíkem a z něj vyrůstajícími dvěma břízami. Jasně žluté barvy pohladí oko diváka. **Kulisa „Podzim“:** Autor zachytil podzimní krajinu, v popředí s borovicí, za ní zoraným polem a jehličnatým lesem v pozadí. **Kulisa „Zima“:** Zimní motiv se zasněženou cestičkou, v popředí vysokou břízkou a u ní plůtkem, na konci cesty stojí chaloupky s vyčnívajícími zasněženými střechami. Druhou variantu na zimu představuje již typický vysoký strom, v popředí se zasněženými smrky. Rozměry všech těchto kulis jsou 80 x 181 cm. Ze stejné série vyobrazení je i kulisa představující zámecké rokokové zrcadlo, v červených a růžových barvách. Jeho rozměry jsou 58 x 181 cm.

Prospekt Orientální město/ Altán v lesíku

Dvojí vyobrazení má prospekt, na němž je z přední strany vyobrazeno orientální město a druhou stranu tvoří altán s jezírkem a listnatým lesem. Prospekt je malovaný technikou tempery na plátně a pomocí hřebíčků je přibitý při horní a dolní straně na dřevěnou tyč. Rozměry prospektu jsou 605 x 288 cm, sešitý je ze tří horizontálních kusů z levé strany a jednoho vertikálního pruhu po pravé straně. Pravý pruh mohl být domalován až později, o čemž svědčí jiné barevné odstíny a rukopis autora se také liší.

Při odborném průzkumu se zjistilo, že prospekt nese známky poškození a nachází se na něm menší záplata, na mnoha místech bylo silně zvlňené a chyběly i kusy materiálu.²¹⁰

Prospekt: Skály/Náves

Prospekt je malován technikou tempéry na plátně a sešitý je ze tří kusů plátna. Jeho rozměry jsou 588 x 290 cm. Jsou na něm vyobrazena v šedofialových barvách skaliska s vodopádem, který je modrých a okrových barvách. Na zadní straně je náves, kde jsou vesnická stavení s doškovými střechami a nalevo je rybník se studní.

Prospekt: Interiér zámku/Vesnické stavení

Na nejmenším prospektu, jehož rozměry jsou 295,5 x 295 cm, jsou dvě scénická vyobrazení. Z jedné strany se nachází interiér zámku, respektive pohled z balkonu do pokoje, na zadní straně je interiér vesnického stavení. Opona je sešita ze tří horizontálních kusů plátna.²¹¹ Zámecký interiér tvoří půlkruhový portál s částí balustrády, kterou zdobí orchideje. Za balustrádou je viditelná lavice s červeným polstrováním a vysoké okno se záclonkami. Vesnické stavení z druhé strany představuje roubenou chalupu, uprostřed je okénko s červenými záclonkami, na okně stojí květináč s muškáty. Prospekt je poškozený – jsou na něm skvrny neznámého původu, plátno je zvlňené a promáčknuté, v jeho spodní části chybí kusy materiálu. Díky rolování plátna došlo k odření barvy a postupně se spráňuje.

Kdo zná krajinu v okolí Hemže, část města Choceň v okrese Ústí nad Orlicí, jistě by nic nenamítl proti tomu, kdybych si dovolila tvrdit, že je na divadelních kulisách rámovaných dekorem zachycena. I kostel Nanebevzetí Panny Marie, který autor na plátně vyobrazil, by mohl odpovídat barokní stavbě v malé vesnici Hemže. Řeka, která krajinou protéká, jsou zřejmě slepá ramena Tiché Orlice. V údolí této krajinářské oblasti se nacházejí tůňky a mokřady, typickými stromy, které lemují cesty a cestičky, jsou břízy bělokoré. Když už dnes známe autory kulis a víme, že malíř Emil Šimek působil v Horním

²¹⁰ Průzkum sbírky divadelních kulis v Sudslavě II. Nálezová průzkumová zpráva. Průzkum prospektů. Litomyšl, 2011. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Ateliér restaurování uměleckých děl na papíru a souvisejících materiálu.

²¹¹ KAŠPAROVÁ Věra, ŽIVNÁ Lucie, JUSTOVÁ, Tereza, WANKOVÁ Veronika. Průzkum sbírky divadelních kulis v Sudslavě. Nálezová průzkumová zpráva. *Průzkum prospektů*. Litomyšl, 2011. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Ateliér restaurování uměleckých děl na papíru a souvisejících materiálu.

Jelení, které se od Hemže nachází asi 20 km, můžeme s velkou pravděpodobností říci, že kulisy malované v dekoru budou jeho dílem. Krajinomalba patří do jeho tvorby, která byla ovlivněna dílem Antonína Slavička. Při srovnání děl obou autorů podobné prvky v díle objevíme.²¹²

Do dnešních dnů se dochovaly nejen divadelní kulisy, ale i fotografie, díky kterým můžeme určit, pro jaké představení jednotlivé scény vznikaly. Snímek z rodinného alba paní Anny Harapátové z Velké Skrovnice je z představení divadla Ostach v Sudslavě, které neslo název *Starořímská hra*. Bohužel přesnou dataci neznáme, fotografie ale vznikla zřejmě ještě před rokem 1930. Ze stejného alba je totiž i snímek z 13. února 1927, kdy se v nedalekém Koldíně odehrálo představení *Diblíkova dceruška*.

Většina fotografií pochází až z 30. let 20. století. V rodinném albu paní Anny Harapátové se dochovalo několik fotografií, na kterých jsou členové ochotnického spolku před kulisami a prospekty. Fotograf zachytil v roce 1932 před pozadím Orientálního města 29 sudslavských ochotníků v precizně ušitých a propracovaných kostýmech. Na snímku přibližně z roku 1943 stojí herci před prospektem skalisek, která se objevila ve hře *Krásná paní Masabielská – Zjevení v Lurdech*. V hlavních rolích se představili Marie Matějková v úloze Bernardety Soubirousové a Antonín Matějka v roli biskupa.

Divadlo v Sudslavě bylo ve 30. letech na svém vrcholu. Herci nazkoušeli vynikající díla z pera významných českých dramatiků. Hra Aloise Jiráska *Lucerna* měla velkou návštěvnost a ochotníci předvedli pod vedením režiséra Plocka nezapomenutelné výkony. Postavu kněžny ztvárnila paní Božena Jetmarová, maminka paní Štěpánky Hubálkové, která dnes píše Kroniku obce Sudslava. Oblíbenou hrou bylo drama Maryša od bratří Mrštíků. Hlavními protagonisty byli Josef Zeman, který si zahrál Francka, a role Maryši se opět zhostila Božena Jetmarová.²¹³

V Sudslavě hráli divadlo nejen dospělí, ale i děti, neboť vznikl i dětský školní soubor. Klasickým představením, které děti secvičily, byla pohádka *O perníkové chaloupce*. Z prostředí českého venkova byly dvě divadelní hry – *Ta naše písnička česká*, která měla premiéru 21. ledna 1941 a *Do Prahy je cesta dlouhá*, hraná na podzim roku 1942. Nadšené obecenstvo tleskalo hlavně Jiřině Tošovské a Antonínu Matějkovi,

²¹² Srovnání je možné s obrazem Antonína Slavička Silnice v Kameničkách z roku 1903. Více k Slavičkově tvorbě WITTLICH, Petr. *Malíři české secese*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2012, s. 86. ISBN 978-80-246-2020-6.

²¹³ ZAPLATÍLEK, Tomáš. *Historie ochotnického divadla obce Sudslava*. Sudslava: Genius loci Sudslava o. s., 2014, s. 12

ztvárnění jejich rolí bylo téměř profesionální.²¹⁴ Také po druhé světové válce se hrálo v Sudslavě divadlo. Jedna z posledních her byla *Když kvetly růže* a dětské představení *Kája Mařík v pohádce*, která byla sehrána 20. a 21. února 1948.

Ochotnické divadlo v obci Sudslava sice s rokem 1948 zaniklo, nicméně divadelní kulisy žijí dále. Dneska už jsou kulturním dědictvím, které je třeba uchovat pro budoucí generace. Jsou symbolem umění, které je proměnné a pohyblivé.

²¹⁴ Tamtéž, s. 13



Divadelní kulisa „Potůček s kostelem“

6. 3. Malíři divadelních kulis

Pokud vynecháme velká městská divadla, kde se na výzdobě divadelních dekorací podíleli významní umělci, kulisy pro ochotnické spolky vytvářeli mnohdy lidé s minimálním vzděláním v oboru. Dohledat autory děl, pokud nikde nebyl záznam o jejich práci, je poněkud obtížné. Kulisy mnohdy malovali učitelé nebo zruční herci. Když v roce 1896 získala Čtenářská a divadelní jednota v hostinci J. Militkého ve Vrchovině (součást Nové Paky) divadelní oponu a dekorace, byl jejich autorem zahradník z Vidochova Josef Hrubý, který byl zároveň režisérem divadelního spolku.²¹⁵ V Kameničkách v roce 1904 namalovali pro hasičský sbor oponu a kulisy místní farář Jan Selichar s učitelem Otakarem Svobodou a Josefem Řebíčkem.²¹⁶ Většina opon pro vesnická divadla vznikala pod rukami malířů pokojů. Opony malovali ale i regionální umělci, kteří se ve své době příliš neproslavili. Inspiraci pro svá díla nacházeli v okolí, kde pobývali, mnohdy improvizovali s vlastními nápady, nebo využívali různých předloh.

Kdo je autorem divadelních kulis, nebylo dlouhou dobu po jejich objevení známé. V roce 2014 byly ve Vamberku součástí výstavy vztahující se k dějinám každodenního života za první republiky dekorace, které připomínaly výjevy ze sudslavských divadelních kulis. „*Ve Vamberku byla tehdy výstava kočárků. Za vystavenými exponáty se tyčily kulisy, na nichž byla vyobrazena vesnice. Ten obraz byl naprosto totožný s divadelními dekoracemi nalezenými na půdě fary.*“²¹⁷ Tomáš Zaplatílek se nakonec spojil se synem autora těchto dekorací – Josefem Hynkem mladším.

6. 3. 1. Josef Hynek

Autorem divadelních kulis, kterého se podařilo vypátrat, je Josef Hynek, starší (1899–1971). Vyučil se jako malíř a lakýrník, účastnil se bojů první světové války, kde

²¹⁵ Opony: Vrchovina (Nová Paka), Čtenářská a divadelní jednota v hostinci J. Militkého, opona s neznámým motivem, autor Josef Hrubý z Vidochova, 1896, ztracena [online]. Databáze českého amatérského divadla. 2005 [cit. 4. 6. 2019]. Dostupné z:

<http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=opona&id=232>

²¹⁶ Opony: Kameničky, hasičský sbor, opona, a. Selichar, Svoboda, Řebíček, před 1904 [online]. Databáze českého amatérského divadla. 2005 [cit. 4. 6. 2019]. Dostupné z:

<http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=opona&id=816>

²¹⁷ Z rozhovoru vedeného s majitelem divadelních kulis Tomášem Zaplatílkem 13. 4. 2019.

byl těžce raněn. Po svém návratu pracoval např. na výzdobě Obecního domu v Praze. Malíř dekorací působil ve Vamberku, kde v roce 1930 nechal postavit dům s vysokými stropy, aby mohl ve svých dílnách tvořit velké divadelní opony. Syn malíře Josef Hynek ml. v roce 2014 vzpomíná, že se na půdě v domě nacházelo velké množství vyřezávaných šablon, které se používaly při malování opon i při zámeckých malbách. Při bourání domu se ale vše zlikvidovalo. Bohužel podrobnější informace k nim už těžko zjistíme. Josef Hynek měl přemalovat oponu v Pekle nad Zdobnicí²¹⁸. Autorem původní opony byl vamberecký malíř Jan Grulich (Krulich), který ji namaloval podle předlohy, obrazu Jaroslava Špillara.²¹⁹ Oponu měl Grulich namalovat u příležitosti stavby nového jeviště. Ochotníci si přáli mít na oponě výjev ze života Jana Koziny. Když v roce 1975 skončila v Pekle ochotnická činnost, byla zapůjčena Městskému klubu Zdobničan ve Vamberku. Při vzniku knihy *Malované opony českých zemí*, zjistilo se, že opona je dodatečně po obou stranách nastavovaná. Domalování by prý bylo technicky nemožné, a spíše došlo k celému jejímu přemalování. Navíc v hostinci v Pekle v roce 1927 hořelo a mohl to být jeden z důvodů, proč došlo k rozšíření opony.²²⁰ „*Vím bezpečně, že otec přemaloval pekelskou oponu včetně vzpomínky matky, jak opona byla zavěšena v dílně. Ale žádný doklad se z té doby nezachoval, vše odvál čas včetně pamětníků. V roce 1930 postavili rodiče ve Vamberku dům s vysokými dílnami právě pro vytváření nákladných divadelních dekorací. Žel, válkou vše skončilo a zůstaly jen problémy s vytápěním vysokých dílen.*“

Syn Josef Hynek mladší předal soubor předloh divadelních opon a dekorací do Okresního archivu v Rychnově nad Kněžnou, originál je uložen v archivu vamberských historiků.²²¹

²¹⁸ Peklo nad Zdobnicí je část města Vamberk.

²¹⁹ Jaroslav Špillar (1869–1917) byl český malíř, který tvořil v oblasti Chodska. Byl žákem Františka Ženíška a Jakuba Schikanedera. Více k životu umělce v WENIG Jan: *Malíř chodského lidu Jaroslav Špillar*. Krajské nakladatelství, Plzeň 1960.

²²⁰ *Peklo, Josef Hynek ml.: Odhalené tajemství pekelské opony* [online]. Databáze českého amatérského divadla. 2005 [cit. 4. 6. 2019]. Dostupné z: <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=txt&id=15127>.

²²¹ Syn Josef Hynek mladší na svého otce vzpomíná jako na renesančního člověka, byl to všestranný malíř, znalec hvězd a dopisující člen Akademie věd v oblasti botaniky. *OSOBNOSTI: Hynek, Josef, malíř kulis, Vamberk* [online]. Databáze českého amatérského divadla. 2005 [cit. 4. 6. 2019]. Dostupné z: <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=opona&id=232>

6. 3. 2. Emil Šimek

Malíř Emil Šimek (19. 12. 1890 – 10. 2. 1961) se narodil jako nejmladší dítě do rodiny chalupníka Josefa Šimka v Nové Vsi u Plchůvek. Svůj kreslířský talent začal objevovat už v obecné škole a v mládí jej plně rozvinul. Ačkoliv ho tato umělecká činnost velmi bavila, vyučil se nakonec jako malíř pokojů a řemeslu se věnoval po celý zbytek života. Velmi jej ovlivnila tvorba Jakuba Schikanedera, který patřil ke generaci malířů, jež se podíleli na výzdobě Národního divadla. Rovněž ho zasáhlo dílo Jožky Úprky, jehož obrazy jsou významným dokumentem folkloru jižní Moravy.²²²

Ve tvorbě Emila Šimka se často objevuje motiv krajiny a lidové architektury, zde našel malíř vzory zejména v Antonínu Slavíčkově a kreslíři Mikuláši Alšovi. Antonín Slavíček patřil k nejvýznamnějším představitelům krajinomalby nového secesního stylu. V prostředí Hostišova hledal inspiraci, kam ho pozval spisovatel Herben. Zde vznikly obrazy v roce 1902 Pohorská vesnice a Kvetoucí louka. Pracoval s velkými prostorovými plochami, nad kterými bylo nebe. V letech 1903–1906 pobýval malíř v Kameničkách na Českomoravské Vysočině, odkud psal také dopisy, ve kterých apeloval na potřebu co nejprostšího vyjádření silných dojmů.²²³ Slavíček tak svou tvorbou silně zapůsobil na dílo Emila Šimka.

Nejvíce si malíř Šimek zamiloval oblast východních Čech, kde nacházel inspiraci pro své dílo. „Z vyhlídky V dubu v Jelení spolehlivě pojmenoval všechny kopce a vesnice v dohledu.“²²⁴ Učarovala jej i příroda na Vysočině, která byla protkaná chaloupkami s doškovými střechami. Ve svých obrazech zachytil život prostých lidí, husopasek, ženů a venkovanů. Během pobytu na různých místech ve východních Čechách se seznámil s ochotníky, se kterými začal spolupracovat a podílel se na vzniku divadelních scén pro různá představení a namaloval i několik opon. Dekorace vesnického stavení patřící do souboru sudslavských kulis vytvořil autor někdy mezi rokem 1920–1930. Zajímavostí je, že se do míst, která měl rád, vydával na kole. Dost možná na něm přicestoval i do Horního Jelení²²⁵ a podrobně zachytil život ve vesnici před sto lety. Jeho dcera Oluša Hercíková

²²² O malíři Emilu Šimkovi. *Jelenské listy*, 2013, č. 5, s. 5.

²²³ WITTLICH, Petr. *Česká secese*. Praha: Odeon, 1982, s. 218. – 220. Na přelomu 19. a 20. století dochází k velkému rozkvětu českého výtvarného umění. Výtvarníci do svých děl často promítali vztah k přírodě.

²²⁴ Text k výstavě ve Vamberku. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

²²⁵ Obec Horní Jelení je od Sudslavy vzdálena přibližně 26 kilometrů.

v roce 2013 na otce zavzpomínala. „*Můj tatínek přišel na Horní Jelení v roce 1920. Vyučil se malířem pokojů a divadelních dekorací. Poté pracoval v Kostelci n. Orlicí a v Praze. Před 1. sv. válkou i během ní sloužil v c.k. rakouské armádě 8 let. Za války pak na západní frontě v Itálii spolu se Srby a Chorvaty, které měl velmi rád. Už před vojnou miloval moji maminku Aničku a s tou se v roce 1920 vzali. Svoji živnost provozoval se svými pomocníky a uční na Jelení a v jeho okolí. Bylo nám dobře, v zimě hůře, byla to sezónní práce. Svoji práci měl rád a maloval i obrazy.*“²²⁶ V Horním Jelení prožil Emil Šimek velkou část života a na místním hřbitově je také pochován. Zemřel 10. února 1961.²²⁷ Ačkoliv byl Emil Šimek samouk, lze jeho tvorbu považovat za projev kultivovaného krajinářského malířství.

6. 4. Restaurování divadelních kulis

Myšlenka zrestaurovat a zachránit kulisy sudslavských ochotníků se objevila záhy poté, kdy se restaurátoři utvrdili, že divadelní kulisy tvoří ojedinělou sbírku nejen ve východních Čechách, ale i v celé České republice. O jejich stavu a obnově museli rozhodnout odborníci, jejichž úkolem bylo posoudit, do jaké míry jsou dekorace poškozené a jakou péči budou vyžadovat. Na první pohled nejevily kulisy výrazné známky poškození, zaneseny byly hlavně nánosy prachu, půda byla suchá a odvětrávaná a záměr na záchranu se nejevil jako beznadějný. Přesto nebylo možné v následujících 5 letech začít s průzkumem, protože probíhala stavební rekonstrukce fary. V roce 2011 se vlastník objektu spojil s odborníky z Fakulty restaurování Univerzity Pardubice. „*Vedoucí Ateliéru Veronika Kopecká se přijela na divadelní kulisy podívat a sbírku zhodnotila. Usoudila, že jejich umělecko-historický význam není zanedbatelný. Proto jsme se dohodli na podrobné dokumentaci a následném restaurování.*“²²⁸ Zpráva, která vznikla, byla významným dokumentem při žádostech o dotace na restaurování tohoto cenného souboru. Vzhledem k tomu, že sbírka kulis čítá devadesát kusů, bylo jasné, že

²²⁶ *OSOBNOSTI: Hynek, Josef, malíř kulis, Vamberk* [online]. Databáze českého amatérského divadla. 2005 [cit. 4. 6. 2019]. Dostupné z: <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=opona&id=232>.

²²⁷ Životopisné údaje jsou z plakátu, který byl umístěn na výstavě ve Vamberku v roce 2014.

²²⁸ Rozhovor s Tomášem Zaplatílkem, vlastníkem nemovitosti, fary čp. 1 v Sudslavě. Sudslava 26. 7. 2018.

ne všechny kulisy mohou být zrestaurovány v krátkém časovém horizontu. Rozpočet, který restaurátoři na obnovu vyčíslili, se navíc pohyboval okolo 2,5 milionu korun.²²⁹

V roce 2011 restaurátorka Veronika Kopecká vypracovala záměr na obnovu sbírky, tehdy se ještě nevědělo, kdo je autorem divadelních scén. Některé kulisy byly silně poškozeny a na jejich dezolátním stavu se podepsalo několik různých faktorů. Na první pohled bylo vidět, že kulisy jsou velmi silně znečištěné a na jejich povrchu se nachází obrovské množství prachu, který na ně dosedal dlouhých 60 let. Jejich stav zhoršovala nešetrná manipulace, ale i to, v jakých podmínkách byly na půdě uloženy. Špatný způsob uchování, dekorace byly poskládány natěsno vedle sebe i přes sebe, ovlivnil úbytek povrchových barevných vrstev. Na kulisách se vyskytovaly trhliny, protlaky a na některých místech byly úplně protrženy, jejich „krásu“ poškodily i skvrny neznámého původu.

Plátno bylo na dřevěný rám přichyceno různými kovovými prvky, které po tak dlouhé době silně zkorodovaly. Pozitivní zprávou bylo, že po prvotním prozkoumání se nezdálo, že by dekorace byly napadeny plísněmi. Dřevěné části byly poškozené mechanicky a nebyly zjevné známky po ničení červotočem. Veronika Kopecká se v restaurátorském záměru vyjádřila jasně – současný stav je neprezentovatelný až havarijní. Doporučila odborný zásah, zvláště vytvoření adekvátního prostoru a systému pro uložení takto cenného díla.²³⁰ V roce 2011 restaurátorka sbírku zdokumentovala a vyfotografovala detaily poškození.

Podrobný průzkum kulis na faře v Sudslavě probíhal v srpnu roku 2011. Účastnily se ho studentky z Fakulty restaurování Univerzity Pardubice, které vypracovaly podrobnou zprávu a protokoly o stavu díla. Analýza se týkala všech divadelních kulis včetně prospektů a 3D prvků, například kachlových kamen. Do protokolu studentky zaznamenaly veškeré informace o díle. Jakou technikou malba vznikla, jaké jsou rozměry jednotlivých dekorací, detailně popsaly stav, v jakém se konkrétní části (kulisy) nachází. Tento kompletní průzkum měl za úkol vytvořit ucelený obraz o sbírce a její kvalitě. Důležitou součástí byla fotodokumentace včetně zachycení celých scén.²³¹

²²⁹ KOPECKÁ, Veronika. *Záměr na restaurování sbírky kulis fary v Sudslavě*. Litomyšl, 2011. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Ateliér restaurování uměleckých děl na papíru a souvisejících materiálech. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

²³⁰ KOPECKÁ, Veronika. *Záměr na restaurování sbírky kulis fary v Sudslavě*. Litomyšl 2011. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

²³¹ KAŠPAROVÁ, Věra, ŽIVNÁ, Lucie, JUSTOVÁ, Tereza, WANKOVÁ, Veronika. *Průzkum sbírky divadelních kulis v Sudslavě*. Nálezová průzkumová zpráva. Litomyšl, 2011. Univerzita Pardubice.

V první fázi se restaurátorky zaměřily na průzkum jednotlivých kulis, poté se ve svém výzkumu věnovaly prospektům. V protokolu o stavu archiválie jsou prospekty označeny jako opony, tyto dekorace ale tvořily zadní část scény, název opona proto není přesný. Nakonec šest kompletních scén podrobně zdokumentovaly. „*Díky spolupráci s Fakultou restaurování v Litomyšli se podařil realizovat projekt částečné obnovy a restaurování sudslavské sbírky divadelních dekorací. Na restaurátorské práce přispěla v roce 2013 Nadace barokního divadla zámku Český Krumlov, která tak ocenila výjimečnost tohoto souboru v rámci celé České republiky.*“²³²

Na základě průzkumu restaurovaly další čtyři studentky²³³ pod vedením Veroniky Kopecké několik kusů divadelních kulis v roce 2013. Do ateliéru Fakulty restaurování byly odvezeny tři vytipované dekorace. Jednalo se o vesnické stavení, travnaté prostředí s kameny a ručně malovanou skříň. První zevrubné zkoumání studentky provedly na denním rozptýleném světle a zjišťovaly základní informace o díle, orientačně posoudily výtvarnou techniku, podložku a míru poškození díla. Detailnější průzkum v bočním razantním osvětlení dobře vykreslil reliéf obrazu a zdůraznily se deformace způsobené přehnutím a zmačkáním. Restaurátorky pomocí UV světla pozorovaly dílo v krátkovlnném ultrafialovém záření, kdy je například možné zjistit výskyt aktivního napadení houbou. Při restaurování uměleckých děl hraje důležitou úlohu i chemie – vzorky barevné vrstvy byly podrobeny zkouškám identifikaci pojiva a stratigrafii barevných vrstev. Tento proces probíhal pod mikroskopem a studentky určily druh pojiva mikrochemickými zkouškami.²³⁴

Plátěná podložka nesla stopy různých poškození, byla zničená a roztržená. Z obou stran díla se nacházely skvrny a nebylo možné určit, jakého jsou původu. Kulisy byly pravděpodobně použity druhotně, o čemž svědčily malby na zadní straně. Dřevěné části kulis nesly značná poškození zejména od dřevokazného hmyzu, což nebylo po prvotním posouzení o dva roky dříve zcela vidět. Dále byla na nich patrná mechanická poškození, zejména v místech upevnění pantů, došlo k trhlinám a místy k úplnému oddělení. V některých částech plátno zcela chybělo.

Fakulta restaurování. Ateliér restaurování uměleckých děl na papíru a souvisejících materiálů. Osobní archiv Tomáše Zaplatíla.

²³² PŘIBYLOVÁ, Věra a Veronika KOPECKÁ. Unikátní divadelní kulisy restaurovaly studentky z Litomyšle. In: Zpravodaj Univerzity Pardubice. Pardubice, Univerzita Pardubice, 2014, č. 79, s. 18–19.

²³³ Petra Janská, Luisa Wávrová, Alena Fecskeová, Zuzana Nohejlová

²³⁴ PŘIBYLOVÁ, Věra a Veronika KOPECKÁ. Unikátní divadelní kulisy restaurovaly studentky z Litomyšle, s. 18–19.

Restaurátorky z kulis nejprve odstranily prach s použitím muzejního vysavače a následně je dočistily latexovými pryžemi. Protože docházelo ke sprášování barvy, byla zpevněna jednoprocenním přípravkem – Paraloidem B72 v toluenu. Tato koncentrace musela být testována, aby nedošlo k barevným změnám. Odbornice odstranily skvrny od exkrementů ptactva a malty skalpelem tamponováním vodno-etanolovým roztokem. Restaurátorka Veronika Kopecká se nakonec vyjádřila: „*Skvrny od neznámé tekutiny jsme se, po řadě testů na jejich odstranění, rozhodli ponechat, jejich odstranění by vedlo ke ztrátě barevné vrstvy. Skvrny a jejich silně charakteristický vizuální projev jsme se snažili potlačit retuši.*“²³⁵ Nedílnou součástí obnovy divadelních dekorací byla obnova plána a jeho napnutí na rám, který byl ošetřen proti dřevokaznému hmyzu. Původní železné hřebíky a panty byly nahrazeny novými.

Kulisy se po odborném zásahu vrátily ke svému majiteli a umístěny jsou v reprezentativním sále fary v Sudslavě.

6. 5. Presentace divadelních kulis

Majitel farního objektu se rozhodl zpřístupnit jedinečný soubor divadelních dekorací veřejnosti. Významným krokem pro prezentaci bylo zaregistrování sudslavských kulis do Databáze českého amatérského divadla a doplnění historie k ochotnickým spolkům v obci Sudslava. Další informace mohly být upřesněny díky fotografiím, které v rodinných albech našli pamětníci. Výjimečnost divadelních kulis a snahu o jejich záchranu a zpřístupnění ocenil i autor publikace *Malované opony divadel českých zemí* Jiří Valenta (1. 9. 1927 – 12. 5. 2019), který v e-mailové komunikaci ze dne 28. 10. 2012 Tomášovi Zaplatílkovi píše: „*Uvědomil jsem si, jak významný počin jste to zorganizoval, když dědictví po divadelních nadšencích je na věky věků tak důkladně popsáno, snad i střeženo, a čeká na svoje vzkříšení. Přiznám se, že úkol vybrat a přenést dokumentaci do databáze byl dost časově náročný a i technicky obtížný. Jsem ale rád, že jsem vydržel a k dosud ne příliš četným dokladům a „scénografii“ ochotníků přibyl významný vklad. Děkuji Vám za jeho zprostředkování.*“²³⁶

²³⁵ Tamtéž, s. 18.

²³⁶ E-mailová korespondence ze dne 28. 10. 2012 mezi Tomášem Zaplatílkem a Jiřím Valentou. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

Stálou expozicí má část souboru divadelních kulís v sálech barokní fary, vlastník využil její reprezentativní prostory a nechal je zavěsit na stěny ve společenském sále v přízemí, část z nich umístil v prvním patře v reprezentačním pokoji. Návštěvníci si kulisy mohli prohlédnout už v roce 2011 při příležitosti prvního ročníku regionální kulturní akce Den otevřených ateliérů.²³⁷ V následujících letech se spolek Genius loci Sudslava z.s. opět do „dnů“ zapojoval.

V roce 2014 a 2015 byly kulisy představeny i na jiných místech v rámci Pardubického a Královéhradeckého kraje, ale také na Moravě. Vzhledem k tomu, že přepravovat dekorace by bylo problematické, s ohledem na jejich velikost a váhu, ale i možnost poškození, vznikly tzv. obrazy na motivy sudslavských divadelních kulís. Vzniklo deset velkoformátových panelů, které putovaly po různých výstavních prostorech. Poprvé byly představeny ve foyer auly na Univerzitě Pardubice v prosinci roku 2014, v Hradci Králové byly k vidění ve Studijní a vědecké knihovně. Ohlasy návštěvníků byly povzbudivé. Realizace výstavy kulís byla ojedinělým pokusem obrátit pozornost k této oblasti kulturního dědictví.

O výstavu obrazů mělo v roce 2015 zájem Muzeum loutkařských kultur v Chrudimi a představilo ji pod názvem „*Vítejte ve světě divů*“. V témže roce byly k vidění v Městské knihovně ve Vysokém Mýtě a o rok později byly součástí barokních slavností – obrazy na motivy kulís byly instalovány Jezuitském konviktu Univerzity Palackého v Olomouci. V příštím roce se by se měly představit v Orlickém muzeu v Chocni.²³⁸

²³⁷ ZAPLATÍLEK, Tomáš. *Výstava historických kulís v Sudslavě* [online]. Orlický deník, 2005 – 2019 [cit. 8. 5. 2015]. Dostupné z https://orlicky.denik.cz/kultura_region/vystava-historickych-kulis-v-sudslave20110801.html.

²³⁸ Rozhovor s Tomášem Zaplatílkem, vlastníkem fary v Sudslavě. Sudslava 9. 6. 2019.

7. NOVODOBÁ HISTORIE FARY

Kde jinde hledat faru než v blízkosti kostela. Kde jinde hledat faráře nežli v kostele nebo na faře. Ještě v nedávných letech tyto rovnice platily. Jenže, věřících ubylo, duchovních začalo být nedostatek, farář (mnohdy i ten polský či německý) začal působit ve více obvodech. Příběh některých far spěl k jejich konci. Církev neměla na opravy svých domů peníze, a tak se rozhodla svůj majetek rozprodávat. Církevní památky se daly pořídit sice za přijatelné peníze, nicméně investice do nich byly mnohem vyšší.

Hned tři diecéze (královéhradecká, plzeňská a českobudějovická) začaly po roce 2000 nabízet prostřednictvím realitních kanceláří fary k prodeji, čímž osud některých definitivně zpečetily a odsoudily k zániku, neboť ne každý nový majitel věděl, jak s nimi naložit. Důkazem, kdy několik let budovy chátraly, je skvostná fara ve Svinčanech nebo donedávna fara v Uhersku v Pardubickém kraji.

Královéhradecká diecéze prodala v roce 2006 budovu fary v obci Sudslava nadšenci a milovníku historie Mgr. Tomáši Zaplatílkovi z Hradce Králové. Vystudoval kulturní dějiny se zaměřením na památkovou péči a od chvíle, kdy se stal majitelem, směřoval své úsilí k záchraně barokní budovy. Měl velký zájem na zachování a dalším zpřístupnění památky nejen občanům ze Sudslavy, ale i lidem, kteří do obce zavítají z blízkého i vzdáleného okolí. Od tohoto roku se začalo s postupnou obnovou budovy i přilehlého hospodářského stavení včetně soch ve farním areálu.

7. 1. Památková obnova fary

Důležitým mezníkem se stal rok 2010, kdy došlo k založení občanského sdružení Genius loci Sudslava o. s. Jeho hlavní činností je chránit kulturní památky a hodnoty, pořádat kulturně-společenské akce a zejména pečovat o kulturní památku – faru Sudslavu a farní komplex. Od chvíle, kdy začal vlastník obnovovat památku, spolupracuje s památkáři a restaurátory tak, aby zásahy do historického objektu byly co nejcitlivější.

Bývalou faru v obci Sudslava nabyt již jako kulturní památku a od počátku k její obnově začal přistupovat s citlivým úsilím o záchranu a s povinnostmi, které mu ukládá Zákon České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Pro majitele historicky cenného objektu vznikla tedy povinnost o památku pečovat, aby byla v dobrém stavu a nedocházelo k jejímu dalšímu poškození a znehodnocení cenných architektonických prvků. Starat se přitom o kulturní památku vyžaduje financovat ji

z vlastních zdrojů, ale současně využít pomoci, která je prostřednictvím příspěvku na obnovu poskytována ze strany státu. Tu se také nový majitel rozhodl využít v lednu roku 2010, načež mu 21. července 2010 Ministerstvo kultury České republiky vyhovělo a rozhodlo o poskytnutí příspěvku ve výši 85000 Kč.²³⁹ Tyto peníze byly následně využity k obnově záklopu a klempířských prvků. Úspěšných žádostí o poskytnutí finančních prostředků na obnovu bývalé fary obdržel vlastník nemovitosti několik. Tyto příspěvky ale nečerpal pouze ze strany ministerstva kultury, ale také z dotačních programů, které například byly poskytnuty Pardubickým krajem.

Z hlediska havarijního stavu a poškození objektu fary bylo nezbytně nutné zabezpečit statiku a opravit střechu včetně položení nové střešní krytiny. Stavební práce probíhaly ve čtyřech etapách od roku 2007 a ukončeny byly až v roce 2012. V poslední fázi byly opraveny také komíny. Veškeré úpravy a stavební zásahy vlastník konzultoval s památkáři, kteří mu doporučili, aby byly komíny obíleny. Citlivá obnova střechy dotvořila celkový ráz barokní fary. Tyto práce navíc skončily v roce, kdy si občanské sdružení společně s obyvateli obce připomněli 320 let od založení fary hraběnkou Terezií Eleonorou z Ugarte. V prvních letech došlo rovněž k obnově historického krovu a opravě půdních prostor a důležité bylo ošetřit trémové stropy proti dřevokazným škůdcům a plísním. V roce 2011 získal majitel další peníze, které využil na obnovu barokní dlažby v chodbě prvního a druhého nadzemního podlaží, nový „kabát“ dostaly i barokní dveře včetně kování a obnova se týkala také špaletových oken a dřevěných podlah. Přestože tuto obnovu prováděli odborníci, s úklidovými a dokončovacími pracemi pomohli i místní občané.

V roce 2012 se začalo s opravou střechy na hospodářské budově. Pracovníci z odboru stavebního úřadu, oddělení památkové péče ve Vysokém Mýtě v závazném stanovisku navrhli vyměnit dožitou střešní krytinu a nahradit ji červenými pálenými taškami. Bylo nutné odstranit zkorodované žlaby a svody, vyměnit hromosvod a v neposlední řadě opravit poškozené části krovu.²⁴⁰ Rok 2012 představoval změny i pro farní zahradu, probíhala její revitalizace, která ve své zadní části vybízí k odpočinku nebo krátkému zastavení návštěvníků kostela Proměnění Páně.²⁴¹ Lidé se tak mohou pomyslně

²³⁹ POČTÝNSKÁ, Adéla. Práva a povinnosti vlastníka kulturní památky. Olomouc, 2015. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Právnická fakulta.

²⁴⁰ Městský úřad Vysoké Mýto. Odbor stavební úřad – oddělení památkové péče. Závazné stanovisko ze dne 13. 12. 2010.

²⁴¹ ZAPLATÍLEK, Tomáš. *Fara Sudslava, historie a současnost*. Genius loci Sudslava, 2014, s. 18.

přenést o více než dvě staletí zpět, kdy na konci zahrady stávala kaplanka „pro obveselení ducha“. V zahradě rostou ovocné stromy, v přední části za hospodářskou budovou se nachází ohniště s lavičkami, které využívají k posezení nejen majitelé, ale i hosté sudslavské fary.

V roce 2012 se dočkala své obnovy i pískovcová socha Panny Marie. Úkolu zrestaurovat místní kulturní památku se chopil odborník na restaurování kamene Luděk Špatenka a provedl velmi sofistikovaný zásah. Z demontovaných částí bylo nutné odstranit nánosy nečistoty a zbytky vegetace, aby mohl restaurátor snáze proniknout k pískovci a zkontrolovat jeho stav, načež bylo zjištěno především mechanické poškození. Bylo nutné všechny části jemnými kartáči důkladně očistit, odstranit nevhodné doplňky a pozůstatky spár. Chybějící části doplnil o umělý kámen a provedl lokální retuš doplňků. Socha Panny Marie měla poškozené řasení drapérie, s čímž si musel odborník také poradit. Pokud to bylo skutečně nezbytné, pracoval restaurátor s minerálními tmely a veškeré plochy ošetřil hydrofobním nátěrem, který odpuzuje prach, nečistoty, ale také vodu, čímž zabraňuje postupné ztrátě pevnosti. Nakonec do soklu vepsal letopočet se jmény mecenášů.²⁴² Dnes je socha okrasou celého farního areálu a stojí na místě, které nemůže návštěvník přehlédnout.

V roce 2012 si vlastník zjišťoval, jaké další granty a státní dotace by mohl získat na konzervaci a restaurování ojedinělého souboru. Obrátil se rovněž na Národní památkový ústav v Pardubicích a Veronika Cinková napsala vyjádření k celku divadelních kulis, načež se majitel obrátil dále na pomoc Nadace barokního divadla Český Krumlov s tím, že by mohl získat menší grant na ochranu tohoto souboru. „*Díky spolupráci s Fakultou restaurování v Litomyšli se podařil realizovat projekt částečné obnovy a restaurování sudslavské sbírky divadelních dekorací. Na restaurátorské práce přispěla v roce 2013 Nadace barokního divadla zámku Český Krumlov, která tak ocenila výjimečnost tohoto souboru v rámci celé České republiky.*“²⁴³

V letech 2013–2018 došlo k dalším restaurátorským zásahům, které faře přidaly na kráse. V závěru roku 2012 provedli odborníci v interiéru fary, respektive vytipovaných místnostech, průzkum výmalby na stěnách. Podle Tomáše Zaplatílka bylo cílem upřesnit a doplnit informace o rozsahu malířské výzdoby a o dochovaném stavu maleb nalézajících se v budově a jejich zařazení k určité časové etapě vývoje stavby. „*Důležitý*

²⁴² ZAPLATÍLEK, Tomáš. *Fara Sudslava, historie a současnost*. Genius loci Sudslava o. s., 2014. s. 30.

²⁴³ Tisková zpráva Univerzity Pardubice vydaná 1. prosince 2014, osobní materiál Věry Příbylové.

byl také stratigrafický průzkum. Restaurátoři se snažili nalézt doklady hodnotné malířské výzdoby, ty mohly pomoci objasnit původní vizáž v jednotlivých pokojích. Odborníci prozkoumali historii barevných řešení a zjistili stav podkladových barev.“²⁴⁴ Restaurátoři během pěti let postupně odkryli rokokovou výmalbu ve čtyřech výklencích na stěnách u oken v reprezentativním sále. Bohužel z archivních pramenů, farní kroniky uložené ve Státním okresním archivu v Ústí nad Orlicí, nebylo možné zjistit nic o tom, kdo by mohl být autorem tohoto uměleckého díla. Rokoková výmalba je nejstarší odkrytá výzdoba stěn na faře, v ostatních místnostech je malířská výzdoba hlavně z 19. století.

Odborníci se zaměřili také na strop v prostorách bývalé jídelny v přízemí budovy, kde jsou zajímavé ornamenty a plasticky řešené znázornění palmových listů. Restaurátoři velmi citlivě obnovili také secesní výmalbu na stěnách v chodbě prvního nadzemního podlaží. Všechny tyto zásahy zatraktivnily vzhled interiéru a místa se stala vhodnými prostory k výstavám, přednáškám či hudebním vystoupením. Na restaurátorských pracích se finančně podílela Nadace Občanského fóra v rámci grantového programu Opomíjené památky.

Mobiliář, který se na faře nacházel ještě před rokem 2006, byl odvezen, jedna vzácná věc zde ale zůstala. V patře, v reprezentativním sále, zůstaly stát pozdně barokní kachlová kamna. I když nefunkční, dlouho byly ozdobou této místnosti. Jejich glazura je hnědá²⁴⁵ a postavena jsou na dřevěných nožkách. Nikdo si možná neuvědomoval jejich historickou hodnotu. Dalším důvodem, proč o ně nikdo nejevil zájem, mohlo být jejich nevyužití po převezení na jiné místo, zvláště když už se v nich dávno netopilo. V roce 2018 se i tomuto artefaktu dostalo odborného zásahu, když byla opravena a obnovena jejich funkčnost. Vrátily se na své původní místo a jsou opět chloubou „rokokového“ pokoje.

7. 2. Fara jako kulturní centrum obce Sudslava

O využití objektu měl vlastník od počátku jasné představy. Coby milovník kultury chtěl do historické budovy vnést krásu umění, která bude působit na všechny smysly. Prostory fary k tomuto navíc přímo vybízely. Rozhodl se spolupracovat s výtvarníky,

²⁴⁴ Rozhovor s Tomášem Zaplatílkem, vlastníkem fary v Sudslavě. Sudslava 8. 12. 2018.

²⁴⁵ Kamna v období baroka vyráběli kamnáři a jejich profese byla vysoce specializovaná. Co se týče barevnosti, převažovala v tomto období barva zelená a hnědá a kachle na jejich výrobu měli poměrně velké rozměry, náročná byla i jejich povrchová modelace.

fotografy, malíři, hudebníky, ale i herci ochotnických souborů, kteří mohli ve svých hrách využít sudslavské divadelní dekorace. Improvizovaná scéna mohla v prostorách fary vyrůst hned na několika místech. Představení pro děti, pohádku o *Červené Karkulce*, odehráli ochotníci na chodbě fary v roce 2013, tehdy využili část kulis představující les a selskou světnici.

Kulturní aktivity majitel přizpůsobuje dospělým i dětem. Ve velké míře podporuje současný majitel menší divadelní spolky a od počátku založení občanského sdružení Genius loci Sudslava o. s. se snaží vzkřísit ochotnickou minulost v tradičním venkovském prostředí a na odkaz ochotníků chce navázat. Divadlo se nehraje pouze ve vnitřních prostorách, ale v celém farním areálu. V létě 2013 mohli návštěvníci před farou zhlédnout loutkové divadlo. Odpolední akce byla spojena s vlastní rukodělnou výrobou. Vyzkoušet si vyrobit vlastní tričko či tašku mohli všichni, kteří dorazili o prázdninách v roce 2010 na *Sudslavské tvořeníčko*, v doprovodném programu byla projížďka na koni a pohádka pro děti *O třech kůzlátkách*.²⁴⁶ Vlastník pořádá rovněž divadelní představení v obecním hostinci, kam zve regionální amatérské spolky.

V roce 2011 se konal *Den otevřených ateliérů*. Návštěvníci si mohli prohlédnout část vystavených divadelních kulis, ale také samotnou budovu fary. Mnozí z nich byli v budově tohoto typu poprvé a rádi si poslechli vyprávění o historii sakrální stavby. K vidění byly uchované historické ornáty, kasule, kvadrátek (kněžská pokrývka hlavy) či dobový tisk a literatura. Všechny tyto exponáty našel majitel na faře – dopisy, knihy a časopisy byly uloženy v krabicích na půdě. A protože i divadlo navazuje na historii tohoto koutu východních Čech, ještě týž den sehrály děti z nedaleké obce Koldín *Pohádku o Homoli*, místě, kde stojí poutní chrám Panny Marie Bolestné. Pod vedením paní Renaty Stehlíkové si vyrobily vlastní divadelní kulisy a loutky a nazkoušely krátké divadelní představení o vzniku homolského kostela. S kostelem na Homoli souvisela v roce 2016 akce s názvem *Pochod po stopách hraběnky z Ugarte*. Turisté se ze Sudslavy vydali přes Hájek a Horákův Buk ke kostelu Panny Marie Bolestné, který česká šlechtična založila.

Na faře se pořádají i odborné exkurze a přednášky. Například v roce 2010 se uskutečnila akce s názvem *Za historií a kulturními památkami regionu Podorlicka*. Mezi přednášejícími byl historik František Musil, který přiblížil počátky osídlení kraje, vznik tvrzí Sudslav a Dřel, Závřší, Přestavlky či Borovnice a všechny přítomné seznámil s postavou loupeživého rytíře Mikuláše z Potštejna, proti kterému táhl Karel IV.

²⁴⁶ Sudslavské tvořeníčko [online]. Bývalá fara Sudslava, 2009. [cit. 6. června 2019]. Dostupné z: <https://sudslava.webnode.cz/news/za-historii-a-kulturnimi-pamatkami-regionu-podorlicka/>

S prezentací vystoupila i Zuzana Vařeková z Národního památkového ústavu a hovořila o lidové architektuře na Vysokomýtsku.²⁴⁷ O záchraně zříceniny hradu Brandýs nad Orlicí v roce 2014 hovořil Zdeněk Skalický. Další z odborných přednášek v roce 2017 byla věnována ochraně kulturních památek, kterou si připravila Veronika Cinková z Národního památkového ústavu se sídlem v Pardubicích.

Kulturní akce uspořádal vlastník i v kostele Proměnění Páně a v prosinci roku 2017 se konal adventní koncert skupiny Gemma. V roce 2018 vyšly na CD sudslavské pověsti, jejichž autorem je Tomáš Zaplatílek, při příležitosti jejich křtu pozval improvizální skupinu Palet'áci, která sehrála příběh ze života farnosti. Ve stejném roce byla vytvořena multimediální prezentace unikátního souboru historických divadelních kulís, na jejíž realizaci se finančně podílel Státní fond kultury ČR. „*Prezentace doplňuje trvalou expozici divadelních kulís o obrazové materiály, historické fotografie, filmový dokument, který provází melodie z dobového flašinetu. Kromě českého jazyka jsme nechali texty přeložit také do polštiny. Divák se seznámí s historií ochotnických spolků v obci od období 1868–1948.*“²⁴⁸

Z posledních akcí, které měly návaznost na zdejší kraj, byla zajímavá sběratelská beseda s promítáním pohlednic sběratele Soběslava Hlinky z Potštejna, který shromáždil velké množství pohlednic, na nichž je zachycena obec Sudslava, ale také Skrovnice či Turov.

Majitel faru nevyužívá pouze k soukromým účelům a bydlení, ale rozhodl se ji zpřístupnit i široké veřejnosti. Spektrum jejího kulturně-společenského využití je pestré a široké. Smyslem však není pořádat masové akce, ale v komornějším prostředí přivítat menší skupiny návštěvníků, kteří se zde budou cítit příjemně a ocení kulturní zážitky v netradičním prostředí. Vzhledem k tomu, že na většinu těchto akcí je vstupné dobrovolné, nejsou nikterak výdělečné.

Můžeme s jistotou říci, že díky aktivitám a programům vzniklo v obci nové kulturní centrum. Fara Sudslava má také své webové stránky www.sudslava.webnode.cz, kde návštěvník nalezne informace k obnově kulturní památky, její historii, společensko-kulturním akcím, včetně fotogalerie a poskytovaných službách.

²⁴⁷ Za historií a kulturními památkami regionu Podorlicka [online]. Bývalá fara Sudslava, 2009. [cit. 6. června 2019]. Dostupné z: <https://sudslava.webnode.cz/news/za-historii-a-kulturnimi-pamatkami-regionu-podorlicka/>

²⁴⁸ Rozhovor s Tomášem Zaplatílkem, vlastníkem fary v Sudslavě. Sudslava 4. 5. 2019.

ZÁVĚR

Vznik sudslavské fary je nutné brát v kontextu doby, náboženských změn, ke kterým docházelo v druhé polovině 17. století. Rekatolizace silně zasáhla české země a církve musela v některých částech Čech bojovat s nekatolíky. Postavení jezuitů v regionu východních Čech přitom nebylo zcela jednoduché s ohledem na působení členů Jednoty bratrské. O vznik sudslavské fary se zasloužila hraběnka Terezie Eleonora z Ugarte, která pocházela z rodu Žďárských, jeho příslušníci značně podporovali rekatolizační snahy Habsburků. Její zakladatelské aktivity byly z náboženského pohledu velmi důležité a významné, což dokládá i poutní chrám Panny Marie Bolestné na vrchu Homoli a fara Sudslava z roku 1692. Můžeme říci, že toto místo se Sudslavou de facto spojila.

Ve své diplomové práci jsem se pokusila zachytit historický vývoj jedné fary, objektu, který je dominantou obce Sudslava na Orlickoústecku. Barokní fara měla vždycky své využití a od jejího vzniku v roce 1692 se zde odehrávaly důležité události, které měly vliv na každodenní život lidí ve farnosti. Křest byl první svátostí, kterou člověk přijímal na začátku života, během dalších životních etap do úřadu kněze zavítal ještě několikrát – kvůli biřmování, vdavkám či pohřbu rodinného příslušníka. Prvním farářem se stal František Janda (1692–1704). Výraznou osobností zdejší farnosti byl děkan Kučera, který zde působil v letech 1746–1788. Pocházel ze zámožné rodiny a miloval výtvarné umění, díky němu byla také fara honosně vymalována a vyzdobena. Nechal také v roce 1772 vybudovat nový zděný kostel Proměnění Páně, který se nachází v blízkosti fary. V jednom období se v budově nacházela provizorně obecná škola, vyučovalo se zde náboženství a hrálo se také divadlo. V 60. letech mělo místní zemědělské družstvo na faře jídelnu.

Nového vlastníka získal objekt v roce 2006 a ten se od počátku snaží o její obnovu, při níž spolupracuje s památkáři, protože se jedná o kulturní památku. Představy o využití fary měl majitel od doby, kdy se stal jejím vlastníkem, jasné. Část objektu chtěl využívat k soukromému bydlení a část budovy chtěl zpřístupnit veřejnosti, což se mu také daří.

Novodobá historie fary se tedy začala psát rokem 2006, kdy ji koupil Tomáš Zaplatílek z Hradce Králové. Od tohoto roku se začalo s postupnými opravami nejen samotné budovy fary, ale i hospodářského stavení, odborným restaurováním vnitřního vybavení, výmalb, soch atd. Dlouhotrvající obnovy stále pokračují a pokračovat budou i v příštích letech. Fara Sudslava je místem, které dokáže odvyprávět zajímavou historii

nejen církevní, ale odkryje i obrazy z každodenního života doby minulé. Přestože by se mohlo zdát, že veškeré artefakty soustředěné a později nalezené na faře budou souviset s fungováním fary, resp. s činností pouze duchovních, není tomu tak. Důkazem jsou divadelní kulisy z počátku 20. století.

Dnes už sudslavská fara neslouží církvi, neřadí se zde kněz, stala se místem, kde se můžete zastavit, zasnít se ve farní zahradě nebo se příjemně pobavit. Komorní koncerty či divadlo plní své kulturní poslání. Současný majitel založil spolek Genius loci o. s., smyslem je památku zachovat, pokud možno v původní podobě, nepředělávat ji na super moderní bydlení, nabízené k pronájmu.

Fara a její hospodářská budova jsou díky svým architektonickým prvkům, vnitřnímu uspořádání a umělecké výzdobě cennou kulturní památkou, která si zaslouží odbornou péči. Obnovený areál vytváří hodnotný urbanistický celek a k jeho památkovým hodnotám patří hmotové uspořádání a vnitřní dispozice. Svou historickou hodnotu má rovněž rokoková výmalba v reprezentativním sále v patře budovy. Historicky cenné jsou části vnitřního vybavení, zejména pak divadelní kulisy z počátku 20. století. Část z nich byla v minulých letech restaurována. Jsou výpovědí o tom, jak významné bylo fungování ochotnických spolků na venkově ve 20. letech minulého století. Je třeba zdůraznit, že na území Pardubického kraje patří tato obnova církevní stavby k těm povedeným. Jak už jsem v textu práce zmínila, například honosná a historicky cenná fara ve Svinčanech dosud takové štěstí neměla, aby „vstala z popela“. Mým cílem bylo rovněž provést rozbor dochovaných uměleckých děl z jednotlivých historických etap, na jednom místě se setkává barokní, rokokový, ale i secesní styl – všechny umělecké projevy z těchto období zvedají hodnotu této církevní stavby.

Díky přátelským vztahům s majitelem Tomášem Zaplatílkem jsem snáze pronikla k dokumentům, fotografiím a dalším materiálům, ze kterých jsem mohla vycházet a čerpat informace. Seznámil mě také s lidmi v obci, poskytl mi kontakty na pamětníky a poradil mi, když jsem se v tématu začala „ztrácet“. Zároveň vím, že se mi do textu nepodařilo vtěsnat další informace, které by práci rozšířily o kapitolu věnovanou hospodaření s kostelním jměním. Důvodem byla právě nemožnost pracovat s fondem Farní úřad Sudslava, který je nezpracovaný, a veřejnosti tudíž nepřístupný.

Kapitola, ve které se věnuji popisu farní budovy a jejím přilehlým objektům, neměla za úkol nahradit stavebně-historický průzkum (SHP). Zpracování SHP vyžaduje zpracování podle metodiky a podrobnější průzkum včetně zdůvodnění, proč k tomuto záměru dochází. Jeho součástí jsou podrobné plány a zaměření budovy, dokumenty

stavebních úřadů včetně nákresů a zakreslení jednotlivých vývojových období stavby, což nebylo smyslem mé diplomové práce. Přesto se domnívám, že zpracování stavebně-historického průzkumu by mělo pro tento historický objekt a památku význam do budoucna, zejména pro poznání historické stavby tohoto druhu a také například při žádostech o dotace a granty.

Fary v minulosti měly a ještě stále mají své poslání, společně s radnicí či rychtou patřily v minulosti mezi tři nejdůležitější budovy v obci. Jsou v nich úřady, kde se domlouvají křty, sňatky, pohřby a další církevní svátosti. Osudy far, které církve prodala, jsou různé, některé chátrají, jiné majitelé naopak zachraňují. Jejich využití je také různé, předělávají se na penziony, architekti z nich vytvářejí zajímavá místa k bydlení. Bývalá fara v Sudslavě je místem, kam se můžete přijet pobavit a seznámit se s historií jedné církevní budovy. Doufám, že má diplomová práce přispěje také k tomu, že budete chtít toto místo, které vyzařuje silné genius loci, také vidět.

SUMMARY

The purpose of this thesis is to offer a comprehensive overview of the historical process of the baroque parsonage in Sudslava as well as introduce the history of the parish ministry in Sudslava. It addresses the construction process of the parsonage from its beginning to the present day, and its restoration. It analyzes valuable pieces of art, their iconographic description, and through a valuable collection of extant historical theatrical scenery, it bears a witness to the village's social life in the first half of the 20th century.

The parsonage building construction was ordered by Terezie Eleonora, the Countess of Ugarte, born Žďárská in 1692. She was a descendent from a family supporting the House of Habsburg, and she contributed to the spreading of Mariolatry by building the church of Our Lady of Sorrows on the Homole hill in 1692. She also ordered construction of the parsonage in Sudslava the same year, as well as enlargement of parsonage premises in the years that followed. The first priest was Frantisek Janda, another significant person to mention is Antonin Kucera who contributed to the parsonage's ostentatious decoration. In 1774, he built a new Church of Transfiguration of Our Lord Jesus Christ. The statues in the parsonage complex show evidence of religiousness in the Czech setting.

The parsonage and its farm building are, thanks to their architectural details, interior layout and artistic decoration, a valuable cultural heritage that deserve a professional care. The renovated premises create a valuable urban complex. Its value lies in both the layout and interior composition. The representative assembly hall's rococo decoration on the second floor has its undeniable historic value as well. Parts of the interior furnishings, especially the theatrical scenery from the beginning of the 20th century found in the parsonage's attic are also of great historic value. Some of the theatrical scenery were conserved in the past years. They bear a witness to the importance of volunteer groups in the 1920s.

The modern history of the parsonage dates to 2006 when it was acquired by Tomas Zaplatilek from Hradec Kralove. Since then, gradual reconstruction of the building itself as well as the farm building, professional restoration of the interior equipment, paintings, statues etc. have been going on. Long-term restoration is still in progress. The parsonage in Sudslava is a place that tells a compelling story about the religious history while unveiling pictures from everyday lives of the times long past.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

BENEŠ, Václav. *Škola v Sudslavě 1692–1932*. Ústí nad Orlicí, 1932, 74 s.

KAŠPAROVÁ Věra, ŽIVNÁ Lucie, JUSTOVÁ, Tereza, WANKOVÁ Veronika. *Průzkum sbírky divadelních kulis v Sudslavě*. Nálezová průzkumová zpráva. *Průzkum prospektů*. Litomyšl, 2011. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Ateliér restaurování uměleckých děl na papíru a souvisejících materiálů. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

KOPECKÁ, Veronika. *Záměr na restaurování sbírky kulis fary v Sudslavě*. Litomyšl, 2011. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Ateliér restaurování uměleckých děl na papíru a souvisejících materiálů. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

MÚ Vysoké Mýto, odbor stavební úřad, oddělení památkové péče. Závazné stanovisko ze dne 11. 9. 2009. Č. j. 27126/2009/OSÚ/AB-7.

MÚ Vysoké Mýto. Odbor stavební úřad – oddělení památkové péče. Závazné stanovisko ze dne 13. 12. 2010.

NPÚ, odborné pracoviště v Pardubicích. Fond spisové dokumentace, karton č. 354.

NPÚ, odborné pracoviště v Pardubicích Odborná spisovna. Restaurování secesní výmalby. Fond restaurátorských zpráv, č. 13.

NPÚ, ústřední pracoviště. Sdělení údajů o památkové ochraně a evidenci ze dne 13. 5. 2010. Č. j. NPÚ-302/3896/10.

NPÚ, územní odborné pracoviště v Pardubicích. Písemné vyjádření k výměně dožilé střešní krytiny. Č. j. NPÚ – 361/3624/10/zv. Spisový znak 820.1. Ze dne 30. 11. 2010.

NPÚ, územní odborné pracoviště v Pardubicích. Písemné vyjádření k rekonstrukci hospodářského stavení. Č. j. NPÚ – 361/4171/11/zv. Spisový znak 820.1. Ze dne 13. 1. 2011.

PLOCEK, Václav. Pamětní kniha obce Sudslava 1922 – 1938. Obecní úřad Sudslava, elektronická verze.

Projektová dokumentace, souhrnná technická zpráva k hospodářskému objektu, vypracovala Andrea Benešová, prosinec 2011. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

Průzkum sbírky divadelních kulis v Sudslavě I. Nálezová průzkumová zpráva. Litomyšl, 2011. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Ateliér restaurování uměleckých děl na papíru a souvisejících materiálů.

Průzkum sbírky divadelních kulis v Sudslavě II. Nálezová průzkumová zpráva. *Průzkum prospektů*. Litomyšl, 2011. Univerzita Pardubice. Fakulta restaurování. Ateliér

restaurování uměleckých děl na papíru a souvisejících materiálů. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

SMUTNÝ, Bohumír. *Rodinný archiv Ugartů*. Inventáře a katalogy fondů Moravského zemského archivu v Brně, č. 28. Brno: Moravský zemský archiv, 1996. s. 235

SOkA Ústí nad Orlicí, nezpracovaný fond Farní úřad Sudslava (1692–1995). Mezifondová sbírka kronik, kronika Farního úřadu Sudslava 1692 – 1842. Kniha č. 240.

SOkA Ústí nad Orlicí, nezpracovaný fond Farní úřad Sudslava (1692–1995). Seznam svatých obrazů a náboženských památek, 1837–1876, kniha č. 46.

SOkA Ústí nad Orlicí, nezpracovaný fond Farní úřad Sudslava (1692–1995). Inventář obytných a hospodářských budov, 1821, kniha č. 48.

SOkA Ústí nad Orlicí, nezpracovaný fond Farní úřad Sudslava (1692–1995). Seznam výdajů za opravy pořízených z peněz beneficiátů, 1827 – 1915, kniha č. 52

Spolek divadelních ochotníků „Havlíček“ ve Skrovnici. Jednací protokol, kopie. 1931. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

Tisková zpráva Univerzity Pardubice vydaná 1. prosince 2014, osobní materiál Věry Příbylové.

VAŘEKOVÁ, Zuzana a Jitka SVOBODOVÁ. Nálezová zpráva. Dokumentace krovu. 6/2014-7/2014. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka. Originál uložen NPÚ ÚOP Pardubice.

VOTAVOVÁ, Lydie a Štěpánka HUBÁLKOVÁ. *Kronika obce Sudslava*. 1977 – současnost. Sudslava, 235 s.

Literatura

Amatérské divadlo okresu Rychnov nad Kněžnou - historie a současnost. Rychnov n. Kněžnou: Okresní kulturní středisko, 1983, 18 s.

BLÁHA, Jiří. *Zámecké divadlo v Litomyšli*. Nymburk: Vega-L, 2010, 47 s. ISBN 978-80-87275-37-5.

BOHDALCOVÁ, ALENA. *Trpaslíci v barokním sochařství českých zemí*. Olomouc, 2015. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta, Katedra dějin umění.

CIMLER, František. *Zařízení, opravy a dekorování ochotnických jevišť: praktické jeviště*. 2. vyd. V Praze: A. Neubert, 1946, 229 s. Neubertovy divadelní příručky pro ochotníky.

CÍSAŘ, Jan a Věra MOHYLOVÁ. *Historie divadelní Pardubic a okolí*. Pardubice: Východočeské divadlo, 2002, 143 s. ISBN 80-238-9325-4.

FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*. 3. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 398 s. ISBN 80-7195-082-3.

HEYDUK, Josef. *Svatí církevního roku*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 2012, 237 s. ISBN 978-80-7429-293-4.

KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991, 2 sv. 281 s. ISBN 80-7113-004-4.

KOPECKÝ, Jan a Jan BERNARD. *Co je divadlo*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, 327 s. Pomocné knihy pro žáky.

KOSINA Emanuel. *Památná Homol a okolí. Dějiny, pověsti a popis pozoruhodností kraje*, sv. 2. Choceň, 1937.

LÁZŇOVSKÁ, Lenka. *Tradice českého amatérského divadla*, s. 6–7. In: *Tradice českého ochotnického divadla a amatérské divadlo dneška*. Sborník příspěvků na sympoziu. 1. vydání. Miletín: Muzeum českého amatérského divadla, 2010. ISBN 978-80-254-8469-2.

LURKER, Manfred. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Vyšehrad, 1999, 365 s. ISBN 80-7021-254-3.

MIKULEC, Jiří. *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. Praha: Grada, 2013. 416 s. ISBN 978-80-247-3698-3.

MLČÁK, Leoš. *Zvony olomouckého okresu: katalog*. Olomouc: Okresní středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1986, 151 s. Umělecké památky olomoucké oblasti.

MUSIL, František. *Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí*. Ústí n. Orlicí: Grantis, 1995, 111 s.

Památník ústeckého divadelnictví: 1836-1936. V Ústí nad Orlicí: Družstvo pro postavení divadla, 1936, 66 s.

PRACNÝ, Petr. *Český kalendář světců*. Praha: Ewa, 1994, 332 s. ISBN 80-85764-05-9.

PUMPR, Pavel. *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách: na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. a 18. století*. Brno: Matice moravská, 2010, 421 s. ISBN 978-80-86488-73-8.

ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2006, 342 s. ISBN 80-246-0963-0.

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. 2. nezměn. vyd. V Praze: Šolc a Šimáček, 1931, 282 s., s. obr. příl.

SUCHÁNEK, Pavel. *Barokní sochy v krajině a hledání jejich významu*. In: *Opuscula historiae atrium. Studia minora facultatis philosophicae universitatis Brunensis*. Sborník prací Filozofické fakulty Masarykovy Univerzity. Brno: Masarykova Univerzita, 2006.

ŠKABRADA, Jiří. *Lidové stavby: architektura českého venkova*. Praha: Argo, 1999, 246 s. ISBN 80-7203-082-5.

ŠKABRADA, Jiří. *Přehled vývoje historických stavebních konstrukcí. 2.*, upravené vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2016, 130 s. ISBN 978-80-7395-992-0.

VINAŘ, Jan. *Historické krovy II: průzkumy a opravy*. Praha: Grada, 2004, 301 s. Stavitel. ISBN 80-247-1111-7.

VLNAS, Vít. *Jan Nepomucký: česká legenda*. Praha: Paseka, 2013, 360 s., [16] s. obr. příl. Historická paměť. Velká řada. ISBN 978-80-7432-278-5.

VLNAS, Vít. *Sláva barokní Čechie: stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*. Praha: Národní galerie, 2001, 354 s. ISBN 80-7035-258-2.

VLNAS, Vít. *Sláva barokní Čechie: umění, kultura a společnost 17. a 18. století: průvodce výstavou NG v Praze, 27. 4. - 28. 10.2001*. Praha: Národní galerie, 2001, 91 s. ISBN 80-7035-254-X.

VONDRUŠKOVÁ, Alena a Vlastimil VONDRUŠKA. *Církev*. Praha: Vyšehrad, 2014, 199 s. Průvodce českou historií. ISBN 978-80-7429-441-9.

WITTLICH, Petr. *Česká secese*. Praha: Odeon, 1982, 379 s. České dějiny.

WITTLICH, Petr. *Malíři české secese*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2012, 205 s. ISBN 978-80-246-2020-6.

WITTLICH, Petr. *Umění a život - doba secese*. Praha: Artia, 1987, 207 s.

VORÁČEK, Emil. *Luže v dějinách*. Luže: Město Luže, 2010, 291 s. ISBN 978-80-254-8472-2.

ZAPLATÍLEK, Tomáš. *Fara Sudslava, historie a současnost 1692 – 2014*. Genius Loci Sudslava o. s., 2014. 55 s.

ZAPLATÍLEK, Tomáš. *Historie ochotnického divadla obce Sudslava*. Sudslava: Genius loci Sudslava o. s., 2014, 36 s.

ZAPLATÍLEK, Tomáš a Andrea BENEŠOVÁ: *Vítejte v říši divů, Welcome to wonderland, spolek Genius loci Sudslava o.s., Nemo Solus Satis Sapit, Genius loci Sudslava o. s., 2014 (katalog k výstavě)*

Periodika

Bezbranná Homol, Šumná Orlice, 2009, s. 4. Edice Šumný průvodce.

KLEISNER, Tomáš. *Poznámky k rozšíření kultu sv. Jana Nepomuckého v Belgii. Zprávy památkové péče*. 1996, roč. 56, čís. 9-10, s. 293-295.

Lumír, roč. 44, 7. 1. 1916, č. 1, s. 32-36.

O malíři Emilu Šimkovi. *Jelenské listy*, 2013, č. 5, s. 5.

Poutní kostel Na Homoli. *Pochodeň*. 1991, **80**(46). Magazín, 19910223-19910224, s. 6.

PŘIBYLOVÁ, Věra a Veronika KOPECKÁ. Unikátní divadelní kulisy restaurovaly studentky z Litomyšle. Zpravodaj Univerzity Pardubice. Pardubice, Univerzita Pardubice, 2014, č. 79, s. 18–19.

Rozhovor s panem farářem Josefem Krajíčkem. In: *Brandýský farní občasník*. 2008, č. 4, s. 1–2.

Rozhovor s novým panem farářem Mariuszem Luczyszynem. *Brandýský farní občasník*. 2008, č. 5. s.

WIRTH, Zdeněk. *Rekvisice zvonů I*. IN: Památky archeologické 29/1917, s. 103-4.

ZAPLATÍLEK Tomáš. Příběh sudslavských divadelních kulis. *Vlastivědné listy Pardubického kraje*, roč. 10, č. 4/2013, s. 17.

Internetové zdroje

Biskupství královéhradecké [online]. Vikariáty. 1999-2015 [cit. 18. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.bihk.cz/dieceze/diecezni-katalog/vikariaty>

E-mailová korespondence ze dne 28. 10. 2012 mezi Tomášem Zaplatílkem a Jiřím Valentou. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka.

Jan Umlauf [online]. Wikipedia, naposledy editováno 31. 5. 2019 [cit. 6. 6. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Umlauf.

Národní památkový ústav [online]. Památkový katalog. Kaplanka-fara v České Skalici. Evidenční list č. 6-1583, 2015 [cit. 4. 6. 2019]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/>

Národní památkový ústav. [online]. Památkový katalog, fara Svinčany, 2015 [cit. 18. 4. 2019]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/fara-15985072>.

Národní památkový ústav [online]. Památkový katalog, fara Sudslava. 2015 [cit. 18. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/fara-137828>.

Oficiální stránky obce Sudslava [online]. *Rozhodnutí o udělení znaku a vlajky obce Sudslava ze dne 15. dubna 2015*. 2014 [cit. 5. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.sudslava.cz/historie-obce.htm>.

Opony: Kameničky, hasičský sbor, opona, a. Selichar, Svoboda, Řebíček, před 1904 [online]. Databáze českého amatérského divadla. 2005 [cit. 4. 6. 2019]. Dostupné z: <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=opona&id=816>

Opony: *Vrchovina (Nová Paka), Čtenářská a divadelní jednota v hostinci J. Militkého, opona s neznámým motivem, autor Josef Hrubý z Vidochova, 1896, ztracena* [online]. Databáze českého amatérského divadla. 2005 [cit. 4. 6. 2019]. Dostupné z: <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=opona&id=232>.

OSOBNOSTI: Hynek, Josef, malíř kulis, Vamberk [online]. Databáze českého amatérského divadla. 2005 [cit. 4. 6. 2019]. Dostupné z: <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=opona&id=232>

Peklo, Josef Hynek ml.: Odhalené tajemství pekelské opony [online]. Databáze českého amatérského divadla. 2005 [cit. 4. 6. 2019]. Dostupné z: <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=txt&id=15127>.

POČTÝNSKÁ, Adéla. *Práva a povinnosti vlastníka kulturní památky* [online]. Olomouc, 2015. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Právnická fakulta. [cit. 18. 5. 2019]. Dostupné z: https://theses.cz/id/dmuet1/Diplomov_prce_-_Adla_Potnsk.pdf

Rokytnice v Orlických horách, pouť ke sv. Anně 26. 7. 2003 [online]. Biskupství královéhradecké. Dostupné z: http://www.diecezehk.cz/repository/files/_ke-stazeni/Archiv/dominik-duka/svata-anna-2003.doc. 2003 [cit. 1. 6. 2019].

Římskokatolická farnost Brandýs nad Orlicí. [online]. Společenství farníků, farnost Brandýs nad Orlicí. 2010 [cit. 12. 3. 2019]. Dostupné z: <http://farnici-brandys.cz/ofarnosti.php>.

Sudslavské tvořeníčko [online]. Bývalá fara Sudslava. 2009 [cit. 6. června 2019]. Dostupné z: <https://sudslava.webnode.cz/news/za-historii-a-kulturnimi-pamatkami-regionu-podorlicka/>

VANÍČEK, Vladimír. *Rodová strategie a kšafy rodiny Žďárských ze Žďáru* [online]. Hradec Králové, 2015. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové. Diplomová práce. Filozofická fakulta. Ústav historických věd. [cit. 6. 6. 2019]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/n91gyj/STAG69505.pdf>

VOŽENÍLKOVÁ, Marie. *Sudslavský kostel* [online]. Společenství farníků, farnost Brandýs nad Orlicí. 2010 [cit. 5. března 2019]. Dostupné na: http://www.farnici-brandys.cz/kostel_sudslava.php.

Wikipedia. Poslední aktualizace 27. 12. 2017. [citace 22. 1. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hochbergov%C3%A9_z_Hennersdorfu.

Za historií a kulturními památkami regionu Podorlicka [online]. Bývalá fara Sudslava, 2009. [cit. 6. 6. 2019]. Dostupné z: <https://sudslava.webnode.cz/news/za-historii-a-kulturnimi-pamatkami-regionu-podorlicka/>

ZÁMEČNÍKOVÁ, Klára. *Poutní místa východních Čech – mariánská poutní místa Homole a Neratov* [online]. Praha, 2007. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Katolická teologická fakulta. Ústav dějin křesťanského umění. [cit. 28. 5. 2019]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/11178/BPTX_2006_1_11260_KB_AK000_49505_0_14955.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ZAPLATÍLEK, Tomáš. *Výstava historických kulis v Sudslavě* [online]. Orlický deník, 2005 – 2019 [cit. 8. 5. 2015]. Dostupné z

https://orlicky.denik.cz/kultura_region/vystava-historickych-kulis-v-sudslave20110801.html.

Rozhovory

Rozhovor s paní Annou Harapátovou, pamětnicí z Velké Skrovnice. Velká Skrovnice 6. 6. 2019.

Rozhovor s Annou Zemanovou, pamětnicí z obce Sudslava. Sudslava 2. 3. 2019.

Rozhovor s Jiřím Kačerem, soudním znalcem v oboru umění. Hradec Králové 6. 3. 2019.

Rozhovor s Josefem Počtýnským, pamětníkem z obce Sudslava. Sudslava 2. 3. 2019.

Rozhovor s Josefem Zemanem, pamětníkem z obce Sudslava. Sudslava dne 2. 3. 2019.

Rozhovory s Tomášem Zaplatílkem, vlastníkem nemovitosti, fary čp. 1 v Sudslavě. Sudslava/Hradec Králové 2006 – 2019.

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Pohled na budovu fary se sochou sv. Jana Nepomuckého. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 2: Pohled na budovu fary z jihovýchodní strany. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 3: Pohled na budovu fary a hospodářské stavení ze zahrady. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 4: Obnova fasády v roce 1974, na fotografii je vidět balkon se suchým záchodem, který byl zbourán z důvodu špatného stavu a podmáčení zdiva. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 5: Hospodářské stavení z 2. poloviny 19. století. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 6: Zaniklá branka mezi budovou fary a hospodářským stavením, barokní trpaslíci zmizeli. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 7: Reprezentační sál. Na stěnách visí divadelní kulisy nalezené na půdě fary. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 8: Restaurovaná rokoková výmalba, barokní kamna a malovaná skříň (divadelní kulisa) v reprezentačním sále. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 9: Hudební vystoupení ve společenském sále. Na stěnách divadelní kulisy „Zima“. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 10: Den otevřených ateliérů, červen 2014. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 11: Restaurování rokokové výmalby. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 12: Výmalba z 2. poloviny 19. století ve společenském sále. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 13: Výmalba z 2. poloviny 19. století v části, kde se dnes nachází sociální zařízení. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 14: Kovaný zámek s olivovou klikou esovitého tvaru, přibližně z konce 18. století. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 15: Krabicový zámek s kovanou „talířkovou“ klikou. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 16: Socha Panny byla dočasně umístěna v budově fary, dnes stojí při vjezdu do farního areálu. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 17: Socha sv. Jana Nepomuckého před budovou fary. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 18: Barokní obraz na dřevěném podkladu – sv. Matouš. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 19: Pozdně barokní kachlová kamna s hnědou glazurou. Foto: Osobní archiv Věry Příbylové
- Příloha č. 20: Barokní záklop v hospodářském stavení před demontáží. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka

- Příloha č. 21: Dřevěné schody vedoucí do druhého nadzemního podlaží. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 22: Secesní výmalba na chodbě v druhém nadzemním podlaží. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 23: Na podlaze v druhém nadzemním podlaží jsou čtvercové dlaždice, tzv. topinky v diagonálním rastru. Foto: Věra Příbylová
- Příloha č. 24: Pohled z francouzského okna, dříve se zde nacházel vstup na balkon. Foto: Věra Příbylová
- Příloha č. 25: Krov tvoří hambalková soustava s jednou úrovní hambalků a podélným zavětrováním s nesymetrickými ondřejskými kříži. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 26: Detail stropu v místnosti druhého nadzemního podlaží. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 27: Neznámé šlechtické portréty (pravděpodobně manželský pár). Mohlo by se jednat o hraběnku Terezií Eleonoru z Ugarte a jejího manžela Petra z Ugarte. Foto: Jiří Kačer
- Příloha č. 28: Neznámé šlechtické lovecké portréty. Foto: Jiří Kačer
- Příloha č. 29: Portréty farářů. Foto: Jiří Kačer
- Příloha č. 30: Děkan František Beran, působil ve farnosti v letech 1921–1941. Foto: Rodinný archiv Anny Harapátové
- Příloha č. 31: Kněz Jan Bárta (1950–51) a Jindřich Volný (1956–1957). Foto: Rodinný archiv Anny Harapátové
- Příloha č. 32: Kněz Antonín Mervart (1943 –1953). Foto: Rodinný archiv Anny Harapátové
- Příloha č. 33: Kněz Jiří Zábranský (1957–1997). Foto: Rodinný archiv Anny Harapátové
- Příloha č. 34: Pohled na kostel Proměnění Páně od fary. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 35: Průčelí kostela Proměnění Páně a tři božské ctnosti – naděje, víra a láska. Znak rodu Kinských. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 36: Pohled na kostel Proměnění Páně, 30. léta 20. století. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 37: Vladimír Plocek: obraz věže kostela Proměnění Páně. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 38: Divadelní kulisy na půdě fary. Foto: Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 39: Divadelní prospekt „Les“. Osobní archiv Tomáše Zaplatílka
- Příloha č. 40: Divadelní představení Lucerna, 30. léta 20. století. Foto: Rodinný archiv Štěpánky Hubálkové
- Příloha č. 41: Divadelní představení „Lucerna“. V hlavní roli Božena Jetmarová. Foto: Rodinný archiv Štěpánky Hubálkové
- Přílohy č. 42 – 46. BENEŠOVÁ. Andrea. Zaměření – fara Sudslava. Duben 2009.



Příloha č. 1: Pohled na budovu fary se sochou sv. Jana Nepomuckého



Příloha č. 2: Pohled na budovu fary z jihovýchodní strany



Příloha č. 3: Pohled na budovu fary a hospodářské stavení ze zahrady





Příloha č. 4: Obnova fasády v roce 1974, na fotografii je vidět balkon se suchým záchodem, který byl zbourán z důvodu špatného stavu a podmáčení zdiva.



Příloha č. 5: Hospodářské stavení z 2. poloviny 19. století



Příloha č. 6: Zaniklá branka mezi budovou fary a hospodářským stavením, barokní trpaslíci zmizeli.



Příloha č. 7: Reprezentační sál. Na stěnách visí divadelní kulisy nalezené na půdě fary.



Příloha č. 8: Restaurovaná rokoková výmalba, barokní kamna a malovaná skříň (divadelní kulisa) v reprezentačním sále



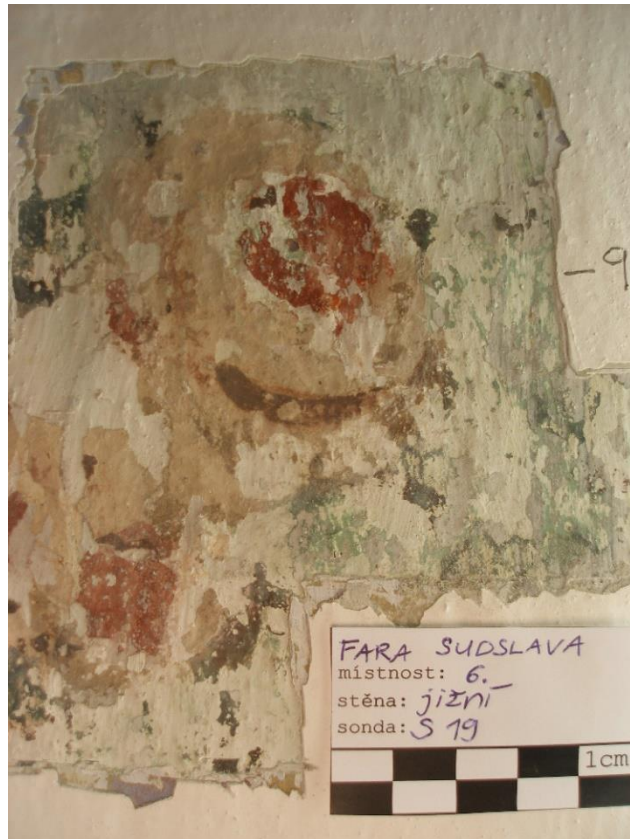
Příloha č. 9: Hudební vystoupení ve společenském sále. Na stěnách divadelní kulisy „Zima“



Příloha č. 10: Den otevřených ateliérů, červen 2014



Příloha č. 11: Restaurování rokokové výmalby



Příloha č. 12: Výmalba z 2. poloviny 19. století ve společenském sále



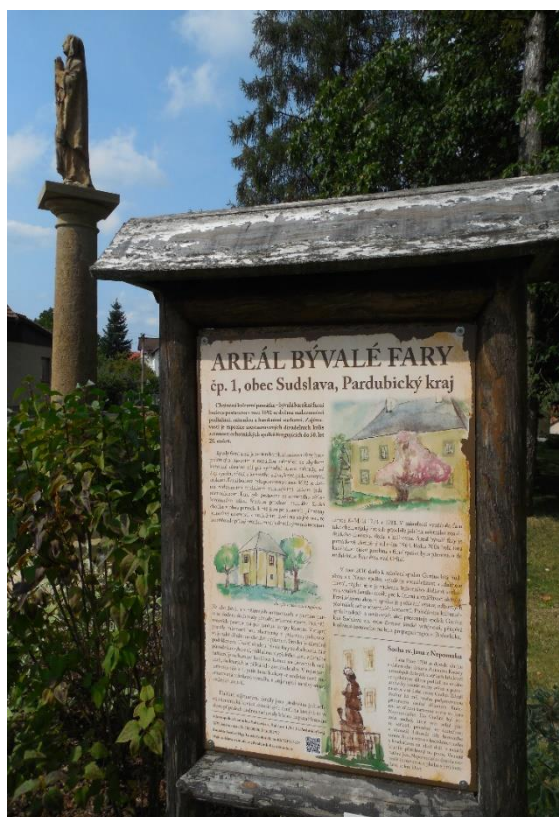
Příloha č. 13: Výmalba z 2. poloviny 19. století v části, kde se dnes nachází sociální zařízení



Příloha č. 14: Kovaný zámek s olivovou klikou esovitého tvaru, přibližně z konce 18. století.



Příloha č. 15: Krabicový zámek s kovanou „talířkovou“ klikou



Příloha č. 16: Socha Panny byla dočasně umístěna v budově fary, dnes stojí při vjezdu do farního areálu.





Příloha č. 17: Socha sv. Jana Nepomuckého před budovou fary



Příloha č. 18: Barokní obraz na dřevěném podkladu – sv. Matouš



Příloha č. 19: Pozdně barokní kachlová kamna s hnědou glazurou



Příloha č. 20: Barokní záklop v hospodářském stavení před demontáží



Příloha č. 21: Dřevěné schody vedoucí do druhého nadzemního podlaží



Příloha č. 22: Secesní výmalba na chodbě v druhém nadzemním podlaží.



Příloha č. 23: Na podlaze v druhém nadzemním podlaží jsou čtvercové dlaždice, tzv. topinky v diagonálním rastru



Příloha č. 24: Pohled z francouzského okna, dříve se zde nacházel vstup na balkon



Příloha č. 25: Krov tvoří hambalková soustava s jednou úrovní hambalků a podélným zavětrováním s nesymetrickými ondřejskými kříži



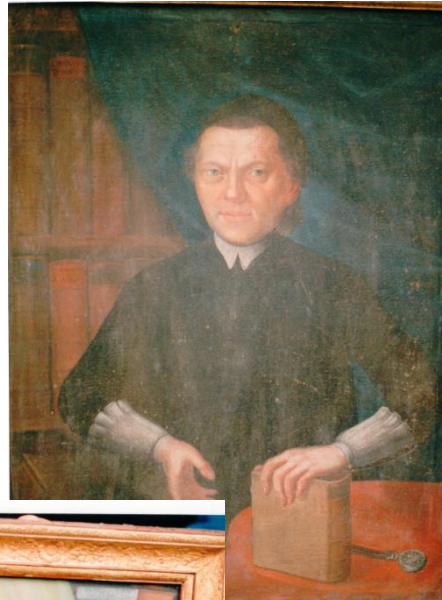
Příloha č. 26: Detail stropu v místnosti druhého nadzemního podlaží



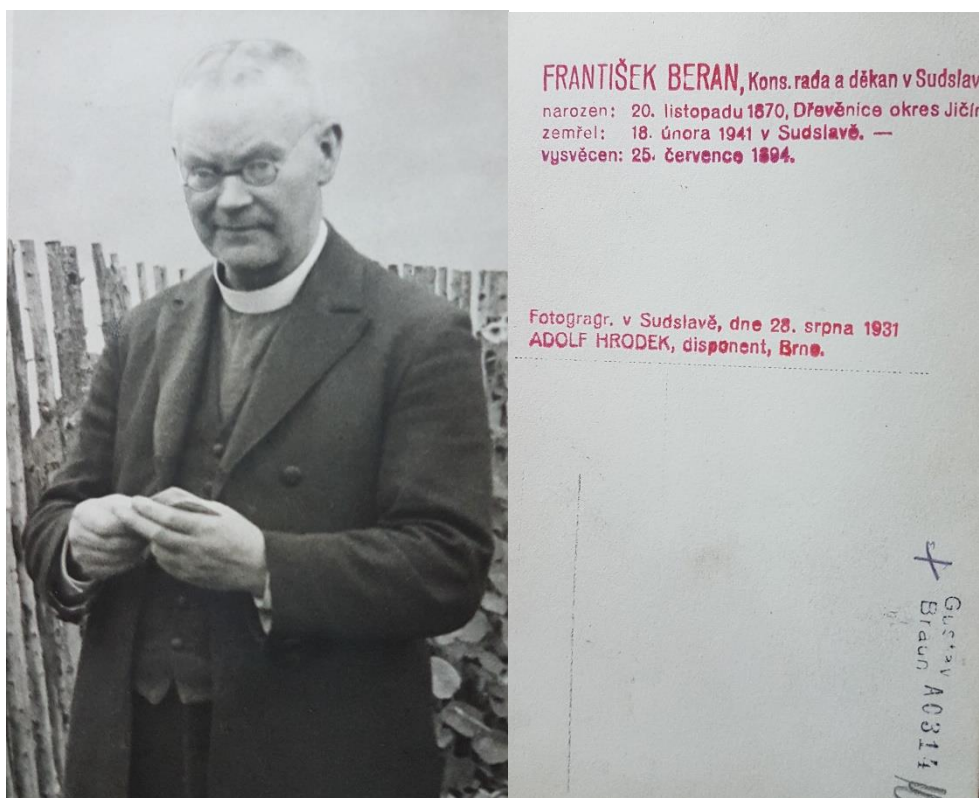
Příloha č. 27: Neznámé šlechtické portréty (pravděpodobně manželský pár).
Mohlo by se jednat o hraběnku Terezii Eleonoru z Ugarte a jejího manžela Petra z Ugarte.



Příloha č. 28: Neznámé šlechtické lovecké portréty



Příloha č. 29: Portréty farářů



Příloha č. 30: Děkan František Beran, působil ve farnosti v letech 1921–1941.



Příloha č. 31: Kněz Jan Bárta (1950–51) a Jindřich Volný (1956 – 1957)



Příloha č. 32: Kněz Antonín Mervart (1943 –1953)



Příloha č. 33: Kněz Jiří Zábranský (1957–1997)



Příloha č. 34: Pohled na kostel Proměnění Páně od fary



Příloha č. 35: Průčelí kostela Proměnění Páně a tři božské ctnosti – naděje, víra a láska

Znak rodu Kinských



Příloha č. 36: Pohled na kostel Proměnění Páně, 30. léta 20. století



Příloha č. 37: Vladimír Plocek: obraz věže kostela Proměnění Páně



Příloha č. 38: Divadelní kulisy na půdě fary



Příloha č. 39: Divadelní prospekt „Les“

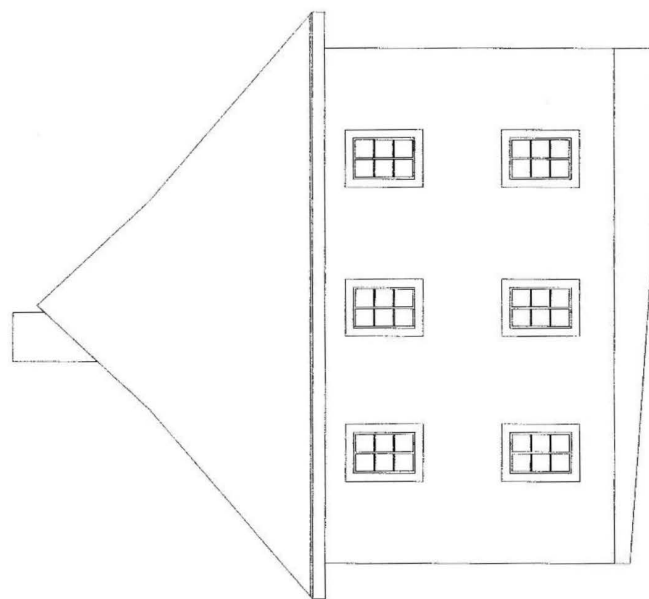


Příloha č. 40: Divadelní představení „Lucerna“, 30. léta 20. století

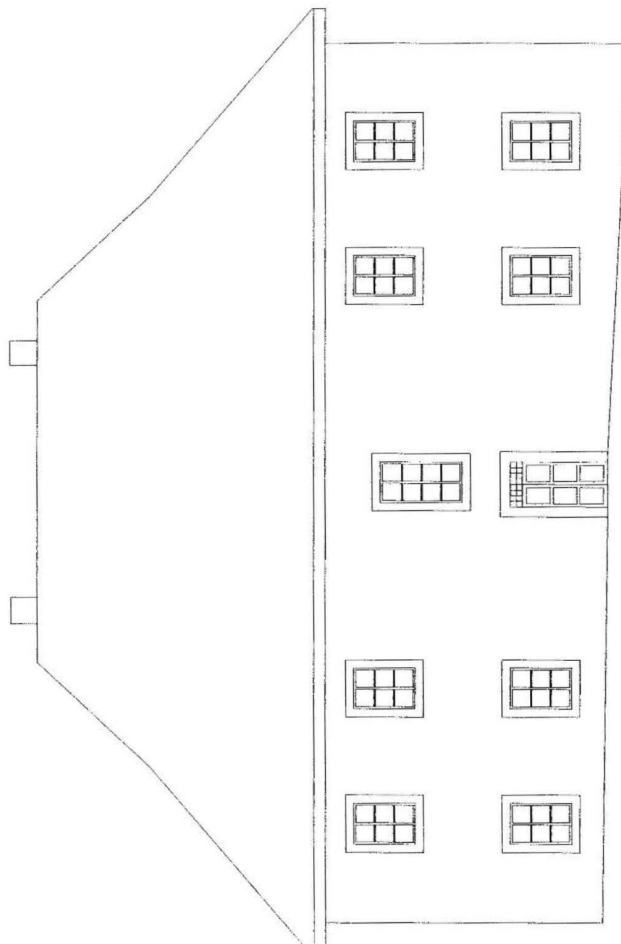


Příloha č. 41: Divadelní představení „Lucerna“.
V hlavní roli Božena Jetmarová

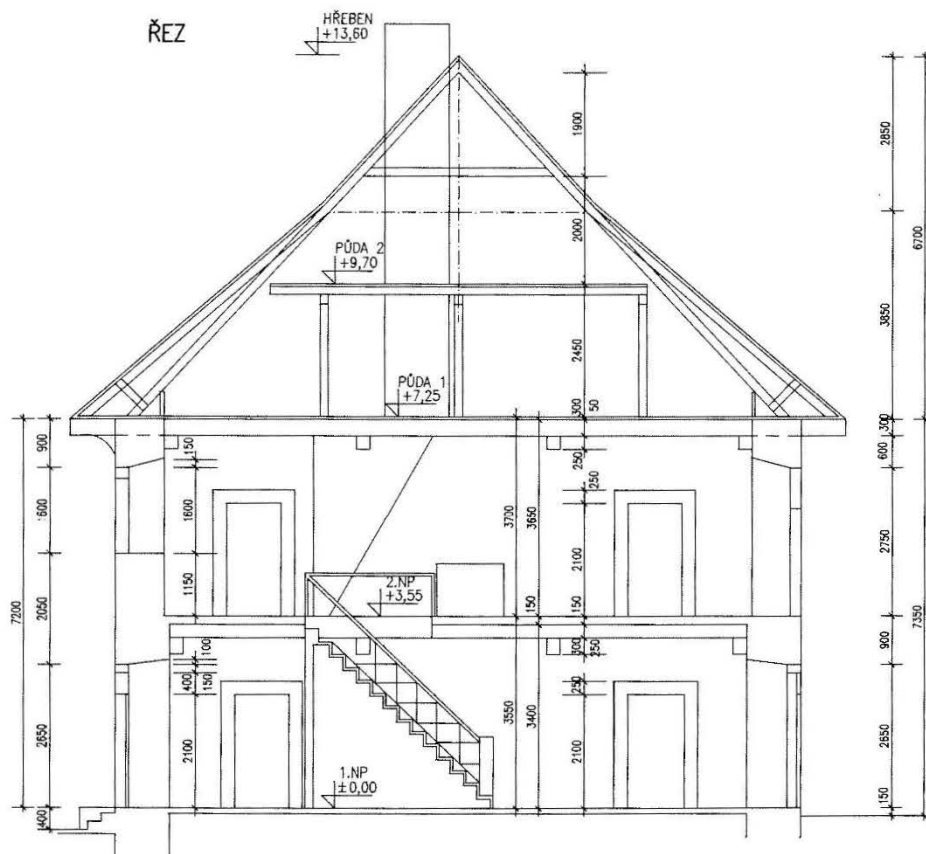
SEVERNÍ PRŮČELÍ



VÝCHODNÍ PRŮČELÍ



VEDUČI: PROJEKTOVATEL: ING. ARCH. ANDRĚA BENEŠOVÁ INVESTOR: MGR. TOMÁŠ ZOUHARDEK	ING. ARCH. ANDRĚA BENEŠOVÁ JČO JPS 590 83
F A R A S U D S L A V A	
ZAMĚŘENÍ	
BRUH. PRŮJ. 14/5/16/2016	ZAMĚŘENÍ
MĚŘITKO 1:100	JABEŇ 2016
PRŮČELÍ VÝCHODNÍ A SEVERNÍ	
ZF 6	

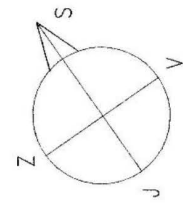
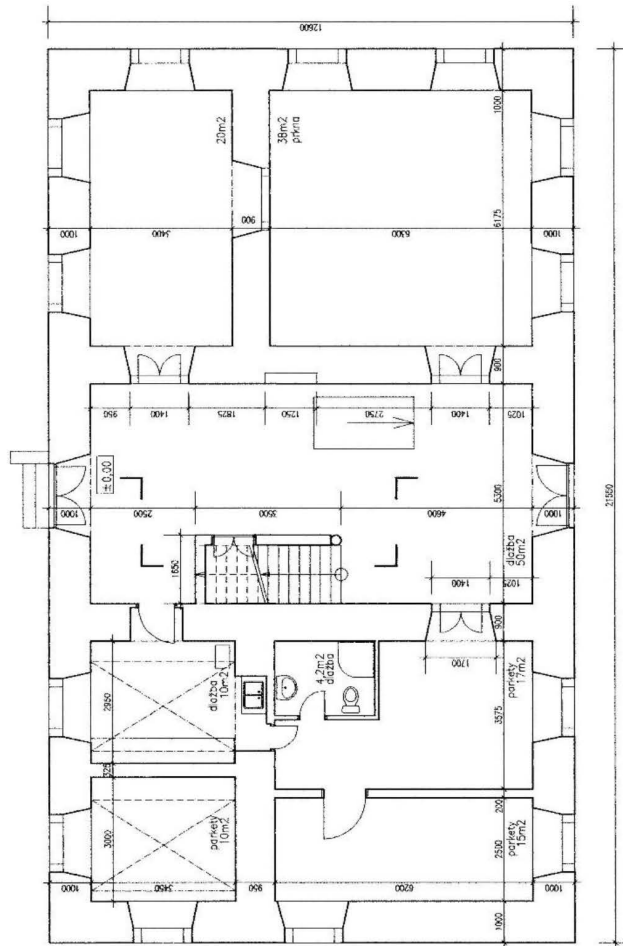


ARCHITECTONICKÝ ATELIER

VEDOUcí PROJEKTANT: ING. ARCH. ANDRÉA BENEŠOVÁ	ING. ARCH. ANDRÉA BENEŠOVÁ
INVESTOR: MGR. TOMÁŠ ZAPLATÍLEK	IČO 115 830 53
FARA SUDSLAVA	ČÍSLO ZAKÁZKY 345/AB/2009
ZAMĚŘENÍ	DRUH PROJ. ZAMĚŘENÍ
	MĚŘÍTKO 1:100 DUBEN 2009
ŘEZ PŘÍČNÝ	ZF 5

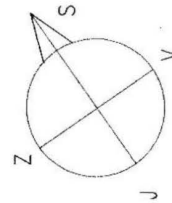
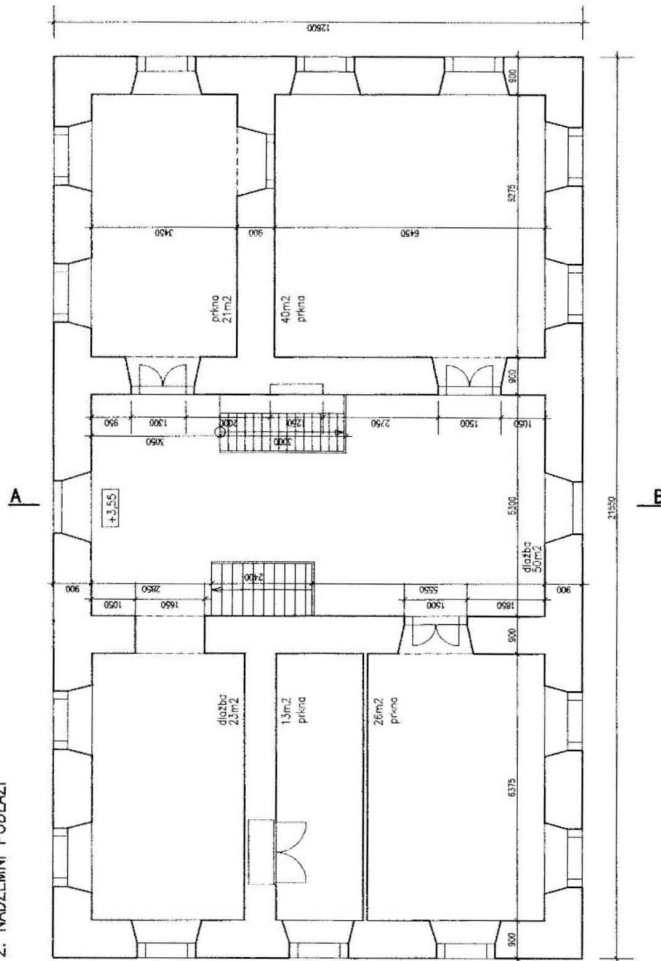
Příloha č. 43

1. NADZEMNÍ PODLAŽÍ



REDUKČNÍ PROJEKTANT: ING. ARCH. ANDRĚJ BENEŠOVÁ INVESTOR: MGR. TOMÁŠ ZAPARTEK	ARCHITEKTURA: ATILKA ING. ARCH. ANDRĚJ BENEŠOVÁ ČD 105 280 33
FARA SUDSLAVA ZAMĚŘENÍ	ČÍSLO ZAKÁZKY: 345/89/2009 DOKL. PRŮB. ZAMĚŘENÍ MĚŘÍTKO: 1:100 DUBEN 2009
1. NADZEMNÍ PODLAŽÍ	
ZF 2	

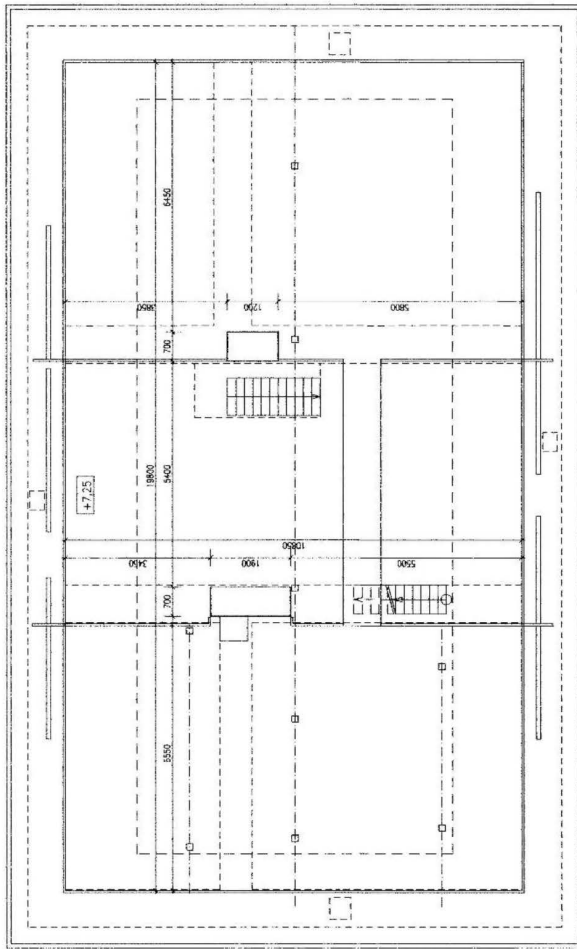
2. NADZEMNÍ PODLAŽÍ



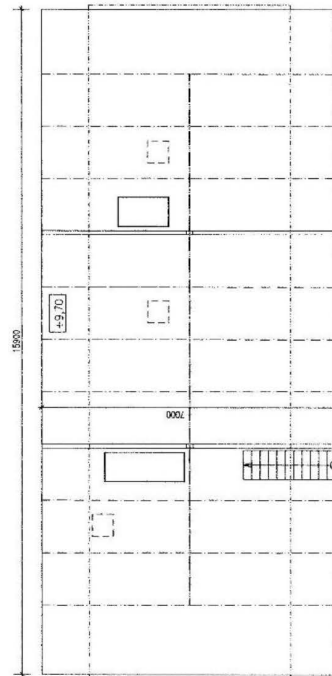
VEDOUCE PROJEKTANT: ING. ARCH. ANDRĚA BENEŠOVA	ING. ARCH. ANDRĚA BENEŠOVA
INVESTOR: MGR. TOMÁŠ ZAPLETAL	ZD 715 890 25
F A R A S U D S L A V A	ČÍSLO ZAKÁZKY: 345/AB/2009
ZAMĚŘENÍ	PRŮJ. PRŮJ. ZAMĚŘENÍ
2. NADZEMNÍ PODLAŽÍ	HEHTING 1:100 DUBEN 2009
	ZF 3




PŮDA 1 +7,25



PŮDA 2 +9,70



	ARCHITEKTÚRIČNÝ ATELIÉR ING. ARCH. ANDREA BENIŠOVÁ ING. ARCH. ANDREA BENIŠOVÁ INVESTOR: MGR. TOMÁŠ ZAPUŠŤILK	OŠLO ZAKÁZKY: 345/AB/2023 DŮM PROJ. ZÁMĚRŇ MĚŘITKO: 1:100 DUBEN 2023
	FARA SUDSLAVA ZÁMĚRŇ	PŮDY ZF 4